

Cold Case-enheten

*Hva var bakgrunnen for opprettelsen av denne
enheten?*

Kine Bekk Hagen

Masteroppgave i retts sosiologi
Institutt for kriminologi og retts sosiologi

Juridisk fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2017

Cold Case-enheten

Hva var bakgrunnen for opprettelsen av denne enheten?

© Kine Bekk Hagen

2017

Cold Case-enheten: Hva var bakgrunnen for opprettelsen av denne enheten?

Kine Bekk Hagen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel: Cold Case-enheten: Hva var bakgrunnen for opprettelsen av denne enheten?

Av: Kine Bekk Hagen

Veileder: Peter Scharff Smith

Ved: Institutt for kriminologi og retts sosiologi,

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Våren 2017

Cold case-enheten ble opprettet på senhøsten 2015 med formålet om å oppklare flere alvorlige uoppklarte drap. Enheten er underlagt Kripos, og dens offisielle norske navn er Seksjon for alvorlige uoppklarte saker, men blir populært kalt Cold case-enheten. Mitt ønske for denne oppgaven er å undersøke hva bakgrunnen til opprettelsen av enheten er, og hvordan denne prosessen har blitt begrunnet og legitimert i rettspolitikken, men også ut til oss i samfunnet. Denne oppgaven er basert på en dokumentanalyse av tilgjengelig materiale vedrørende Cold case-enheten og prosessen frem til enheten ble opprettet. I tillegg har jeg gjennom totalt fem kvalitative intervjuer med sentrale fagpersoner, fått innblikk i hvilke oppfatninger, holdninger og meninger informantene har om denne prosessen.

Mine funn tyder på at bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten er basert på fremveksten av en ny form for kriminalpolitikk. Det har skjedd et skifte med hensyn til hvilke aktørgrupper som spiller en avgjørende rolle. Før var det jurister og andre ekspertgrupper, nå er det politikere og media. Denne utforskningen er gjort på bakgrunn av Bottoms og Pratts teori om penal populism, men populisme som et politisk fenomen i Norge blir også analysert videre med ulike teoretiske bidrag fra Norden.

Hovedfunnene i oppgaven viser at det var en rekke faktorer som spilte inn i prosessen med å opprette Cold case-enheten. En stor del av årsaken bak opprettelsen hevdes å være lovendringen da Stortinget fjernet foreldelsesfristen i 2014. Her tyder mye på at populistiske tendenser var i

bildet frem mot lovendingens vedtakelse. Stortingsvalget nærmet seg, politikere ønsket å profilere seg, man så klare bestrebelser mot å vise handlekraft – ofte på bakgrunn av saker som ble blåst opp i media. Et klart tilskudd til populisme er en medialisering av politikken, og dette samsvarer også med mine funn. Både vedrørende profileringen av politikken og den politiske kommunikasjonen, men også et klart press og fokus på uløste drapssaker i media. Prosessen rundt opprettelsen av Cold case-enheten mener jeg å vise er tydelig begrunnet og legitimert gjennom de pårørende som en ny offerkategori. I forlengelse av dette viser jeg også til en klar legitimering gjennom *rettsfølelsen* – på tross av at mye kritikk har blitt rettet mot forståelsen av rettsfølelsen. Problemene forbundet med dette er at politikken er basert på den allmenne rettsfølelsen, ikke den informerte rettsfølelsen. Årsaken til disse tendensene ser ut til å være på bakgrunn av tanken om det *rettferdige*. Informantenes inntrykk av bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten bekrefter noen av disse teoriene, men her finnes det også noe uenighet i hvor stor grad de ulike perspektivene spilte inn.

Cold case-enhetens bakgrunn ser ut til å være et resultat av en rekke faktorer i den kriminal- og rettspolitiske sfæren. Et interessant perspektiv på enhetens fremtid er hvordan en eventuell regjeringsskifte vil påvirke enhetens videre arbeid og legitimering. For enhetens fremtid vil det være avgjørende med en tilførsel av ressurser og tillit til enhetens arbeid. Dette vil mest sannsynlig legge et press på Cold case-enhetens resultater – og noen av mine informanter frykter hva et slikt press kan skape av risikomomenter.

Forord

Mitt ønske for denne oppgaven var å gjennomgå et felt jeg selv hadde stor interesse for. Dette skapte en utfordring med tanke på nødvendigheten av å begrense seg – mye frustrasjon men veldig lærerikt!

Jeg skylder mange en stor takk for at disse to årene resulterte i denne oppgaven.

Tusen takk til veileder Peter Scharff Smith for alt du har hjulpet meg med, fra gode råd til sårt trengt veiledning når kaoset rådet som mest.

Tusen takk til alle som stilte opp til intervju, og til alle som hjalp meg komme i kontakt med dere.

Tusen takk til mamma og pappa for all støtte og hjelp under denne hektiske perioden, og generelt gjennom hele livet! Jeg hadde ikke vært der jeg er i dag uten dere.

Takk til Anne for korrekturlesing og takk til mamma for råd når jeg skrev meg bort i lange, uforståelige setninger.

Tusen takk til Stian! Du kom inn som en solstråle i livet mitt og har vært mer forståelsesfull og mer tålmodig enn jeg noensinne kunne ha håpet på. Oppmuntringen din har vært så til hjelp og takk for at du får meg til å le, bare ved å pusse tennene.

Tusen takk til alle venner, dere er uunnværlige! Sist med ikke minst, tusen takk til alle på RSOS og KRIM for underholdning, latter og avbrekk på pauserommet.

Oslo, 18. mai 2017.

Kine Bekk Hagen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Cold case-enheten.....	2
1.2	Bakgrunnen til opprettelsen av Cold case- enheten	3
1.3	Lovprosessen: Fjerningen av foreldelsesfristen	4
2	Teoretiske perspektiver	7
2.1	Penal populism: straff, rett og populisme	8
2.1.1	Opinionsperspektivet.....	10
2.2	Media og populisme	13
2.3	Rettsfølelse og rettferdighet	17
2.3.1	Offerperspektivet	21
2.4	Rettsikkerhet.....	24
2.4.1	Materialitetsperspektivet.....	27
3	Metode.....	29
3.1	Mine kvalitative intervjuer.....	29
3.1.1	Mine informanter	30
3.1.2	Førforståelse.....	32
3.1.3	Min rolle som forsker	32
3.1.4	Gjennomføring og refleksjoner.....	33
3.2	Dokumentene som er valgt ut	36
3.3	Analyse	36
3.3.1	Kvalitativ innholdsanalyse.....	37
3.3.2	Dokumentanalyse	37
3.3.3	Refleksjoner.....	38
3.4	Forholdsregler og hensyn	38
3.5	Vitenskapelig kvalitet	39
3.6	Tips til leseren	40
4	Funn og analyse.....	43
4.1	Penal populism: straff, rett og populisme	43

4.2	Media og populisme	49
4.3	Rettsfølelse og rettferdighet	55
4.4	Offerperspektivet.....	64
4.5	Rettsikkerhet.....	70
5	Cold case-enhetens fremtid	83
5.1	Utfordringer.....	83
5.2	Muligheter.....	85
6	Oppsummerende diskusjon.....	89
7	Avslutning	95
7.1	Videre forskning	98
	Litteraturliste	101
	Vedlegg	109

1 Innledning

I løpet av de siste årene har det florert av saker i media om uløste drapssaker. Mysteriene rundt uløste saker fanger manges interesse, og det har i den senere tiden også blitt benyttet som underholdning gjennom tv-programmer, podcaster, dokumentarer og omfattende nyhetsreportasjer. Denne interessen nådde tydeligvis også politikerne, for i 2014 ble det besluttet å danne en enhet som skulle oppklare disse såkalte «cold cases». Så enkelt kan nok ikke opprettelsen av Cold case-enheten forklares, mest sannsynlig ligger det opptil flere faktorer bak som har bidratt til denne nye enhetens opprettelse. Hva disse faktorene er ønsker jeg å finne ut av i denne oppgaven.

En av samfunnsvitenskapens viktigste oppgaver er å bidra med et kritisk blikk på felt som tidligere ikke har blitt undersøkt. Cold case-enheten har ikke tidligere blitt undersøkt i Norge. Dette henger nok mest sannsynlig sammen med at opprettelsen skjedde ganske nylig og at det derfor ikke har blitt rukket å forske noe særlig på denne nye enheten hos Kripos. Derimot har det vært noe debatt rundt fjerningen av foreldelsesfristen. Denne lovendringen har stor betydning for Cold case-enhetens arbeid, og det blir hevdet at denne lovendringen er én av de sentrale faktorene til opprettelsen av enheten. Fjerningen av foreldelsesfristen er et eksempel på en lovgivningsprosess, hvor er det er snakk om en prosess som utspiller seg innenfor fastsatte rammer i Grunnloven. De må derfor betraktes som legale, men som Habermas (referert i Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014: 150) hevder, er det viktig her og ikke kun interessere seg for hvorvidt lovgivningsprosesser er legale, men også for hvorvidt de kan betraktes som legitime. Legitimeringen og begrunnelsen til fjerningen av foreldelsesfristen og Cold case-enheten ønsker jeg også å se nærmere på.

I løpet av oppgaven vil jeg med hjelp av teori, empiri og mine egne intervjuer svare på følgende problemstillinger:

Hva var bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten?

Hvordan har denne prosessen blitt begrunnet og legitimert?

Målet med oppgaven er å se på prosessen rundt opprettelsen av Cold case-enheten i Norge. Derfor starter jeg her i kapittel 1 med en presentasjon av Cold case-enheten, samt bakgrunnen til opprettelsen som har blitt muliggjort, blant annet ved å fjerne foreldelsesfristen. Jeg tar kort for meg lovprosessen til denne lovreformen før jeg går videre til de teoretiske perspektivene i kapittel 2. Her presenterer jeg relevante teoretiske perspektivet innen feltet som kan bidra til en forklaring på min problemstilling. Opprettelsen av Cold case-enheten tyder på å være et resultat av en sammensatt prosess, og jeg søker derfor svar på mine problemstillinger innen forskjellige fagfelt og perspektiver. Deretter går jeg igjennom metoden som er valgt for denne studien i kapittel 3 – en kvalitativ studie både ved dokumentanalyse og intervjuer. Både dokumentene og intervjuene vil presenteres og analyseres i kapittel 4. I kapittel 5 tar jeg for meg elementer som falt utenfor mine tematiske kategorier, og blir derfor gjennomgått i et eget kapittel som heter Cold case-enhetens fremtid. Her fremstilles perspektiver for Cold case-enhetens utfordringer og muligheter. Etersom jeg vil gå igjennom en god del ulike teoretiske perspektiver, vil jeg fremlegge en overordnet og samlet diskusjon i kapittel 6, før en avslutning på prosjektet vil bli presentert i kapittel 7.

1.1 Cold case-enheten

Kripos fikk 6. mai 2015 i oppdrag av Politidirektoratet å opprette en enhet som skulle jobbe med uopplarte drapssaker. Denne enheten er populært kalt Cold case-enheten, enhetens offisielle navn er Seksjon for alvorlige uopplarte saker. Enheten er underlagt Kripos og formålet med enhetens opprettelse, i følge instruksen til Cold case-enheten, er å bidra til å oppklare flere alvorlige uopplarte saker. Dette skal sikres ved å benytte faste ressurser til fornyet gjennomgang av saker iaktatt muligheten for å fremskaffe nye opplysninger og/eller benytte nye metoder. Endringen av straffeloven § 66, foreldelsesfrist, får betydning for arbeidet med disse såkalte «cold cases» (Politi, 2015a; Politi, 2015b).

Enhetens oppgave er å bistå politidistriktene i alvorlige uopplarte saker som enten er avsluttet eller der etterforskningen er trappet betydelig ned. Kripos kan i særlige tilfeller også gis etterforskningsansvaret og det påtalemessige ansvaret i disse sakene. Læringsperspektivet i og for enheten skal også stå sentralt. Sakstypene vil primært være drapssaker som ikke er oppklart, deriblant mistenkelige dødsfall og saknet-saker som kan være drap. Sjefen for Kripos kan også bestemme at andre typer uopplarte saker skal behandles av Cold case-enheten. Når det kommer

til utvelgelse av saker og saksgang er det i første rekke politimestrene som ber om bistand. Cold case-gruppen går igjennom saken, gjør en vurdering og anbefaler hva som bør gjøres. Deretter vil politidistriktet etterforske saken videre selv, eventuelt med bistand fra Cold case-enheten. Sjefene for politiets særorgan eller statsadvokatene kan også anmode sjefen for Kripos om bistand til gjennomgang og/eller bistand under etterforskning av de alvorlige uoppklarte sakene. Sjefen for Kripos kan i særlige tilfeller – uten en anmodning på forhånd – tilby politimestrene bistand. Enheten prioriterer sakene etter alvorlighetsgrad, mulighetene for oppklaring samt eventuell foreldelsesfrist. Når gruppen gis en sentral rolle i en større etterforskning, vil gruppen trolig ha kapasitet til bare en sak om gangen.

I første omgang vurderer enheten saksdokumentene og annen tilgjengelig informasjon, foretar nødvendige undersøkelser og skriver en rapport til enten politimestrene, sjefen for særorganet eller statsadvokaten med forslag til videre håndtering. Disse kan anmode Kripos om å overta etterforsknings- og påtaleansvaret i en sak. Sjefen for Kripos avgjør om anmodningen skal etterkommes, og retter i så fall henvendelse til riksadvokaten som kan treffe en beslutning om å overføre saken til Kripos i medhold av straffeprosessloven § 59, jf. påtaleinstruksen § 37-3 siste ledd. Hovedregelen er at saken er forankret i det politidistriktet handlingen antas begått med lokalt statsadvokatembete som overordnet påtalemyndighet, jf. påtaleinstruksen § 1-1. Er saken overført til Kripos som egen sak, er Det nasjonale statsadvokatembetet overordnet påtalemyndighet, jf. påtaleinstruksen § 37-1. Instruksen er gitt av politidirektøren og riksadvokaten i fellesskap, og trådte i kraft fra 1. mai 2015 (Politi, 2015b; Norsk politi, 2015).

I det følgende vil jeg gjennomgå bakgrunnen for opprettelsen av Cold case-enheten og lovprosessen vedrørende fjerningen av foreldelsesfristen.

1.2 Bakgrunnen til opprettelsen av Cold case- enheten

1.juli 2014 ble foreldelsesfristen for de mest alvorlige volds- og sedelighetsforbrytelsene fjernet. Dette vil si at en gjerningsperson, så lenge saken ikke var foreldet da endringen trådte i kraft, alltid vil kunne stilles til ansvar. Saker som allerede er foreldet, vil derimot ikke bli omfattet ettersom Grunnloven forbyr å gi lover tilbakevirkende kraft. For min oppgave vil fokuset være på drap. Drap etter straffeloven 1902 § 233 unntas foreldelse. Regjeringen begrunner dette valget med nye store teknologiske fremskritt som vil kunne finne en gjerningsperson, selv etter lang tid.

Ofte ligger nøkkelen til drapssaker i nye teknologiske muligheter. Dette dreier seg i hovedsak om elektroniske spor og nye DNA-analyser.

Foreldelsesreglene er for det første, begrunnet med at bevisene kan bli mer og mer usikre jo lenger tid det går fra det straffbare forholdet har skjedd, noe som kan forsterke faren for justismord, enten ved at bevis går tapt eller at de blir upålitelige (Stortinget, 2014a). Hvordan foregikk så denne prosessen som ledet til lovendringen av foreldelsesfristen for de mest alvorlige forbrytelsene?

1.3 Lovprosessen: Fjerningen av foreldelsesfristen

Gjeldende rett

Etter straffeloven 1902 § 67 første ledd er foreldelsesfristen for straffansvar avhengig av lengste-straffen i det enkelte straffebudet. Gjeldende rett har få unntak fra regelen om at straffansvar foreldes; de fleste av selv de mest alvorlige forbrytelsene foreldes etter 25 år. For drap etter straffeloven 1902 § 233 innebærer dette at straffansvaret foreldes etter 25 år; handlingen er da ikke lenger straffbar.

Høringsnotat

Prosessen startet med at Justis- og beredskapsdepartementet sendte på høring, forslag om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005, 8.februar 2013. Her ble flere endringer fremmet, men mitt fokus vil dreie seg om lovendringen om foreldelse. Etter straffeloven 1902 § 66 er en handling ikke lenger straffbar når foreldelse er inntrådt etter reglene i §§ 67 til 69.

Etter straffeloven 1902 foreldes alle straffbare handlinger, men foreldelsesfristene er lenger jo mer alvorlige forhold det gjelder. I høringsnotatet ber departementet om høringsinstansens syn på om straffansvar for drap og seksuelle overgrep mot barn under 16 år bør være unntatt fra foreldelse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013).

Hørings svar

Høringsinstansene hadde frist 1.juni 2013 på å gi et hørings svar. Et stort flertall av høringsinstansene støtter forslaget om å unnta drap fra foreldelse. Av totalt 27 høringsinstanser som uttaler seg, er det kun Advokatforeningen, Rettspolitisk forening, Juss-Buss og Tankesmien

Liberi som mener at straffansvar for drap bør være gjenstand for foreldelse. Ved gjennomgang av høringssvarene har jeg valgt kun å ta for meg noen få av høringssvarene fra instansene i funn og analyse. Dette gjøres på grunn av stor enighet blant instansene om forslaget og derfor har jeg plukket ut de jeg ser som mest sentrale for å belyse begge sider.

Representantforslag 14 S

Representantforslaget fra stortingsrepresentantene Hans Olav Syversen, Olaug V. Bollestad og Kjell Ingolf Ropstad ble sendt til Stortinget 6. desember 2013. Her fremmer representantene et forslag om at Stortinget ber regjeringen utarbeide og fremme forslag om oppheving av foreldelsesfrist i straffesaker vedrørende incest-, voldtekts- og drapssaker.

Prop.96 L (2013-2014)

På bakgrunn av høringsnotatet og høringssvarene endte resultatet i proposisjon 96 L (2013-2014). Prop.96 L er en Proposisjon til Stortinget om forslag til lovvedtak fra regjeringen. Justis- og beredskapsdepartementet legger i proposisjonen her frem forslag til endringer i reglene om foreldelse og forvaring i straffeloven 1902. Her går de igjennom høringssvarene, alle innvendinger og alle tilbakemeldinger fra de som støtter forslaget. Deretter går de igjennom departementets egen vurdering.

Innst. 263 L (2013-2014)

Saksgangen går videre til komitébehandling i Justiskomiteen 14. mai 2014. Innstilling blir avgitt i Justiskomiteen 10. juni 2014 ved Inst. 263 L (2013-2014) om endringer i straffeloven 1902 (foreldelse).

Lovvedtak 66 (2013-2014)

Lovvedtaket går deretter til behandling i Stortinget 16. juni 2014 hvor det blir votert frem et klart flertall i endringene i reglene om foreldelse – Venstre som eneste parti i mot. Loven ble deretter sanksjonert 20. juni 2014 med ikrafttredelse 1. juli 2014. Foreldelsesfristen for de mest alvorlige straffbare handlinger er nå fjernet i tilfeller der straffansvaret ikke er foreldet ved ikrafttredelsen. Saker som allerede er foreldet vil derimot ikke bli omfattet av endringen ettersom Grunnloven forbyr å gi lover tilbakevirkende kraft (jf. Grunnloven § 97). Drap før 1. juli 1989 er strafferettslig foreldet.

2 Teoretiske perspektiver

En del av denne oppgaven vil ha utgangspunkt i rettspolitik, og det er på sin plass å redegjøre for denne forståelsen innledningsvis. Når man skal analysere og drøfte retten, samfunnet og demokratiet, er samspillet mellom rett og politikk et sentralt tema. «Utgangspunktet for forholdet mellom retten og politikken i en rettsstat er folkesuverenitetsprinsippet og maktfordelingsprinsippet» (Mæhle, 2007: 331). Folkesuverenitetsprinsippet slår fast at folket har en grunnleggende selvbestemmelsesrett. Den politiske makten i rettsstaten må derfor ha demokratisk legitimitet. Den lovgivende funksjonen følger av maktfordelingsprinsippet. Dette går ut på at statsmakten skal være delt mellom tre uavhengige organer: den lovgivende-, den dømmende- og den utøvende makten. Rettsutviklingen i norsk rett forgår i et samspill mellom lovgiver og domstolene. Stortinget, ved hjelp av regeltekster, gir de overordnede og generelle føringene for regulering av samfunnet. Stortinget kan både vedta nye lover, og endre bestemmelser i gjeldende regeltekster, både for å gjøre tilpasninger til ulike typer endringer i samfunnet og med sikte på å forme samfunnsforholdene i en bestemt retning (Mæhle, 2007). Lovendringen av foreldelsesfristen for drap er et eksempel på dette. Samspillet mellom lovgiver og domstolene skal sikre rettens legitimitet. Retten er også avhengig av legitimitet eller tillit i samfunnet, og et sentralt element er derfor også samspillet mellom rett og moral.

Politikk omhandler styringen av samfunnet, verdier og interesser, samarbeid og konflikt. Politikk er også offentlig beslutningsaktivitet der verdier og makt står i sentrum (Ihlen, Skogerbo & Allern, 2015: 12). Politiske partier er etablert til dels på et ideologisk grunnlag, og til dels som et talerør for bestemte interesser. Dette medfører at interesser og verdier som ikke finner tilslutning hos partiene, ofte har vanskelig for å slå igjennom. Ettersom mange initiativer til ny lovgivning spesielt i de senere årene kommer fra partiene, får disse stor betydning både ved å være talerør for befolkningens synspunkter og ved å utdefinere politiske temaer fra den politiske dagsorden, dersom de ikke vinner gjenklang i de partiene som er representert på Stortinget (Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014: 143).

Denne oppgaven vil ikke være låst til ett teoretisk perspektiv, men vil anvende ulike teoretiske utgangspunkt som basis i analysen og drøftingen. Disse teoretiske perspektivene kan på mange

måter knyttes sammen og belyse flere av de utvalgte temaene. I denne oppgaven starter jeg med å presentere «Penal populism», før jeg gjennomgår teoretiske bidrag knyttet til media og populisme. Det vil deretter være en flytende overgang til teori basert på rettsfølelse og rettferdighet. Til slutt vil jeg presentere teori knyttet til ulike perspektiver innen rettsikkerhet. Alle disse teoretiske perspektivene vil på en eller annen måte utfylle hverandre for å utforske prosessen ved fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten.

2.1 Penal populism: straff, rett og populisme

Opprinnelsen er fra Anthony Bottoms (1995) som brukte begrepet *populist punitiveness* for å beskrive en av de fire hovedpåvirkningene som han mente å se i moderne strafferett og i rettssystemet i det moderne samfunn. Tanken er at politikere bruker - hva de selv mener er befolkningens holdning til straff – til egne formål og vinning (Bottoms, 1995:40). *Populist punitiveness* ble i følge Pratt (2007) bakgrunnen til *penal populism*, en terminologi som er ment til å forklare disse tendensene. Hovedpoenget om *penal populism* består i at straffepolitikken rettes mot å vinne stemmer i stedet for dens effektivitet i å redusere kriminalitet eller for å fremme rettferdighet. Politikerne bruker, hva de selv tror er befolkningens holdning til straff og rett, for egne formål (Pratt, 2007, Ryberg og Roberts, 2014). Populistisk straffepolitikk er det norske begrepet for *populist punitiveness* eller *penal populism* som Olaussen (2013: 26) benytter. Populistisk straffepolitikk kan oppstå på flere måter. I noen tilfeller kan det være snakk om en konsekvens av en intensjon om å utnytte allmennhetens angst mot kriminalitet og deres aversjon mot lovbrystere (Roberts, Stalans, Indermaur & Hough, 2003: 3).

Pratt (2007: 3) ønsker å utvide denne tanken om *penal populism* og vil vise at dette stikker dypere enn politikeres ønske om å sanke stemmer. Pratt mener dette stammer fra dype sosiale og kulturelle endringer som påbegynte i 1970-årene, og som nå strekker seg over store deler av det moderne samfunn. Noen av de bakenforliggende årsakene til dette hevder Pratt kommer fra «a decline in deference», som kort fortalt handler om at en stor del av befolkningen avviser den hittil ubestridte aksepten av autoriteter eller etablissementets personer og verdier. Befolkningen er også mer interessert i å ha 'en stemme' når det kommer til offentlige anliggender. Pratt hevder videre at dette kommer av en mangel på tillit til politikere og eksisterende politiske prosesser som fører til at befolkningen er villig til å støtte nye former for politiske uttrykk (2007: 36-38). En annen sosial endringer som forklarer årsakene bak dette dreier seg om globaliseringen. Dette hevder

Pratt (2007: 58) fører til et behov for en mer aktiv politisk representasjon. Populistiske partier tilbyr enkle og fornuftige løsninger på problemene. I tillegg har individene i samfunnet blitt mer mobile og mer utdannet. Det har ført til at de er mindre bundet til lokalsamfunn, men fokuserer mer på sin egen posisjon i samfunnet. Dette mener Pratt fører til en svekkelse av politisk lojalitet, gjerne basert rundt klasse og lokalsamfunn.

Bakgrunnen til denne sosiale endringen som Pratt (2007) snakker om, er hva Christie (1982) betegnet som *løse samfunn*. Christie (1982: 30) definerer løse samfunn «hvor synlighet og personlig avhengighet er lav og hvor den primære kontroll vanskelig får tak på partene». I løse samfunn vil det være preg av *usynlighet* og *uavhengighet* mellom mennesker. Sentrale utviklingstrekk i de løse samfunn er urbanisering, arbeidsdeling og profesjonalisering – dette fører til en svekkelse av både synlighet og personlig eller gjensidig avhengighet mellom medmennesker. Christie hevder samfunnsutviklingen går fra et samfunn preget av sosial nærhet og tetthet – mot et løsere samfunn preget av sosial avstand. Dette finner vi også hos Beck (1997) med det moderne globale samfunn – risikosamfunnet – og hos Giddens (1997) med det senmoderne samfunn.

I følge Canovan (referert i Pratt, 2007: 9) burde populisme forstås som et politisk fenomen som oppstår i spenningen mellom eliten og grasrota. Populisme representerer ikke hele opinionen samlet, men av de som føler seg ignorert av regjeringen og regjeringens politikk. Pratt (2007: 10-11) nevner flere land og partier hvor denne utviklingen har tatt form og hvor politiske partier har fått fotfeste på bakgrunn av dette. Fremskrittspartiet er nevnt her som eksempel på Norges mest fremtredende populistiske parti (Se også Gran, 2003; Tham, 2011; Nord, 2015). Kriminalpolitikken er uttrykk for regjeringens politikk, og må derfor tilskrives det eller de partiene som innehar regjeringsmakten (Lenke, 2007). Ettersom fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten skjedde på initiativ fra Fremskrittspartiet, og under deres regjeringsperiode, velger jeg å fokusere på Fremskrittspartiet i denne oppgaven. Derfor kan det også være interessant og utforske tilknytningen man kan finne her av 'penal populism'-teorien og dens følger.

Ett av kjennetegnene til populisme er i følge Canovan (referert i Pratt, 2007: 17) at det benyttes en tabloid, retorisk form for kommunikasjon. En direkte, forståelig kommunikasjon ut til folket. Her poengteres det også hvordan personlige erfaringer og personlig retorikk brukes om kriminalitet i stedet for statistikk. Det spilles på en mer emosjonell form for budskap som ses mer effektiv.

I følge Olaussen (2013) forteller lovforarbeidene og diskusjonene i Stortinget rundt 2009 og 2010 angående den nye straffeloven svært lite om hva politikerne ville oppnå ved å skjerpe straffene for volds- og seksualkriminalitet. Ettersom det var en bred enighet er det mulig partiene ikke så noen grunn til å grunngi sitt standpunkt. Olaussen (2013: 26) hevder vi kanskje her står ovenfor det politiske fenomenet som Bottoms har kalt «populist punitiveness» eller på norsk - populistisk straffepolitikk. Olaussens viser til at dette begrepet sikter til tre politiske oppfatninger som har bidratt til strengere straffer i flere land. For det første tror noen politikere at strengere straffer vil redusere kriminaliteten, dels som følge av økt avskrekkende effekt, og dels på grunn av at kriminelle ikke kan begå kriminalitet når de sitter i fengsel. For det andre, den tro at strengere straffer vil styrke moralske barrierer mot å begå bestemte handlinger. Og for det tredje at strengere straffer vil tilfredsstillte enkelte grupper av velgere. Oppfatningen er populistisk i den forstand at politikere legger til grunn at også befolkningen har slike enkle og naive oppfatninger om kriminalitet. Anthony Bottoms mente at volds- og seksuallovbrudd, samt narkotikalovbrudd var de lovbruddstypene som mest sannsynlig kunne bli gjenstand for populistisk straffepolitikk (Olaussen, 2013:26). Denne tendensen kan også diskuteres om var tilfelle i 2014 når foreldelsesfristen ble fjernet - også her så man en bred parti-politisk enighet.

Rett og politikk er to ulike enheter selv om det er flere forbindelseslinjer mellom fenomenene. I grunntrekkene er de to normsettene forskjellige. Juss handler om å tolke og anvende retten, politiske myndigheter skaper derimot ny rett, eller de velger kurs innenfor retten og i rettsstomme rom. Loven blir derfor et virkemiddel i politikkenes tjeneste, i følge Boe (2012: 29). Mathiesen (2011) skiller mellom tre måter hvor samfunnsforhold kan påvirke retten. Den første kaller han *normperspektivet*, den andre kaller han *opinionsperspektivet* og den siste og tredje kaller han *materialitetsperspektivet*. Mathiesens (1977) *normmodell* - eller *normperspektivet* som han kaller det i senere tid (Mathiesen, 2011), tar utgangspunkt i at menneskenes normer - skrevne eller uskrevne regler for atferd – bestemmer samfunnets struktur og utvikling. Dette er en oppfatning som hevder at samfunnets øvrige normer påvirker rettens utvikling som betyr at når normer generelt i samfunnet endrer seg, skjer det også en endring av rettsnormer (Mathiesen, 2011: 103). Flere snakker om den normative utviklingen av samfunnet og retten (se f.eks. også Hydén 2002), men kanskje populisme handler mer om opinion enn om konkrete normer?

2.1.1 Opinionsperspektivet

Det andre perspektivet jeg ønsker å trekke frem kalles *opinionsperspektivet* i sosiologien. Her er det snakk om *opinionsklimaet* i samfunnet. Dette er en oppfatning som hevder at

samfunnsmedlemmenes subjektive opplevelse av eller bevissthet om samfunnet og verden også påvirker rettens utvikling. Opinionsklimaet kan forstås som en felles forståelse av hvilke holdninger som preger et aktuelt spørsmål (Shamir & Shamir, referert i Waldahl & Beyer, 2015: 40). Opinionsklimaet formes av samfunnsdebatten og markerer seg som en aggregert størrelse når flere har en felles opplevelse av det. Her dreier det seg om de kollektive måtene å forstå verden på som karakteriserer hele eller store deler av befolkningen. «Slik sett er opinionsklimaet et kollektivt fenomen med ett kognitivt og ett normativt aspekt» (Waldahl & Beyer, 2015:40). Mathiesen (2011) sier at opinionsklimaet er nok delvis styrt av samfunnsnormene, og at det er vanskelig å trekke et helt klart skille mellom samfunnsnormene og opinionsklima. Samfunnsnormene endrer seg langsomt mens opinionsklimaet kan endre seg brått. Et godt eksempel som Mathiesen (2011) trekker frem her folks holdninger til atferd som er definert som kriminalitet, for eksempel narkotikakriminaliteten.

«Den tradisjonelle kriminaliteten, innbefattet narkotikakriminaliteten, har steget i de senere år. Men blant annet på bakgrunn av enkeltsaker, stadig og stort slått opp i de moderne massemediene, får vi inntrykk av at kriminaliteten, og ikke minst narkotikakriminaliteten, florerer mye mer enn det er faktisk grunnlag for å hevde»
(Mathiesen, 2011: 105).

Den offentlige opinionen kan forstås som borgernes uttrykte holdninger i sentrale saker på samfunnets dagsorden. I følge Waldahl og Beyer (2015) har offentlig opinion en viktig rolle i demokratiske samfunn. «Uten kunnskap om hvordan folkemeningen knytter myndighetene og befolkningen sammen, er det umulig å forstå hvordan samfunnet håndterer uenighet i viktige spørsmål (2015: 34). Omformingen av personlige tanker til offentlige stridsspørsmål kan kalles opinionsprosessen, og denne omfatter både kognitive prosesser hos borgerne, kollektive prosesser som binder dem sammen og politiske prosesser som leder til bindende vedtak. «I denne prosessen har mediert kommunikasjon en sentral rolle. På den ene siden skaper mediene et opinionsklima som kan virke normdannende slik at minoritetsholdninger i mindre grad kommer til uttrykk enn majoritetsholdningene. På den annen side påvirker mediene opinionen gjennom en prioritering av noen saker fremfor andre, og gjennom sin fremstilling av sakene. Ved det bidrar mediert politisk kommunikasjon til å aktivisere bestemte tankeprosesser hos publikum, noe som kan påvirke vurderingen av politiske saker og aktører (Waldahl & Beyer, 2015: 34). Det hevdes at medienes betydning for opinionsdanningen ligger i hvordan de styrer oppmerksomheten. Massemediene retter folks oppmerksomhet mot et felles fokus. I tillegg gjør omtalen av bestemte saker og hendelser i mediene at disse blir tillagt betydning (NOU, 1982: 30 s.110). Dette blir også

fremhevet av Mathiesen (2010: 189) og han eksemplifiserer dette ved å vise til Liland-saken, der et justismord ble avdekket og slått stort opp i media.

Waldahl og Beyer (2015) påpeker at offentlig opinion er et komplekst og diffust begrep. Kompleksiteten kommer av at opinionen forener kognitive prosesser på individnivå og kollektive prosesser på samfunnsnivå. Bakgrunnen til det diffuse ved offentlig opinion er fordi det mangler et avgrenset innhold som er allment akseptert på tvers av ulike samfunnssyn og faglige perspektiver. Selv om opinionen også blir formet av prosesser som er knyttet til egne erfaringer, legger den kontinuerlige strømmen av nyheter og andre medierte budskap viktige føringer for folkemeningens utvikling (2015: 34). I et samfunn vil det også finnes *latente opinioner* – dette er holdninger som ikke blir allment kjent. I tillegg vil kun noen få saker - av de mange som opptar befolkningen – prege den offentlige opinion. Waldahl og Beyer (2015: 399) hevder det er tre forhold som avgjør hvilke disse er. For det første må saken være *et akseptert debatttema*, slik at ingen risikerer sosiale eller legale sanksjoner hvis de engasjerer seg offentlig i den. For det andre må saken *vekke borgernes interesse*. Her kan noen saker få uforholdsmessig stor oppmerksomhet om talspersonen for saken er dyktig i å beherske logikken innenfor mediekommunikasjon. Det tredje forholdet dreier seg om *motstridende interesser* - som er en forutsetning for opinionsdannelse. Uenighet skaper debatt og er en forutsetning her, hvis ikke skapes det ikke nok interesse for saken i befolkningen (Waldahl & Beyer, 2015: 39).

I likhet med Mathiesen (2011), argumenterer Jan W. de Keijser (2014) for at opinionens meninger består av kun midlertidige synspunkter. Han hevder også at et informert utdrag av befolkningen ikke representerer den «virkelige» offentlige mening. Dessuten ser det ut til å være en tendens at disse midlertidige synspunktene går tilbake til en vanlig og dårlig informert mening etter hvert – et eksempel på hvordan opinionsklimaet kan endre seg brått. Dette er derimot ikke synspunktet til Waldahl og Beyer (2015). De hevder at «i de fleste saker av stor allmenn betydning er det imidlertid lett å se at det eksisterer en reell opinion med betydning for hvordan de blir håndtert politisk, og hvilke interesser som støtter ulike posisjoner» (2015: 39-40) Når opinionen finner sin form i meningsbrytninger mellom borgere med ulike syn, har de som står frem med sine standpunkter en fordel fremfor de som ikke gjør det. Holdninger som blir fremført av mange har større gjennomslagskraft enn holdninger med liten støtte. Det gir opinionen et *majoritetspreg*. (Noelle-Neumann, referert i Waldahl & Beyer, 2015). Men selv om alle borgere er meningsberettiget i enhver sak, varierer både deres kognitive evner, ressursgrunnlag og sosiale status. Noen preger samfunnsdebatten mer enn andre i kraft av sin plass i samfunnet. Det gir opinionen et *elitepreg* (Habermas, referert i Waldahl & Beyer, 2015). Innflytelse betinger tilgang til

medier som sprer budskapet raskt og effektivt, og alle som ikke slipper til har et handikap. Det gir opinionen et *mediepreg*. Sett i sammenheng betyr dette at borgere med en posisjon i samfunnet som samordner og synliggjør sine interesser, besitter en definisjonsmakt som øker deres muligheter for å vinne kampen om opinionen (2015: 39-40). Elitepregets innvirkning og omfang kan diskuteres om har en fortsatt like sentral posisjon i internettets tidsalder, hvor adgangen i den offentlige debatt er ubegrenset. Men likevel er det fortsatt slik at for «folk flest» i Norge, er det vanskelig å få oppmerksomhet på for eksempel sosiale medier. Det kan virke enkelt å komme til orde, men det er betydelig vanskeligere å bli hørt (Kalsnes & Larsson, 2015).

I følge Ryberg og Roberts (2014) kan vi se en klar utvikling i å la opinionen influere straffereformer i Skandinavia. De diskuterer her hvordan «penal populism» har utviklet seg mye bredere enn tidligere. Det som er bemerkelsesverdig ved denne bredere, moderne diskusjonen om «penal populism» er at til tross for den relativt utbredte bruken av begrepet *populisme*, så er spørsmålet om hvorvidt opinionen eller den offentlige mening burde ha en rolle, sjeldent adressert.

Knyttet til populisme kan det tenkes at samfunnsnormene sitter for dypt, og at et opinionsperspektiv er en bedre måte å forstå populisme på. Det interessante her er å se på om og hvordan dette aspektet kan ha ført til oppstarten av Cold case-enheten. Som vi har sett vil mye av opinionsdanningen foregår via media og dette tar meg videre over til neste delkapittel om media og populisme.

2.2 Media og populisme

På forhånd hadde jeg mine egne antakelser om i hvilken grad mediene påvirker oss i den rettspolitiske sammenheng. Det er derfor dette var et av de mer konkrete spørsmålene jeg hadde i min intervjuguide. Det meste jeg hadde lest og gjort av litteratursøk på forhånd endte opp i mediene. Det var her jeg så at det meste som omhandlet «Cold case-enheten» som tema, kom opp. Det var i mindre grad enn først antatt, at jeg fant informasjon om Cold case-enheten på mer offisielle nettsider og litteratur. Jeg ønsker derfor å se i hvilken grad mediene har påvirket fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten. Mediene påvirker opinionsklimaet så vel som befolkningens rettsfølelse.

Politiske prosesser og avgjørelser forutsetter politisk kommunikasjon, i følge Ihlen, Skogerbo og Allern (2015). Befolkningens holdninger, kunnskap og atferd blir påvirket av denne typen kommunikasjon. De hevder også at politisk kommunikasjon har betydning for makt og politikk ettersom den fremmer visse interesser og verdier fremfor andre. Politisk kommunikasjon er også i stor grad mediert og benytter klassiske nyhetsmedier og kommunikasjon på nett og i sosiale medier (2015: 11-12). Blumer og Kavanagh (referert i Ihlen et al., 2015:13-14) hevder de seneste fasene i den politiske kommunikasjonen er preget av at de politiske partiene har blitt mer profesjonalisert og tilpasser kommunikasjonen til nyhetsverdier og tv-formater. Etter internettrevolusjonen ser vi en medieoverflod og den politiske kommunikasjonen omformes av økt konkurranse, anti-elite populisme og endringer i hvordan folk får informasjon om politikk. Nyhetsmedienes innflytelse på politikken har økt betraktelig i løpet av disse fasene.

I Maktutredningen fra 2003 påpekes det at massemediene er blitt den sentrale arenaen for kampen om politisk makt. Videre sier de at «en redigert offentlighet krever at politikere og andre aktører tilpasser seg en journalistisk form og utnytter mediens særtrekk når de søker innflytelse» (NOU, 2003: 19 s. 48). Mediene har løsrevet seg fra det politiske liv ved å bli uavhengige fra de politiske partiene samtidig som de er profesjonalisert på sine egne premisser. Denne oppløsningen av mediens politiske bånd gjør at det er mediene selv som avgjør hvilke forhold og hvem som fortjener mediens oppmerksomhet. I likhet med Maktutredningen hevder Mathiesen (2010: 142) at mediene i stor grad «presenterer en egen medieverden ganske fjernt fra den allsidige, representative forståelse der alle vesentlige tilgjengelige momenter er med». I den sammenheng snakker han om *gjenspeilingsteorien* – at mediene mener de «gjenspeiler virkeligheten», gjenspeiler samfunnet utenfor mediene. Men mediene gjengir ikke et nøytralt eller nødvendigvis objektivt bilde av virkeligheten. De filtrerer, selekterer og redigerer blant annet for å gjøre informasjonsmengden håndterlig for mottakerne. Mediene vil også velge en vinkling – de avgjør hvilke personer, meninger, overskrifter og bilder som skal brukes i presentasjonen av saken. Lund (2002: 11) kaller dette *den redigerende makt*, som dreier seg om nyhetsinstitusjonenes politiske innflytelse. Både Lund (2002) og Mathiesen (2010) viser at kriminalstoffet får en spesielt fremtredende plass og behandling enn andre hendelser. Det er verdt å nevne at Mathiesen (2010: 144) viser til gamle undersøkelser men i følge han er disse fortsatt aktuelle i gjennomgangen av sin nyeste utgave av *Makt og medier* (2010). Ikke bare er de aktuelle men Mathiesen hevder vi ser en økning i tendensen av å vektlegge kriminalstoffet. De sakene som blir vektlagt av mediene bestemmer ofte samfunnets dagsorden (NOU, 2003: 19 s. 50). Dette blir også fremhevet av Ihlen et.al. (2015) hvor de hevder at mediene har stor betydning for hvordan dagsorden blir satt og

dette styrer i stor grad borgernes og velgernes oppmerksomhet om hva som er de sentrale politiske spørsmålene (2015: 14). Politikerne vil på grunn av dette bli presset til å prioritere og ta stilling til de sakene som mediene velger ut. Mediene har blitt en viktigere arena i kampen om velgeroppklutning og konsekvensene av dette er at politikken vris mot det dagsaktuelle og bort fra det langsiktige og prinsipielle. Allern (referert i Mathiesen, 2010: 155) argumenterer for at nyhetsmediene og nyhetsjournalistene danner en selvstendig politisk institusjon og representerer en særegen dagsordenmakt «som har stort potensial for påvirkning av politiske prosesser og politiske avgjørelser». Dette er i tråd med hva Maktutredningen (NOU, 2003: 19) beskriver når de snakker om hvordan det politiske liv har endret seg under trykket av de nye vilkårene. Ettersom mediene nå er løsrevet fra det politiske hold – har mediene med de private eierne blitt mer avhengig av økonomien og markedet. For de kommersielle eierne er inntjening det viktigste målet og de er avhengig av avkastning på investeringene. Mediene velger ut saker som har en nyhetsverdi – gjerne sensasjonelle og oppmerksomhetsskapende saker som vil selge godt. I dette ligger det mye makt i prioritering av stoffet og vinklingen av sakene. Dette kan avvike sterkt fra det allsidige og representative bildet av virkeligheten. Mathiesen (2010) påpeker den store økningen av antallet artikler om kriminalpolitikken fra 1970-årene og fremover. Dette kan muligens ses i sammenheng med de sosiale og kulturelle endringene som i følge Pratt (2007) skjedde fra 1970-tallet i forbindelse med utviklingen av *penal populism*. I følge Mathiesen (2010) og Maktutredningen (NOU, 2003: 19) er politikere og andre aktører – med en effektiv mediestrategi – under slike forhold i stand til å utøve stor kriminalpolitisk innflytelse gjennom mediene. Men samtidig påpeker begge bidragene hvordan mediene selv har en større innflytelse på det politiske felt. Mathiesen (2010) mener denne «fusjonen» er bakgrunnen for de siste års endring i det kriminalpolitiske klimaet – i retning av hevntanker og strengere straffer. Pollack (referert i Mathiesen, 2010: 146) omtaler dette som innflytelsesrike «mediepanikker». Dette er et begrep Pollack mener er mer egnet enn «moralske panikker» fordi panikkene i dag er skapt i mediene. Dette kan diskuteres ettersom de «moralske panikkene» også oppsto i mediene på 1970-tallet. Det kan heller være at hun mener dette er såpass mye tydeligere i dag at hun ser behovet for et nytt begrep – «mediepanikker».

Mathiesen (2010) beskriver informasjonskontrollen som foregår gjennom mediene. Han snakker blant annet om *indirekte atferdkanalisering* – som innebærer at medienes belysning fører til interaksjon og «kjedereaksjoner» i det sosiale eller politiske miljø. Et annet begrep som blir presentert i denne sammenheng er *triangelhypotesen* – som kort fortalt dreier seg om reaksjonen som oppstår når media belyser en sak. Mediet kan ta opp en sak som fører til at politiske

myndigheter handler og «gjør noe». En slik triangelvirkning er særlig sannsynlig i politiske situasjoner der myndighetene kan tape noe ved ikke å handle, som for eksempel foran et valg (Mathiesen, 2010: 183). Informasjonskontrollen gjennom mediene kan også innebære det vi kan kalle for en *temakontroll*. Temakontroll blir også kalt *dagsordenfunksjonen* - «ved utvalget av informasjon setter mediene opp dagsordenen for folk, altså hva de skal være opptatt av og oppmerksomme på, kort sagt hva de skal konsentrere seg om» (Mathiesen, 2010: 186). I følge Mathiesen (2010: 204) er det teoretisk og empirisk grunnlag for å si at mediene også kan endre holdninger – eller også kan være støpere av holdninger. Massemediene kan påvirke publikums atferd og holdninger men dette forutsetter at mediene virker sammen med andre påvirkningsfaktorer eller at de eventuelt bare utløser en spent sosial situasjon. Om mediene i tillegg er samstemte i sitt budskap, så øker dette mulighetene for påvirkning av publikum. Ifølge Christie (2004: 89) er den sentrale utviklingen det at folk ikke lenger møter folk i samme omfang som de gjorde tidligere. Denne mangelen på nærkontakt betyr en økt avhengighet av media for å beskrive hva som skjer og for å gi mening til hendelsene som skjer. Dette hevder Christie også betyr en større avhengighet av staten for å hankses med de antatte farene. Om befolkningen har en formening om at staten ikke klarer nettopp dette, så mener Pratt (2007: 67) at befolkningen vil se til populistiske krefter som kommer med lovnader om løsningene.

Mediene sies å forsterke en avpolitisering av partikampen, ettersom de ikke er forpliktet overfor et partiprogram eller et partisyn. Maktutredningen (NOU, 2003: 19) hevder dette fører til at politisk posisjon i større grad er et spørsmål om medietekke, i tillegg har enkeltsaker og personspørsmål blitt viktigere i politikken fordi de har blitt viktigere i mediene. De nevner også at «de langsiktige alternativene blir underspilt til fordel for den hastige nyhetsrytmen som politikerne ikke kan neglisjere uten at det straffer seg» (NOU, 2003: 19, s. 49). Mediene legger vekt på sensasjonelle, enkeltstående saker med stor nyhetsverdi og Mathiesen (2010: 237) beskriver dette som *det individualdramatiske paradigmet*. Dette består av det individuelle, skjebneaktige, enkeltstående, dramatiske, avvikende og det samfunnstruende. Dette bidrar til å forme offentligheten i vårt samfunn og Mathiesen mener de moderne massemediene har skapt en politisk offentlighet av helt nye dimensjoner. Vi som befolkning blir innlemmet i den politiske offentligheten ettersom vi får øyeblikkelig informasjon om hva som antas å være av offentlig viktighet. «Vi støpes sammen til en felles politisk bevissthet om hva som er viktig og mindre viktig, hva som teller og ikke teller – på grunn av informasjon fra andre om noe vi selv ikke erfarer» (Mathiesen, 2010: 263-264).

Ryberg (2006: 96) viser til en amerikansk undersøkelse hvor det kommer frem at 94 % av amerikanerne anser nyhetsmediene som deres viktigste kilde til informasjon. Han trekker slutningen om at det ikke er en usannsynlighet at dette kan gjelde i mange andre land, kanskje dette også kan gjelde for Norge? Jeg har ikke funnet en tilsvarende undersøkelse fra Norge, men en ny publisert NOU rapport går igjennom det norske mediemangfoldet (NOU, 2017: 7). Her blir det blant annet undersøkt hvilke medier befolkningen anser som viktigst for å holde seg oppdatert på nyheter. Stadig færre oppgir avis som sin viktigste nyhetskilde, mens internett har økt over tid, til en posisjon i 2015 som tilsvarer alle øvrige mediekategorier til sammen (NOU, 2017: 7, s. 116). Mediebruken har i noen grad flyttet seg fra de tradisjonelle mediene over på nyere medier, internett og mobil har fått en stadig viktigere betydning for nyhetsbruken.

Som vi har gjennomgått er mediene en sentral informasjonskilde for befolkningen, men denne kan også vise seg til tider å være en feilkilde. En grunn til dette kan være deres fokus på forbrytelser, og særlig da store sensasjonelle saker, ofte drapssaker. Mediene påvirker samfunnet gjennom sine redaksjonelle valg, prioritering av hvilke saker de ønsker å arbeide med, og ut i fra hvilken vinkel de legger sakene frem. Både Ryberg (2006) og Ryssdal (2007) reflekterer over mediernes påvirkningskraft på befolkningen. Dette kan dreie seg om påvirkningen av den allmenne rettsfølelse, men også den generelle påvirkningen de har gjennom nyhetsdekningen av for eksempel drapssaker.

2.3 Rettsfølelse og rettferdighet

Jeg ser det relevant å presentere tanken om rettsfølelse og rettferdighet som en teori, ettersom dette er begreper som til stadighet dukker opp i diskusjonen om opphevelsen av foreldelsesfristen og Cold case-enheten. Flere peker også på en sammenheng mellom rettsfølelse og penal populism (Pratt, 2007; Olausson, 2013). «Penal populism usually takes the form of ‘feelings and intuitions’» (Sparks, referert i Pratt 2007: 12). I tillegg spiller mediene en stor rolle i dette samspillet mellom penal populism og rettsfølelsen. Dette vil jeg komme tilbake til senere i teorikapittelet. Tanken om befolkningens rettsfølelse derimot, kan være vanskelig å gripe ettersom det finnes forskjellige måter å forstå rettsfølelse på.

I følge Frøseth, Gröning og Wandall (2016) er det anerkjent at befolkningens antatte følelser knyttet til rettens rimelighet og rettferdighet har betydning for hvordan retten utformes og

praktiseres av strafferettssystemet (Se også Ryberg 2006; Ryberg, 2016). Dette kan spesielt ses i den pågående omdreiningen i strafferetten mot mer oppmerksomhet på fornærmedes rettigheter og interesser.

Begrepet *rettsfølelse* eller det tilsvarende uttrykket *rettsbevissthet* er et vagt definert begrep (Wandall, 2016: 76). Men i hovedsak dreier *rettsfølelsen* seg om to oppfatninger; *den informerte rettsfølelsen* er de holdninger og følelser man har til straff eller en rettferdig beslutning når sakens grunnleggende karakter er kjent. *Den allmenne rettsfølelsen* er i hovedsak de holdningene og følelsene man har på det helt overordnede plan til straff eller en rettferdig beslutning. Betydningen av *den allmenne rettsfølelsen* henviser også til rettsfølelsen hos et større utsnitt av, eller eventuelt hele befolkningen (Balvig, 2006; Ryberg, 2006; Ryberg 2016). Men som Wandall (2016: 79) påpeker, så kan man se at rettsfølelsen og henvisninger til hva befolkningen mener er rimelig og urimelig, spiller en betydelig rolle på langt flere områder i både rettspolitisk og i praktisk sammenheng. I min oppgave vil jeg i hovedsak konsentrere meg om *den allmenne rettsfølelse*, ettersom det er den som hyppigst blir referert til i den kriminalpolitiske debatten for mitt tema.

«I vårt politiske system kanaliseres rettsoppfatninger gjennom politisk representasjon i lovgivende forsamling» (Blymke, 2016: 111). Blymke forteller videre om hvordan den mer uformelt kan ta form som følelseladete dialoger med høy temperatur «mellom lovgiver/politiker, lov- og forvaltningsbyråkrater, opinionen, media, akademia og allmennheten – «folk flest» - om rett og galt» (Blymke, 2016: 112). Rettsfølelsen i dette kan fremtre på ulike måter. Den kan uttrykkes gjennom hva folk opplever å være myndighetenes evne og vilje til å håndheve en lov riktig eller galt – rettferdig eller urettferdig. Rettsfølelsen kan også demonstreres av lovgiver, ved at en stortingspolitiker omsetter følelsen til en rettsoppfatning eller en lovforståelse – og at han påberoper seg at denne oppfatningen er forankret i *den allmenne rettsfølelsen*. Videre sier Blymke (2016: 112) at politikere gjennomgående er svært opptatt av om en lov har «bred oppslutning i folket». At loven dermed «føles» rettferdig og riktig blant folk flest. *Den allmenne rettsfølelsen* kan også bli henvist til av politikere for å «skape» eller «fremkalle» den samme rettsfølelsen hos befolkningen som det han selv har. Dette gjøres for å legitimere hans egne fremsatte lovforslag ved å skape et bredt og forankret inntrykk av å ha et «allment akseptert» rettslig standpunkt (Blymke, 2016: 112). Dette er i tråd med hva Ryberg (2006) sier om at henvisninger til rettsfølelsen inngår som en hyppig begrunnelse for bredere straffepolitiske diskusjoner. Han peker på hvordan politikere benytter seg av «rettsfølelsen» som begrunnelse for mange forslag og meninger spesielt innen den straffepolitiske sfæren.

I følge Frøseth et al. (2016: 15) er «stemmene i den akademiske diskusjonen i stor grad kritiske til hvordan «rettsfølelsen» brukes som retts- og kriminalpolitisk argument». De hevder det kan være stor divergens mellom hva som kan påvises av befolkningens følelser om retten og de rettspolitiske argumenter om en «allmenn rettsfølelse». Dette er basert på blant annet forskning fra Balvig (2006) som jeg vil nevne videre – sammen med annen kritikk i denne delen.

I årstalen for Advokatforeningen i 2007 blir «Den allmenne rettsfølelse» tatt opp (Ryssdal, 2007). Lederen Anders Ryssdal sier innledningsvis at den allmenne rettsfølelsen er et begrep, en referanse, et forsøk på en dyp forankring av oppfatninger om straff i den norske folkesjelen, som trekkes frem når nye straffelover gis, og når straffens innhold skal bestemmes. Han poengterer sterkt hvordan «rettsfølelse» som begrep, har en stor mangel på presisjon, men har en sterk emosjonell appell (Ryssdal, 2007). Gjennom deres undersøkelser vil de vise hvordan begrepets innhold er varierende, manipulerbart og upresist og kan tilsløre avgjørelser som treffes av en politisk eller juridisk elite. De hevder at det oppstilles både et legalitetskrav og et legitimitetskrav for anvendelse av straff og strafferettslige reaksjoner og virkemidler. Legaliteten er det juristenes oppgave å utforme og for politikerne å vedta. Hensynet til legitimiteten slik den oppfattes av befolkningen, kan imidlertid være vanskeligere å gripe fatt i. Advokatforeningen viser også her en nærmere begrepsavklaring av «den allmenne rettsfølelse». De mener uttrykket peker på en følelse, en verdimeslig oppfatning eller bevissthet om hva som er den rettferdige løsningen. Det er noe annet enn hva som er gjeldende rett.

Til nå kan man skjelve en viss skepsis til betydningen av rettsfølelsen. Dette henger sammen med at vi baserer våre vurderinger ut i fra den informasjonen vi besitter. De etiske vurderingene vi foretar oss i konkrete saker er påvirket av vår antakelse om de faktiske forhold. Om vi ikke sitter på all informasjonen som er nødvendig for å ta en etisk god vurdering så er det stor sannsynlighet for at våre antakelser er feil. En persons vurdering av hva som er en passende straff for en forbrytelse er påvirket av antakelsen om faktiske forhold. Igjen, disse antakelsene kan være feil. I følge både Ryberg (2006) og Balvig (2006) er påstanden at folk i alminnelighet ofte har feilaktig kunnskap om mange forhold som dreier seg om forbrytelse og straff. Konklusjonen fra begge deres undersøkelser er at folk ofte har et forvrengt syn på kriminalitets- og straffeforhold. Dette kan ha utslag på befolkningens vurdering av hva som er rimelig ved spørsmål om straff. Tror man for eksempel, at kriminaliteten er mer omfattende enn hva som er tilfelle, kan det tenkes at dette er en medvirkende årsak til at man mener det burde tas i bruk strengere straffer. Eller om man for eksempel er av den formening at staten straffer for mildt, enn hva som er tilfelle, da kan

man gjøre seg opp en vurdering av at forbrytelser burde bli straffet hardere. Kort sagt, våre vurderinger kan endres om vi er korrekt informert.

Etter Straffelovkommisjonens gjennomgang av den nye straffeloven, konkluderte de med at straffnivået i domstolene må ta hensyn til folks rettsoppfatning, men ikke være fullstendig låst til slike oppfatninger (Olaussen, 2013). Bruken av begrepet «rettsoppfatningen» her tolker jeg dithen at de snakker om folks rettsfølelse eller rettferdighetsfølelse knyttet til straffnivået. Olaussen (2013) sier videre at kommisjonen mente at periodevise tendenser i opinionen og blant politikere til å kreve strengere straff ikke nødvendigvis gir et riktig inntrykk av hvor strenge straffer folk flest ville gi sin tilslutning til i konkrete tilfeller. I mai 2009 vedtok Stortinget siste del av den nye straffeloven, med en betydelig skjerping av strafferammene for voldtekt, grov vold og drap. Disse straffeskjerpningene ble hevdet var nødvendig ut i fra den alminnelige *rettsbevissthet*. Som forklart tidligere ved Frøseth et al. (2016) tilsvarende uttrykker *rettsbevissthet* begrepet *rettsfølelsen*. Det ble hevdet at folk ønsket dem, og det var full enighet på Stortinget om å innføre den raskt. Olaussen (2013) poengterer imidlertid at det ikke finnes noen opplysninger om at folks holdninger til straff var undersøkt i forarbeidene. «Og når bare omkring fem prosent av befolkningen er medlem i politiske partier, og de heller ikke ble systematisk konsultert, kan ikke stortingsrepresentantene ha visst om straffeskjerpningene var ønsket av folk» (Olaussen, 2013: 1). Blant ledende strafferettsjurister har oppfatningen vært at både lovgivere og dommere, av legitimitetsgrunner, bør innrette straffnivået etter allmenhetens oppfatninger. Olaussen (2013) henviser til Johs. Andenæs (1974: 81) for denne forklaringen. Kort sagt blir det her hevdet at den alminnelige rettsbevissthet er en psykologisk realitet som lovgiver og dommere må regne med, enten personen deler den eller ikke. Rettshåndhevelsen må være i overensstemmelse med folkets rettsbevissthet, sies det. Andenæs sier seg enig i det, til en viss grad. Om rettshåndhevelsen er for streng, så hevder han at dette vil skape uvilje mot myndighetene, sympati og medlidenhet med forbryteren fra allmenhetens side. Om rettshåndhevelsen er for mild, kan det på den andre siden svekke tilliten til rettspleien og kanskje til og med føre til private straffeaksjoner. Dette sier han likevel er noe helt annet enn at den alminnelige rettsbevissthet uten videre bør være avgjørende. Ofte vil denne rettsbevisstheten bygge på gammel fordom, oppagiterte affekter eller manglende innsikt. I slike tilfeller kan og skal lovgivningen og rettspleien lede den alminnelige rettsbevissthet fremover, ikke gi tapt overfor den. Andenæs sier videre at spenningen må likevel ikke bli så stor at kontakten tapes mellom lovgivningen og den allmenne rettsbevissthet (Andenæs, 1974: 81).

Bruk av rettsfølelsesbegrepet kan ha sammenheng med søken etter en begrunnelse. Ryberg (2006: 29) mener en mulig begrunnelse til at rettsfølelsesbegrepet tillegges betydning, kan være fordi den

i all hovedsak dreier seg om et uttrykk for hva som er *rettferdig*. Begrepet om *den rettferdige straff* har røtter langt tilbake i tid i den straffetiske tenkningen, særlig hos filosofer som Immanuel Kant og Georg W. F. Hegel (Ryberg, 2006: 30). Ryberg (2006) hevder videre at deres straffesyn har vært under kritikk i store deler av det 20. Århundre, men at det i løpet av de siste tre tiår har fått en oppblomstring. Kant og Hegels synspunkter har blitt videreutviklet og utgjør i dag et av de helt sentrale ståsteder i den teoretiske straffediskusjon. Spørsmålet Ryberg videre prøver å finne ut av er; hva vil det si at en straff er rettferdig? Det overordnede svaret han kommer med, er at den rettferdige straff er den man har fortjent ved å handle urett (Ryberg, 2006: 30).

Med min problemstilling i bakhodet, kan denne utforskningen også svare på mine spørsmål? Kan en av hovedbegrunnelsene til opprettelsen av Cold case-enheten rett og slett være ideen om rettferdighet? Det er ikke rettferdig at uløste drapssaker ikke oppklares? Det er ikke rettferdig at drapsmenn går fri? Det er ikke rettferdig med en foreldelsesfrist for drapssaker? Det er ikke rettferdig at pårørende aldri skal få sine svar? Disse spørsmålene om rettferdighet er knyttet til ofrene og de pårørende – som leder meg videre til neste teoretiske perspektiv om offerperspektivet.

2.3.1 Offerperspektivet

«Det er viktig for ofre og pårørende å få en avslutning. I tillegg har samfunnet stor interesse av at gjerningsmenn for drap og kriminalitet må stå til rette for det de har gjort, sier FrPs Ulf Leirstein» (Fremskrittspartiet, 2017). Ulf Leirstein er Fremskrittspartiets justispolitiske talsmann og en av initiativtakerne og pådriverne for opprettelsen av Cold case-enheten. Dette sitatet er bare et eksempel på en vanlig retorikk rundt begrunnelsen til opprettelsen av Cold case-enheten. Generelt gjennom min analyse av datamaterialet til denne oppgaven har tanken om rettferdighet for ofrene og pårørende hatt en sentral rolle. Ved snakk om «offerperspektivet» kan det i denne sammenheng være på sin plass med en avgrensning av hva jeg kommer til å dekke. For min oppgave vil jeg kun fokusere på hvordan ofrene og de pårørende blir trukket frem i prosessen med fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten. «Offeret» i denne sammenheng trenger derfor ikke kun bety offeret for drapshandlingen men også de etterlatte og de pårørende.

Tradisjonelt har hensynet til offeret blitt holdt ute, både når det er snakk om rettssikkerhet og når straffens formål og rettmessighet har blitt diskutert (Grothe Nielsen, 2000: 239). Men i de siste tretti år har fremveksten av kriminalitetsofferet – deres behov for anerkjennelse og støtte – hatt

en sentral rolle i den kriminalpolitiske debatten. I 2004 ble blant annet et utvalg nedsatt av Justis- og politidepartementet, for å foreslå løsninger for å styrke ofrenes og pårørendes stilling i straffeprosessen. «Lucia Zedner hevder at offeret har beveget seg fra å være den glemte aktøren til en nøkkelspiller i kriminalpolitikken» (Lomell, 2006: 62). I følge Greve og Snare (2011: 254) er det derimot ikke grunnlag for å påstå at ikke offeret er i sentrum for strafferetten. De begrunner dette med å henvise til at strafferammen bestemmes ut ifra den fornærmedes forhold, ikke ut i fra overtrederens forhold. De mener det i stedet er grunnlag for å si at på bakgrunn av den utviklingen vi har sett i de senere år, heller har vært en neglisjering av gjerningspersonens rettmessige krav på en rimelig behandling.

Offerperspektivet kan i likhet med rettsfølelsen, knyttes til tanken om rettferdighet. Under de *absolutte straffeteoriene* finner vi rettferdighetsteorien og gjengjeldelsesteorien (Krehbiel, 2000: 33-34). Jeg skal ikke gå i detalj om de ulike straffeteoriene, men jeg ønsker kort å presentere noe fra de *absolutte straffeteoriene* ettersom det blir hevdet at lovendringen av foreldelsesfristen gjør at vi nærmer oss gjengjeldelsesteorier mer enn prevensjonsteorier (Politihøgskolen, 2013). I de *absolutte straffeteoriene* er straffen nødvendig for å beskytte samfunnets ideelle verdier, som for eksempel moral og etikk eller andre felles verdier (Krehbiel, 2000: 33). Absolutt straffeteori søker straffens formål og begrunnelse i moralske prinsipper – det er den moralske skyld, som skal sones. Straffen ses dermed som utslag av et mer omfattende moralsk prinsipp, hvor enhver bør få den skjebne som han fortjener (Grothe Nielsen, 2000: 11). Sentralt innenfor her er også rettferdighet og gjengjeldelse. I følge Krehbiel (2000: 34) beskriver *rettferdighetsteorien* straff som et rettferdighetskrav, ikke bare at straff skal tildeles på en rettferdig måte, men først og fremst at kravet om rettferdighet er selve begrunnelsen for påleggingen av straffen. Sentralt her finner vi også kravet om *hevn* og *gjengjeldelse*. Grothe Nielsen (2000: 12) nevner i denne sammenheng Johs. Andenæs (1974), hvor han hevder at gjengjeldelse og soning ikke er det samme som hevn. Den gjengjeldelse og soning, som de absolutte teorier snakker om skal tilfredsstillende «rettferdighetens krav», ikke trangen til hevn hos den fornærmede eller offeret. Man bør derfor, i følge Andenæs, ikke snakke om hevn og gjengjeldelse som om det var det samme. Men det må erkjennes at det både historisk og psykologisk er en nær sammenheng mellom hevn og straff. I den alminnelige debatt blir imidlertid begrepene gjengjeldelse og hevn sammenblandet under ett – ofte under betegnelsen «rettferdighet». «De absolutte straffeteoriene vil ikke pålegge straff for å verne om offeret, men for å verne om samfunnets felles verdier og indre samhold» (Krehbiel, 2000:38). *Hevn* assosieres til noe teologisk og gammelt – en «øye for øye, tann for tann» mentalitet. Men ettersom vi har tilsluttet oss til den «fiktive samfunnskontrakten» i det moderne samfunn, så

oppgis den individuelle rett til å hevne seg på andre - det er fra nå av staten som håndhever loven (Greve & Snare, 2011:249). I tilslutning til samfunnskontrakten ligger det også en aksept for at straff skal bestemmes ut ifra allmennhetens interesser, ikke ut i fra den konkrete fornærmedes oppfattelse. Staten forplikter seg til å beskytte allmennheten, blant annet gjennom etableringen av et strafferettslig system (Greve & Snare, 2011: 250).

I følge Greve og Snare (2011: 247) har den kunnskapsbaserte rettspolitikken tapt terreng til fordel for den følede rettspolitikken – spesielt når det fokuseres på hensynet til ofrene. «(...) offeret er blitt et slags trumfkort i spillet om en strengere og mer straffende kriminalpolitikk» (Ericsson, 2007: 39). Tham (referert i Ericsson, 2007: 42) hevder at jo strengere straffen er, jo sterkere er det moralske budskapet som sendes ut om offerets verdighet og verneverdighet. Hvis straffen ikke er streng nok, kan det fremstå som en hån mot offeret. Slike formuleringer kan komme fra ofrene selv, fra pårørende, fra pressen og myndighetspersoner. Tham sier videre at fremhevingen av kriminalitetsofferet er et middel anvendt av staten og politikerne for å skape legitimitet og konsensus. Både faktiske ofre og pårørende blir brukt som begrunnelse og legitimering av lovendringer. Offerperspektivet kan også ses i utviklingen av penal populism som et resultat av et fokus eller favorisering av den kriminelle over offeret, men også det «lovlydige» samfunn generelt. «It feeds on expressions of anger, disenchantment and disillusionment with the criminal justice establishment» (Pratt, 2007: 12). Pratt sier videre at den økende bruken av «offeret» i kriminalpolitikken fanger den emosjonelle makten den bringer med seg. Dette fører til at det er større sannsynlighet for at de som snakker «på vegne» av ofrene vil bli hørt.

En problemstilling som kan oppstå ved bruk av «offer»-definisjoner er spørsmålet: hvem er offeret? Som Christie (1986: 18) sier, så er ikke det å være et «offer» et objektivt fenomen. Det vil ikke være det samme for *alle* i ulike situasjoner, og det vil heller ikke *oppleves* som det samme. Legitimeringen av lovendringen om foreldelse har sett ut til å bli gjort gjennom et offerperspektiv. At ofrene skal «forhøyes» i rettssystemet, at de nå skal få den respekten de fortjener og at det er på tide de blir tatt på alvor (Se for eksempel Stortinget, 2014b; Prop. 96 L, 2013-2014). Det nærliggende da er å utforske denne offerretorikken. For Christie er det «ideelle offer» en person eller en kategori av individer som lettest blir gitt den fullstendige og legitime statusen av å være et offer (Christie, 1986: 18). Med inspirasjon fra Christie ønsker jeg derfor å utforske hvem det «ideelle offer» er når vi snakker om fjerningen av foreldelsesfristen og oppstarten av Cold case-enheten.

2.4 Rettssikkerhet

Under et Stortingsmøte i 2014 diskuteres lovendringen om opphevelsen av foreldelsesfristen i saker som omhandler drap, voldtekt og seksuell omgang med barn. På talerstolen står blant annet Hårek Elvenes fra Høyre. Avslutningsvis i sin tale snakker han om at man skal føle seg trygg i samfunnet man lever i, uten å være omringet av forbrytere som aldri blir tatt. Alvorlige saker som ikke blir oppklart, vil skape tvil om både rettssikkerheten og den generelle tryggheten i samfunnet. Han fortsetter med å si at denne lovendringen vil være et kraftig signal til potensielle lovbrøyttere og en kraftig advarsel om at et straffbart forhold vil forfølges og dømmes, uavhengig av hvor langt tilbake i tid det ligger (Stortinget, 2014b). I utkastet til instruksen for enheten blir dette også nevnt. Der står det at arbeidet med å løse uoppklarte alvorlige straffesaker er viktig. De mener dette er viktig på grunn av hensynet til rettssikkerheten, samfunnet og de berørte parter (Politi, 2015a).

Rettssikkerheten står frem som et viktig tema å ta opp i sammenheng med opphevelsen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten. Enheten er satt til å jobbe med gamle saker, i noen tilfeller svært gamle saker. Hvilke rettssikkerhetsmessige utfordringer kan dette skape? På godt og vondt? Utfordres rettssikkerheten om alvorlige saker ikke blir oppklart, slik som Hårek Elvenes poengterer? Rettssikkerheten vil vel også settes på prøve i sammenheng med etterforskningen av gamle saker? Til å starte med kan vi se på hva rettssikkerhet er definert som fra et rettsosnologisk perspektiv. *Rettssikkerhet* dreier seg om forholdet mellom den enkelte borger og staten. Dette innebærer at den enkelte borger skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, at den enkelte borger skal være sikret at avgjørelser treffes av personer som er upartisk og at de vurderinger som gjøres skjer på et strengt saklig og forsvarlig informasjonsgrunnlag. Det enkelte borger skal også ha mulighet til å forutberegne sin rettsstilling, til å gjøre seg kjent med saker som gjelder en selv og til å ivareta interesser ovenfor myndighetene (Aubert, 1982; Thorsvik, 2000; Bernt & Mæhle, 2007). Garantien mot overgrep og vilkårlighet i utøvelsen fra staten er den forståelsen av rettssikkerhet som den juridiske teknikk er knyttet til. Ett av grunnkravene her er at samfunnsborgerne skal ha adgang til å få sine rettigheter prosedert for uavhengige domstoler, også når motparten er staten selv. Aubert (1982) mener kravet om at staten skal beskytte borgernes interesser rent allment og at den skal gi beskyttelse mot staten selv, ofte kommer i konflikt med hverandre. Økt rettssikkerhet for noen kan bety en redusert rettssikkerhet for andre. For eksempel vil en drastisk og effektiv håndhevelse av strafferetten, som vil gi en maksimal beskyttelse på dette området, føre til at dette går på bekostning av lovbrøytternes krav om rettssikkerhet (Aubert, 1982: 48).

Bernt og Rasmussen (2010: 47) påpeker at *rettssikkerhet* er et begrep det kan være vanskelig å definere presist. Hos forfatterne blir *rettssikkerhet* forklart som en verdi som alle gjerne vil fremstå som tilhengere av, og de mener da at innholdet av begrepet lett vil bli preget av brukerens formål. *Rettsikkerhet* finnes som begrep i f.eks. politisk retorikk, hvor det i stor grad er et honnørord og er uklar i sin avgrensing (Schartum, 1993: 29). Begrepet *rettssikkerhet* er mye berørt i juridisk teori, spesielt innen forvaltningsretten, men har i mindre grad blitt analysert innen straffeprosessen. Det hevdes likevel at mange av de samme forhold gjør seg gjeldende innenfor de forskjellige rettsområdene (NOU, 2009: 15 s. 60). Enkelte elementer i rettssikkerhetsbegrepet vil det derfor være allmenn enighet om, i følge NOU (2009: 15).

«Kjernen i begrepet rettssikkerhet er knyttet til krav om at enkeltindividet skal være beskyttet mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, samtidig som vedkommende skal ha muligheter til å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser. Rettssikkerhet er også et hovedelement i ivaretagelsen av enkeltindividets menneskerettigheter og på mange måter en menneskerett i seg selv. Særlig sterke utslag av rettssikkerhetsbetydningen gjenfinnes i EMK artikkel 6 om retten til en rettferdig rettergang»
(NOU, 2009: 15 s.60).

I sin enkleste form er rettssikkerhet knyttet til rettssikkerhetskrav. Rettssikkerhetskravene kan deles i to hovedkategorier; *materiell rettssikkerhet* som stiller overordnede krav til avgjørelsens innhold og *prosessuell rettssikkerhet* som angir kravene til hvordan avgjørelsen blir truffet (Bernt & Rasmussen, 2010: 48). I tillegg til dette inkluderes hensynet til likhet og rettferdighet i rettssikkerhetsbegrepet. Som virkemiddel for å nå disse rettssikkerhetskravene er det i lov og praksis stilt opp flere såkalte *rettssikkerhetsgarantier*. Rettssikkerhetsgarantiene er enkeltelementer som hver for seg - og samlet – søker å «garantere» at rettssikkerhetskravene blir bedre ivarettatt. Rettssikkerhetskravene fungerer dermed som et uttrykk for et rettssikkerhetsideal som disse rettssikkerhetsgarantiene kan bidra til realiseringen av (Bernt & Rasmussen, 2010, NOU, 2009: 15).

Thorsvik (2000: 159) hevder det har blitt stadig viktigere for politikere å gi inntrykk av handlekraft på grunn av massemedias rolle i det politiske liv. Dette ønsket om å vise handlekraft fører til at politikerne derfor velger ut mål ut i fra hva man ideelt sett burde ha gjort, i stedet for å basere mål og tiltak på utredninger og planer om hva som realistisk sett er mulig å gjennomføre. Konsekvensene av sånne urealistiske mål kan være at forvaltningen ikke er i stand til å gjennomføre politikken i praksis slik man ideelt skulle ha gjort. Thorsvik mener dette fører til at man må sortere og prioritere mellom sakene. Tilpasningsstrategiene som oppstår av disse urealistiske målene kan fort slå tilfeldig ut i forhold til rettssikkerheten (Thorsvik, 2000: 159). Et

resultat av denne tendensen er at politiske mål lett bare kan bli symbolpolitikk i en politisk debatt, heller enn mål og retningslinjer for konkrete handlinger i samfunnet. Thorsvik hevder videre at vage, komplekse, motstridende og urealistiske mål er en integrert del – og ofte utilsiktet konsekvens av prosesser i vårt politiske liv. Dette kan skape et press og uheldige arbeidssituasjoner hvor man kan være i fare for å tilpasse og omdefinere målene for å oppnå resultater. Et resultat av dette kan også føre til rettssikkerhetskonsekvenser, for eksempel i tilfeller hvor det settes opp krav til økt effektivisering for en bedre utnyttelse av ressursene. I disse tilfellene kan kravet om raskere saksbehandling bli vektlagt mer og gå på bekostning av de tradisjonelle kravene om rettssikkerheten (Thorsvik, 2000: 159-160).

I følge Bernt & Rasmussen (2010: 50-51) vil mange finne det naturlig å kreve at rettssikkerhet også har noe å gjøre med *rettferdighet*. De nevner her at det må stilles visse minimumskrav til innholdet av de rettsreglene som gjelder eller de avgjørelsene som treffes – til *den materielle rettssikkerhet*. De mener dette er snakk om grunnleggende rettigheter som en rettsstat må respektere og sikre fordi de utgjør det verdigrunnet som en rettsstat bygger på. Det er imidlertid delte meninger om det er hensiktsmessig å inkorporere rettferdighet i rettssikkerhetsaspektet.

Begrepet *rettssikkerhet* kan også brukes i en videre forståelse, som omfatter samfunnets rettssikkerhet og/eller kriminalitetsofrenes (fornærmedes og etterlattes) rettssikkerhet. I Norges offentlige utredninger «Skjult informasjon – åpen kontroll» (2009: 15 s. 61-62) diskuteres det om disse interessene skal omfattes av rettssikkerhetsbegrepet eller ses på som mothensyn til ivaretagelsen av rettssikkerhet for mistenkte. Her finnes det ulike meninger – noe jeg ikke skal gå nærmere inn i – men den allmenne oppfatning synes å være at rettssikkerhetsbegrepet i straffeprosessen bør reserveres for mistenktes vern mot uriktige avgjørelser. Det hevdes at samfunnets og/eller fornærmede og etterlattes legitime interesser kan langt på vei ivaretas uten at det innebærer en svekkelse av mistenktes rettssikkerhet.

«I et lovgivningsperspektiv vil et realistisk rettssikkerhetsideal, slik utvalget ser det, dermed bli å finne i et balansepunkt mellom hensynet til mistenktes rettssikkerhet og samfunnets og/eller fornærmede og etterlattes interesser, innenfor rammen av en effektiv ressursutnyttelse» (NOU, 2009: 15 s.61-62).

2.4.1 Materialitetsperspektivet

Det siste teoretiske perspektivet jeg vil ta opp er det som gjerne kalles *materialitetsperspektivet* i sosiologien. Dette perspektivet hører opprinnelig hjemme i den marxistiske tradisjon og i følge dette perspektivet hevdes det at når teknologien og produksjonsforholdene endrer seg, forandrer også retten seg (Mathiesen, 2011: 106). Gjennom ny teknologi og nye utfordringer knyttet til dette har retten vært tvunget til å endre seg. Dette har ført til omfattende ny lovgivning så vel som endring av gamle rettsregler. Her finnes det flere eksempler, men et felt hvor dette virkelig kommer frem, er innen overvåkning. I de senere årene ser man en omfattende ny lovgivning innen overvåkning som har blitt implementert for bekjempelsen av terror (Maras, 2012). Det er dette elementet av materialitetsperspektivet jeg vil fokusere på. Med bakgrunn i dette vil jeg se hvordan ny teknologi og analysemetoder, som for eksempel forbedret DNA-analyse, har begrunnet fjerningen av foreldelsesfristen og påvirket utviklingen av Cold case-enheten.

«Over hele den vestlige verden etableres og utvides bruken av DNA-registre, og DNA-bevis benyttes i økende grad i etterforskning og strafferettspleien» (Dahl, 2012: 29). DNA-reformen trådte i kraft 1. september 2008 og åpnet opp for en utvidet bruk av DNA i strafferettspleien. Målet med DNA-reformen var å effektivisere etterforskningen og øke sannsynligheten for oppklaring av straffesaker (Dahl, 2012; Dahl & Lomell, 2013). Totalt ble det bevilget rundt 300 millioner kroner til DNA-reformen og den er dermed en av de største kriminalpolitiske satsingene i Norge (Dahl, 2012: 30). Utviklingen innenfor DNA-feltet har ført til stor tiltro til metodene både når det gjelder effektivitet og troverdighet. Men som Dahl påpeker, er det også knyttet usikkerhet til bruk av DNA-bevis, både i etterforskning og i rettssaker. Mye av denne usikkerheten dreier seg om at DNA-bevisene vektes for tungt i strafferettspleien – basert på teknologitillit, manglende vitenskapelig kapital og tillit til eksperter. Dahl (2012: 42-43) hevder det eksisterer en forestilling om at DNA-bevis er en objektiv sannhet, men dette er en feiltolkning ettersom produksjonen av DNA-bevis foregår «in action» ved at bevis skapes gjennom flere ledd. I tillegg kan DNA-bevis være i fare for å tillegges for stor vekt, ettersom aktørene i systemet kan mangle vitenskapelig kapital for å angripe og stille spørsmål ved den, slik det tilsynelatende gjøres for DNA-bevis. Dahl mener denne manglende kapitalen kan føre til utilstrekkelig utfordring av DNA-bevis i retten. Hun sier også det oppstår et problem ved at det kun er ett miljø som presenterer DNA-bevis i norsk rett. Dette bidrar ikke til å synliggjøre at DNA ikke nødvendigvis er en objektiv sannhet. Jo mer kunnskap og kompetanse de ulike aktørene innenfor retten har om teknologien, desto bedre er premissene for at den benyttes riktig. Dahl (2012) henvender seg til Giddens (1997) og Beck (1997) for å forklare at en av konsekvensene av moderniteten er at

eksperter benyttes i økende grad, og at vi blir avhengige av disse. Disse ulike aktørene kan være advokater, dommere eller jurymedlemmer og de kan nødvendigvis ikke være eksperter på alle typer bevis de får presentert i saken. «Konsekvensene av dette er at eksperter blir premissleverandørene på sine felt i retten. Fordi vi ikke selv har tilstrekkelig kunnskap, må eksperter benyttes og vi må ha tillit til disse» (Giddens, referert i Dahl, 2012: 43). Teknologi som skal fremme sikkerhet vil fungere bedre og kunne bidra i større grad når man er klar over alle usikkerhetsmomenter. Ved teknologi sånn som DNA er det viktig å fokusere på sikkerhetsmomentene, men også spesielt viktig å fokusere på dens begrensinger. Dette fokuset vil føre til at disse usikkerhetsmomentene til slutt kan minkes (Dahl, 2012: 43).

Selve DNA-registeret ble etablert ved Kripas i 1998. Registeret består av et identitetsregister, et etterforskningsregister og et sporregister. Profiler i disse tre registrene er gjensidig søkbare. I 2013 innførte avdelingen et nytt og mer sensitivt analysekit samtidig med at mer sensitive analyseinstrumenter ble tatt i bruk. Den økte sensitiviteten medfører en større mulighet for å oppnå et DNA-resultat i prøver med få celler. Den nye analysemetoden krever imidlertid også strengere arbeidsrutiner hos alle som er i befatning med biologiske spor, for å unngå kontaminering av sporprøvene (Hamremoen, 2016: 159 og 173). Som Dahl (2012: 43) påpeker – om ikke DNA-teknologien benyttes riktig, er det risiko for at teknologien vil føre til usikkerhet, rettsusikkerhet og urettferdighet. For at DNA skal kunne bidra til bedre oppklaring av straffesaker er det tre viktige forutsetninger som må være til stede: åstedet må undersøkes av politiet, politiet må sikre biologiske spor og de biologiske sporene må være av en slik kvalitet at de resulterer i en DNA-profil (Dahl & Lomell, 2013: 13).

Når det gjelder gamle saker vil det i tillegg være svært viktig hvordan oppbevaringen av bevis blir gjennomført. Et premiss for at Cold case-gruppen skal lykkes, er at politidistriktene har oppbevart og håndtert beslag og bevis på en god måte, slik at materialet kan testes mot nye eller oppdaterte metoder. Ifølge politijurist Tone Aase i Cold case-enheten finnes det få regler for hvordan oppbevaring av bevismaterialet skal gjøres og trolig vil rutinene variere fra politidistrikt til politidistrikt. Espen Erdal, lederen i Cold case-enheten, har også fortalt at han frykter at bevis kan komme til å bli ødelagt under gjennomføringen av politireformen, når mange lagre flyttes til andre lokaler (Norsk Politi, 2015).

3 Metode

Hva var bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten?

Hvordan har denne prosessen blitt begrunnet og legitimert?

På bakgrunn av mine problemstillinger var en kvalitativ metode et naturlig valg av metodologisk løsning. Jeg ønsket å utføre en dokumentanalyse av alt relevant materiale jeg kunne finne i litteratur og på internett. Ettersom Cold case-enheten ble etablert på senhøsten 2015 var det ikke publisert noe tidligere forskning å se på. Cold case-enheten ville heller ikke ha rukket å havne i trykt litteratur så jeg ville hovedsakelig basere min datainnhenting via internett. Mitt ønske var da å studere årsakene til opprettelsen av denne enheten basert på proposisjon 96 L (2013-2014), Innst. 263 L (2013-2014) referat fra Stortingsmøter, høringer og høringsvar. I tillegg ønsket jeg å se på uttalelser gjort i media og på andre plattformer. Etter en gjennomgang av litteratursøket tidlig i prosessen satt jeg med en del ubesvarte spørsmål jeg ikke hadde funnet svar på. Jeg kom raskt frem til at jeg ønsket å snakke med relevante personer som kunne besvare mine spørsmål og problemstillinger. Valget falt da på å utføre kvalitative intervjuer, i tillegg til en dokumentanalyse i dette prosjektet. Gjennom dette kapitlet vil min metode og framgangsmåte bli beskrevet og drøftet – sånn at leseren bedre skal forstå hva som har blitt gjort, og hvorfor jeg valgte som jeg gjorde.

3.1 Mine kvalitative intervjuer

Jeg trengte mer informasjon og dypere forståelse enn hva jeg hadde funnet fra før av. Dette ledet meg til avgjørelsen om å utføre intervjuer som et tilleggsværktøy i min oppgave. Jeg ønsket å snakke med mennesker som kunne gi meg en bedre forståelse, og som kunne svare på spørsmål som jeg ikke ville funnet svar på andre steder. Det er derfor jeg valgte å intervju fagpersoner i forskjellige stillinger, for å få et bredere synspunkt og vinkling på mine spørsmål. Dette kalles strategiske utvalg (Thagaard, 2003: 53). Informantene er valgt ut på bakgrunn av deres egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til temaet og problemstillingen.

Det kvalitative intervju kan utformes på ulike måter. En av utformingene er å nedprioritere struktur, hvor intervjuet kan betraktes som en samtale mellom informanten og forskeren (Thagaard, 2003: 84). I mine kvalitative intervjuer valgte jeg en sånn semi-strukturert intervjuform. Ved å benytte meg av semi-strukturerte intervjuer følte jeg at «samtalen» fløt lettere enn de hadde gjort om jeg hadde en klar spørsmålsliste vi skulle igjennom. Dette åpnet også opp for en faglig diskusjon om de ulike temaene. Jeg tror også dette valget er naturlig i møte med utvalgte fagpersoner som vet veldig mye om temaet. De har veldig mye kunnskap selv å komme med og man trenger derfor ikke å måtte «lene» seg så mye på intervjuguiden for å utføre intervjuet.

Intervju med elitepersoner blir diskutert i «Det kvalitative forskningsintervju» (Kvale og Brinkman, 2015: 175-176). Her poengteres det at eliteintervjuer foregår med personer som er ledere eller eksperter og kan ha stillinger med stor makt. Dette var noe jeg forberedte meg på ettersom jeg skulle intervju personer som kan ha en form for lederansvar og derfor har en «maktposisjon» over meg som student. Jeg ville også forsikre meg om at jeg hadde lest meg godt nok opp for å ha god kunnskap om temaet og kunne føle meg trygg til å diskutere og ha gode nok spørsmål, et viktig moment som også Kvale og Brinkman (2015: 84) poengterer.

På forhånd hadde jeg laget en klar intervjuguide, og denne brukte jeg om jeg behøvde å sjekke opp om alle temaene og spørsmålene jeg hadde ble belyst. Her hadde jeg hovedpunkter som handlet om de store temaene, sånn som «foreldelsesfristen» eller selve «Cold case-enheten». I tillegg hadde jeg oppfølgingsspørsmål som jeg skulle stille dersom mine intervjuobjekter ikke selv nevnte dette. I hvor stor grad jeg måtte benytte meg av disse oppfølgingsspørsmålene varierte fra intervju til intervju.

3.1.1 Mine informanter

For at jeg skulle få gjort mine kvalitative undersøkelser, var jeg avhengig av å møte de relevante personene. I min oppgave betyr dette i hovedsak fagpersoner som har kunnskap om temaet. Jeg trodde først at det ville bli svært vanskelig å få kontakt med personene jeg ønsket å intervju. Dette er mennesker i høye stillinger som jeg antok ikke kom til å ha verken tid eller ork til å snakke med en masterstudent. Jeg går ut i fra at henvendelser om dette kommer ukentlig. Selv om det tok tid å få svar har de fleste jeg kontaktet for et intervju vært svært samarbeidsvillig. Litt mas måtte til, men jeg ble overrasket over engasjementet de viste når vi først kom i kontakt og i intervjusituasjonen. Hos Kripos opplevde jeg mest trøbbel med å få innpass. Det tok lang tid før

jeg fikk svar, og jeg måtte følge opp ganske tett selv med tidspunkter og avtaler. Jeg tror det som gjorde utslaget for at jeg klarte å avtale et intervju hos Kripos var at jeg kontaktet HR-ansvarlig hos Kripos. Hun hadde vi noen måneder tidligere hatt som foredragsleder under et bedriftsbesøk hos Kripos. Ettersom jeg ikke mottok noe svar på den offisielle Kripos-mailen så sendte jeg en e-post til henne, hvor jeg refererte til vårt besøk hos Kripos, og spurte om hun hadde mulighet til å sette meg i kontakt med noen som kunne hjelpe meg med et intervju til min masteroppgave. Det tok også tid å få svar fra henne, men hun var da veldig behjelpelig da vi først kom i kontakt. Denne direkte henvendelsen til en person og ikke en e-post-sentral tror jeg hadde alt å si for innpass hos Kripos.

De dataene jeg benytter meg av i masteroppgaven er basert på 5 intervjuer. Datainnsamlingen foregikk over en periode på 4 måneder. Alle intervjuene er foretatt i Oslo, hvor fire ble utført på deres respektive arbeidsplass, ett intervju foregikk på et hotell og ett intervju ble foretatt som et telefonintervju.

I mitt utvalg ønsket jeg hovedsakelig fagpersoner som kunne bidra til å opplyse meg om mitt tema. Jeg trengte mer kunnskap og ønsket å snakke med disse personene. I tillegg utviklet dette seg fort til ønsket om å se de ulike perspektivene som fagpersonene hadde. Jeg prøvde derfor å kontakte mennesker som var positivt innstilt til Cold case-enheten, men også personer som var kritiske til denne oppstarten. For å finne disse ulike gruppene benyttet jeg høringsvarene som ble gitt til proposisjonen i Stortinget om forslaget om å fjerne foreldelsesfristen. I min oppgave er også fjerningen av foreldelsesfristen viet stor plass, ettersom oppstarten av Cold case-enheten er begrunnet med nettopp denne lovendringen. Dette brukte jeg som en pekepinn på hvem som eventuelt også kunne være imot Cold case-enheten ettersom disse to henger tett sammen.

Ettersom mine informanter skal stå med fullt navn og stillingsbeskrivelse, ikke anonymiseres, så ønsker jeg å presentere disse i en egen del her.

Espen Erdal: Politiinspektør og Seksjonsleder for Seksjon for alvorlige uoppklarte saker – Cold case-enheten. Erdal har tidligere hatt flere ulike stillinger ved Kripos og har spesialisert kompetanse blant annet innen etterforskningsledelse, avhørsmetodikk og granskningsmetodikk.

Ivar Fahsing: Politioverbetjent og lektor på Politihøgskolen, hvor han blant annet har ansvaret for studiet for grov vold og drap og et generelt utviklingsansvar for etterforskningsfilosofi og metodikk. Fahsing har erfaring som etterforsker ved voldsavsnittet i Oslo og E-avdelingen hos

Kripos inntil han begynte på Politihøgskolen i 2005. I tillegg har han en mastergrad i rettspsykologi fra England og en doktorgrad i rettspsykologi fra Göteborg.

Arild Dyngeland: Advokat og fast forsvarer i Bergen tingrett, Gulating lagrett og i Høyesterett. Dyngeland er også hovedstyremedlem i Advokatforeningen og leder for både høringsutvalget for straffesaker og styremedlem i forsvarergruppen i Advokatforeningen. Advokatforeningen var sterkt imot å fjerne foreldelsesfristen

Jan Arild Ellingsen: Stortingspolitiker for Fremskrittspartiet og medlem i Justiskomiteen. Justiskomiteen behandlet lovforslaget om å fjerne foreldelsesfristen. Fremskrittspartiet har vært store pådrivere av både fjerningen av foreldelsesfristen og i tillegg vært pådrivere av å få på plass Cold case-enheten i Norge.

Cecilie Lilaas-Skari: Leder for Kriminalteknisk avdeling. Lilaas-Skari er politiadvokat og jobbet tidligere som seksjonsleder for Seksjon for organisert kriminalitet. Hun var lederen for arbeidsgruppa som utarbeidet utkastet til instruksen for Cold case-enheten.

3.1.2 Førforståelse

Saker knyttet til uløste drap har i de senere årene opplevd en stigende popularitet. Jeg har som flere andre, fulgt «Uløst»-podcastene om Birgitte Tengs-saken, lest bøker og nyhetsreportasjer om uløste drapsgåter, sett på «Åsted Norge» på TV2 som også tar for seg uløste drapssaker. Min interesse for dette temaet er mye av årsaken til at jeg ønsker å skrive en oppgave om dette, men det fører også til at man kommer inn i prosjektet med en førforståelse og naturligvis egne meninger. Egne meninger har jeg vært bevisst på å forsøke å holde for meg i selv i intervju situasjonen – spesielt med tanke på at jeg visste jeg kom til å intervju personer med klare meninger enten for eller i mot fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten.

3.1.3 Min rolle som forsker

Som vi har lært i metodelitteraturen kan en intervjuereffekt oppstå i gjennomføringen av et intervju (Fangen, 2004; Halvorsen, 2008). Svarene som informantene gir oss kan være påvirket av oss som forskere, ved at de kan forsøke å svare for å gjøre et godt innrykk, for ikke virke å uvitende, eller at de svarer det de tror vi som forskere vil høre. Derfor kan det være spesielt viktig

med nøytralitet under intervjuene. Jeg følte ikke at dette var en problemstilling som var særlig relevant under mine intervjuer, men ettersom en intervjuereffekt alltid kan være til stede er det viktig at egen rolle reflekteres over.

I ettertid seg jeg også at jeg som intervjuer, benyttet meg mye av strategien som blir kalt *prober* (Thagaard, 2003: 86). Dette betegnes som oppmuntrende tilbakemelding til informanten. Flere av mine informanter var veldig engasjerte og snakket mye på egenhånd og jeg tror nok min bruk av prober var for å vise min interesse og vise et ønske om at de skulle fortsette. Spesielt i situasjoner hvor de kommenterte at de «snakket for mye» eller at de «gikk off-topic». Selv om de muligens gikk off-topic noen ganger var det interessant for meg å se hvilke sammenligninger de gjorde med mitt prosjekt. Min interesse av dette tror jeg henger sammen med at jeg har lite norsk forskning å fordype meg i og jeg ønsket å se hvilke tanker de gjorde seg om liknende temaer som muligens kunne benyttes. Thagaard (2003: 93) påpeker hvordan dette kan være viktig i forskerrollen for å frigjøre seg fra de formelle retningslinjene for dermed bedre kunne være til stede i intervjusituasjonen og vise en genuin respons til det informanten har å fortelle.

3.1.4 Gjennomføring og refleksjoner

Tross nerver før intervjusituasjonen gikk gjennomføringen av intervjuene veldig bra. Informantene jeg hadde plukket ut hadde selv mye kunnskap på hvert sitt felt, og det gjorde at flyten i intervjuene gikk veldig bra, selv om jeg ikke nødvendigvis hadde full kontroll på hele temaet så tidlig i prosessen. Ved forespørselen av intervjuene sendte jeg over et kort sammendrag om hva mitt tema for masteroppgaven var. Min tilnærming til temaet var preget av en utforskende holdning, uten å ha en klar og satt problemstilling på forhånd. Jeg ønsket at temaene ikke skulle være styrt av at de hadde en formening på forhånd over hva jeg ville belyse. Jeg oppga at jeg ønsket å ha en åpen samtale i forespørselen om intervjuet.

Rent praktisk gikk intervjuene fint. Alle intervjuene tok jeg opp på en båndopptaker, ingen av informantene oppga noe problem med dette, heller at de tok det som en selvfølge. Jeg benyttet meg av lydopptaker på alle intervjuene for å sikre korrekte sitater og for å slippe notering underveis i intervjuet. Thagaard (2003: 97) påpeker også fordelene med båndopptaker under intervjuet hvis man nettopp skal benytte direkte sitater i analysen. Dette merket jeg var svært nødvendig, ettersom flere av intervjuobjektene snakket svært mye og lenge. Før jeg startet båndopptakeren og startet selve intervjuet, forklarte jeg om det informerte samtykke, jeg opplyste om retten til å trekke seg og at de kunne trekke seg uansett tidspunkt om de ønsket det. Jeg

forklarte hvor lang tid jeg trodde selve intervjuet ville ta og om hvordan dokumentene og opptaket ville sikres. Jeg forklarte også at jeg tilbyr sitatsjekk før publiseringen av oppgaven, om det var ønskelig. Å oppgi dette på forhånd tror jeg hadde mye å si for intervjuet. Det er nærliggende å tro at de følte en mer ro ved å kunne snakke fritt og heller ha mulighet til å endre eller omformulere om det skulle vise seg at noen av uttalelsene hadde behov for det gitt deres stilling. Jeg følte dette særlig hos Kripos.

Etter hvert enkelt intervju transkriberte jeg intervjuene. Etter transkriberingen skrev jeg ut alle intervjuene for å starte kodingen av materialet. Kodingen valgte jeg å foreta for hånd, ved å fargekode de ulike temaene som kom opp etter de teoretiske perspektivene jeg hadde valgt ut.

Etter transkriberingen og kodingen av sitatene, lagde jeg ett dokument til hver av informantene, med sitatene jeg ønsket å bruke i avhandlingen. Denne sitatsjekken sendte jeg til samtlige informanter med en ønsket frist for tilbakemelding. Mine to informanter fra Kripos, Lilaas-Skari og Erdal, var de eneste som redigerte noe av teksten i sitatene og sendte meg tilbake. Meningsinnholdet ble ikke endret, men det gjaldt mer en presisering av språk og språkvask av sitatene. De resterende informantene ga alle sin godkjenning til bruk av sitatene.

Den første personen jeg intervjuet kom jeg i kontakt med via Advokatforeningen. Advokatforeningen var svært imot fjerningen av foreldelsesfristen, og jeg ønsket å intervju noen derfra som kunne forklare litt nærmere hvorfor de var så imot, og i tillegg spørre om tanker de hadde om opprettelsen av Cold case-enheten. Advokatforeningen henviste meg videre til Arild Dyngeland, som er hovedstyremedlem i Advokatforeningen. Dette intervjuet foregikk i en bar på et hotell han bodde på, i forbindelse med en rettsak han hadde i Oslo på tidspunktet.

Den andre personen jeg intervjuet var stortingspolitiker Jan Arild Ellingsen fra Fremskrittspartiet. Tidlig i stadiet sendte jeg en intervjuforespørsel til en felles e-post adresse i Justiskomiteen, men her fikk jeg aldri noe svar. Dette førte til at jeg heller sendte en direkte e-post til medlemmet i komiteen, Jan Arild Ellingsen. Ellingsen svarte bare et par timer senere at han kunne stille opp til et intervju. Dette intervjuet foregikk i kantinen på Stortinget.

Den tredje personen jeg intervjuet var Cecilie Lilaas-Skari hos Kripos. Hun kom jeg i kontakt med via HR-kontaktpersonen hos Kripos. Dette intervjuet foregikk på hennes kontor på Kripos' lokaler på Bryn i Oslo. Intervjuet hadde preg av noen avbrytelser ettersom Kripos hadde en stor IKT-øvelse den dagen, men jeg opplevde ikke dette som noe problem for selve intervjuet.

Den fjerde personen jeg intervjuet var Ivar Fahsing. Han sendte jeg en direkte intervjuforespørsel via mail. Dette intervjuet ble foretatt over telefon, ettersom han ikke var i Oslo på tidspunktet. Selv om dette var mitt første telefonintervju gikk det rent praktisk bra. Selve lydopptaket av intervjuet foretok jeg ved å ha vår samtale på høyttaler på telefonen, for å spille inn opptaket. Å ta intervjuet over telefon var det han selv som foreslo, og som han sa selv som forsker kunne det også være fordeler med dette. Ved et telefonintervju får man naturligvis ikke med seg kroppsspråk, men dette ser jeg ikke som problematisk for min type kvalitative intervjuer.

Den femte og siste personen jeg intervjuet var Espen Erdal, lederen i Cold case-enheten. Også han kom jeg i kontakt med via HR-kontaktpersonen hos Kripos. En stor takk til henne. Dette intervjuet tok lang tid å få satt. Vi hadde ulike tidspunkter vi hadde avtalt for å møtes, men dette ble ved to anledninger utsatt på grunn av reiser og sykdom hos Erdal. Vi fikk til slutt satt ett tidspunkt for intervjuet og dette foregikk også på Kripos sine kontorer på Bryn i Oslo.

I disse intervjuene kan det være sentralt å påpeke at noen av informantene svarte mer på bakgrunn av sin organisasjon, enn personlige holdninger. Fra de to informantene hos Kripos er det også sentralt å nevne at de ikke nødvendigvis påpeker rettssikkerhetsproblemene, selv om de mest sannsynlig er klar over at de er der. Antakelig er det begrenset hva de kan uttale seg om vedrørende de eventuelle negative holdepunktene. Dette var det noe preg av i intervjuet. Noen av spørsmålene fra intervjuguiden som handlet om rettssikkerhetsproblematikk eller de klare innvendingene, så følte jeg de svarte mest mulig nøytralt og i generelle linjer.

Jeg kan vel noen anledninger har stilt ledende spørsmål. Eliteintervjuer, man kan være påvirket av å tillegge mer sannhet og vekt mot noen av intervjupersonene fordi man liker de bedre. Spørsmålene mine kunne ved ettertanke også ha vært bedre, mer rettet mot det oppgaven ble til nå, men dette er selvsagt etterpåkløkskap. Men ved å ha en klarere ramme før intervjuene ble foretatt, ville ha skapt bedre spørsmål som igjen ville ha skapt bedre svar. Dette er en litt negativ ting ved at man blir «presset» til å foreta intervjuene på et tidlig stadium, gjerne før man egentlig har en klar problemstilling. Men det er også forståelig ettersom vi har et tidskrav og at de opplevde at tidligere studenter som benyttet intervju ikke kom i mål i tide, fordi intervjuene ble foretatt for sent i prosessen.

3.2 Dokumentene som er valgt ut

I innledningskapittelet går jeg igjennom hoveddelen av dokumentene som er valgt ut, jf. underkapittel 1.3 «Lovprosessen». Dette er høringsnotat, hørings svar, representantforslag 14 S, Proposisjon 96 L (2013-2014) og innstilling 263 L (2013-2014). I tillegg har jeg sett på forskningsartikler, rapporter, nyhetsartikler og andre relevante nettsider som for eksempel Fremskrittspartiets hjemmesider for å nevne en. Ved utvelgelse av dokumenter til et forskningsprosjekt er det viktig å fokusere på kildekritikk (Halvorsen, 2008). Dokumentene jeg benytter vil i hovedsak være fra institusjonelle kilder.

Utvalget av innvendingene fra hørings svarene er basert på de som hadde en konkret tilbakemelding på lovendringen. Flere høringsinstanser kom tilbake «uten merknader» og disse er derfor ikke gjennomgått. Jeg har også valgt å ikke ta for meg alle som ga et svar, ettersom flere hadde like tilbakemeldinger.

3.3 Analyse

I dette forskningsprosjektet analyseres både min egen empiri og andre datakilder med omtrent lik hovedvekt. Jeg ønsket å få et helhetlig bilde av all informasjon som hittil fantes vedrørende Cold case-enheten. Jeg landet aldri på en konkret klar analytisk tilnærming, ettersom jeg har sett et behov for ikke å ha en satt ramme for hva jeg skulle se på. Analyse av tekster gjennomføres både ved innholdsanalyse eller dokumentanalyse (Halvorsen, 2008). Dokumentanalyse benyttes også ofte i kombinasjon med intervju (Thagaard, 2003). Den mest nærliggende analytiske metoden jeg har benyttet er en kombinasjon av en generell innholdsanalyse og dokumentanalyse. Dette gjelder for dokumentene i de andre datakildene jeg har valgt ut, mens jeg benytter en mer generell innholdsanalyse på intervjuene.

Jeg valgte en induktiv tilnærming til mine intervjuer, ettersom jeg ønsket et semi-strukturert intervjuform, hvor nye tanker og ideer til temaet kunne utfolde seg. Dette gjorde at jeg i mange av intervjuene fikk nye ideer til aktuelle teoretiske perspektiver som jeg på forhånd ikke hadde tenkt på. Det oppsto flere tilfeller der temaer med tilhørende sitater og utsagn dekket flere av de tematiske perspektivene. Et fåtall plasserte jeg innen flere av kategoriene – noen henviste jeg bare

til - for å kunne analysere og diskutere disse ut i fra flere teoretiske perspektiver. Jeg skal kort ta for meg de to analytiske metodene jeg har benyttet i denne studien.

3.3.1 Kvalitativ innholdsanalyse

I følge Bratberg (2014) kan kvalitativ innholdsanalyse også betegnes som idéanalyse. Ved innholdsanalyse eller idéanalyse, handler det om «en kvalitativ analyse av ideers tilstedeværelse i tekst, der fortolkning er en vesentlig side ved analysen» (Bratberg, 2014: 57). I denne analysemetoden vies det stor plass til å spore underliggende ideer i teksten, samtidig som man til en viss grad holder fast på premisset om betydningen av hvor ofte noe nevnes. Her vil man også legge vekt på tolkning i kontekst – og det er viktig å få tak på «hva slags sett av ideer som dominerer, og hvorvidt balansen mellom dem er i endring» (Bratberg, 2014: 21). Innholdsanalyse er en vanlig tilnærming å bruke når man forsker på politiske budskap. Man har en antagelse om at ideer utgjør vårt grunnlag for måten vi betrakter verden og slik styrer de også vår holdning til konkrete spørsmål og ulike former for politisk handling (Bratberg, 2014: 58). Det er flere måter å foreta en innholdsanalyse, men jeg har valgt å utføre en analyse der jeg kunne kategorisere de ulike utsagnene og tekstene i tematiske kategorier. I tillegg ønsket jeg også å se nærmere på hvordan disse kunne fortolkes. Etersom det gikk litt tid mellom hvert mitt intervju, så både transkriberte jeg og kodet intervjuene direkte etter hvert intervju, en etter en. Etter det første intervjuet så jeg igjennom transkripsjonen, og lagde kategorier for temaene som kom opp. Ved å benytte en semi-strukturert intervjuform er det alltid en mulighet for at andre temaer enn de man har satt på forhånd kommer opp i diskusjonen. Kategoriene jeg hadde på forhånd, og kategoriene som oppsto under intervjuene, var *populisme*, *media*, *opinionsperspektivet*, *rettsfølelse* og *rettferdighet* under ett, *offerperspektivet*, *rettsikkerhet* og *materialitetsperspektivet*. Jeg brukte fargekoder på de ulike kategoriene i kodingen av intervjuene. Etter alle intervjuene var foretatt gikk jeg flere ganger tilbake for å se etter temaer eller om eventuell koding hadde blitt forbigått. I etterkant av denne prosessen så jeg etter tendenser om ett tema hadde blitt påpekt mer enn andre, eller om jeg så en merkbart forskjell mellom de ulike fagpersonene jeg intervjuet.

3.3.2 Dokumentanalyse

Dokumentanalyse sies å være den mest anvendte metoden i samfunnsvitenskapene. Dokumentanalyse kan benyttes for å avdekke en rekke problemstillinger, blant annet prosesser som leder til fastsettelsen av en politisk eller medialisert dagsorden, utviklingen av normer og

utvikling og forandring i den mening aktører tillegger sosiale og politiske fenomener (Lynggaard, 2010). Alle disse temaene er sentrale i min avhandling. Dokumentene som er valgt ut er både sekundære dokumenter og tertiære dokumenter. Et sekundært dokument er et dokument som i prinsippet er tilgjengelig for alle, det har ikke nødvendigvis offentligheten som målgruppe, men er dog generelt og offentlig tilgjengelig. Eksempler på dette, som jeg også benytter i min oppgave, er lovtekster, regjeringsrapporter, avisartikler, interesseorganisasjoner og politiske partier. Et tertiært dokument er også tilgjengelig for alle som måtte ønske det, men er dessuten karakterisert ved å være produsert på et tidspunkt *etter* den begivenheten eller situasjonen, dokumentet refererer til (Lynggaard, 2010: 138-139). De metodiske overveielser ved en dokumentanalyse og innholdsanalyse er å vurdere dokumentenes autenticitet, troverdighet, representativitet og mening. Her vil det også være viktig for forskeren å drive kildekritikk (Halvorsen, 2008).

3.3.3 Refleksjoner

En ting av de tingene jeg har hatt problemer med i denne oppgaven er det å finne vitenskapelig litteratur knyttet til eventuelle positive effekter ved Cold case-enheten. Oppgaven har derfor en tendens til å ha en overvekt av kritikk rettet mot ulike momenter, som for eksempel rettssikkerhetshensyn. Fjerningen av foreldelsesfristen i helhet har også vært vanskelig å drøfte i en «positiv» forstand basert på vitenskapelig litteratur - ettersom min egen empiri og andre datakilder har i hovedvekt vært kritiske. De positivt rettede vinklingene finnes, som for eksempel i proposisjonen, men de er basert mer på meninger og holdninger, enn vitenskapelig litteratur.

Det vil være metodiske problemer knyttet til å måle virkningene av lovendringen av foreldelsesfristen, særlig enda. Det vil være vanskelig å studere blant annet om lovens intensjon har blitt oppfylt og eventuelt resultat av oppklaring av flere saker.

3.4 Forholdsregler og hensyn

Som forsker er det visse etiske retningslinjer man må forholde seg til. Prosjekter som omfatter personopplysninger som behandles med elektroniske hjelpemidler har meldeplikt. Jeg startet dette arbeidet med å sende inn en søknad til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) og denne ble godkjent. Utgangspunktet for ethvert forskningsprosjekt er prinsippet om at forskeren må ha deltakernes informerte samtykke (Thagaard, 2003: 23). Før hvert intervju ga jeg

informasjon om prosjektet, opplyste om retten til å trekke seg og fikk en underskrift på en samtykkeerklæring fra hver informant.

Det neste grunnprinsippet er konfidensialitet. Dette dreier seg om to ting: anonymisering av informanter og hindre at andre mennesker får innsyn i materialet. I mitt prosjekt ønsket jeg at intervjuobjektene skulle stå med fullt navn og stillingsbeskrivelse, altså ikke bli anonymisert i oppgaven. Jeg fikk godkjennelse av NSD til dette, så fremt intervjuobjektene godtok det, noe alle har gjort. Så for mitt henseende vil konfidensialitet dreie seg om forsvarlig oppbevaring av intervjuene, både innspillingene gjort på båndopptaker og de transkriberte intervjuene. Gjenbruk av data kan derfor ikke tillates uten tillatelse fra de som deltok i prosjektet i første omgang (Thagaard, 2003: 24). Oppbevaring av båndopptaker og alt av dokumenter fra intervjuene har vært låst inne på vår lesesal. Datamaskinen brukt på lesesalen til transkriberingen er låst med brukernavn og passord. Informasjonen om oppbevaring av intervjuene ble sendt inn til NSD og godkjent.

3.5 Vitenskapelig kvalitet

«Innenfor samfunnsvitenskapene diskuteres troverdigheten, styrken og overførbarheten av kunnskap som regel i sammenheng med begrepene objektivitet, reliabilitet, validitet og generaliserbarhet» (Kvale & Brinkman, 2015: 272).

I studier basert på kvalitative intervjuer er dataens kvalitet vanskelig å måle. Dette vil gjøre forskerens rolle og tydelighet ekstra viktig. Reliabilitet dreier seg om forskningsresultatenes konsistens og troverdighet. Spesielt om hvorvidt et resultat kan reproduseres på andre tidspunkter av andre forskere (Kvale & Brinkman, 2015: 276). Troverdighet er knyttet til at forskningen utføres på en tillitsvekkende måte. Dette må vi som forskere være oppmerksom på gjennom hele fasen av studien, og spesielt viktig er det å redegjøre for hvordan dataene har blitt utviklet i løpet av prosessen. For meg vil dette være svært viktig i analysen av de transkriberte intervjuene. Gjennom analysen er det viktig å presisere hva som er primær data og hva som er min egen vurdering eller fortolkning. Ved temaet om reliabilitet er det særlig ett poeng jeg vil trekke frem i denne sammenheng, og det er forutsetningen om relevans. Pålitelige resultater oppnås bare når intervjuobjektene har kunnskap om et reflektert forhold til de temaene det spørres om. Dette vil jeg trekke frem som svært viktig i mitt prosjekt, ettersom jeg ikke selv har

så mye tidligere forskning å sammenligne med. Basert på mine intervjuobjekters erfaring og stilling innenfor relevante fagmiljøer anser jeg de som pålitelige kilder, men det vil alltid være viktig å ha forbehold om dette ettersom de selv også kan være påvirket av hva de har mulighet til å uttale seg om. Reliabilitet i kvalitativ forskning vil også være vanskeligere enn i kvantitativ forskning, ettersom forskeren spiller en spesielt stor rolle i kvalitative undersøkelser (Thagaard, 2003: 17-19). Dessuten vil det være svært vanskelig å gjennomføre nye studier som blir helt like.

Dataens validitet dreier seg om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke (Kvale & Brinkman, 2015: 276). Beskriver vi det vi ønsker å beskrive? Vil mitt valg av metode kunne besvare mine problemstillinger? I tillegg legges det vekt på om vi kan ha tiltro til de fremgangsmåtene som er benyttet. Ettersom jeg kommer til å basere noe av mitt datamateriale på artikler i nettaviser er det svært viktig å kunne forholde seg på en kritisk og selvstendig måte til statistisk informasjon, datatolkninger og påstander i massemedier og i politikken. Når man skal vurdere holdbarheten og rekkevidden av empiriske resultater, må også validitet, reliabilitet og grunnlaget for generalisering vurderes kritisk (Schieffloe, 2003: 85).

Ettersom mitt forskningsprosjekt vil være av kvalitativ art, med få informanter, kan ikke resultatene generaliseres. Det vil heller ikke være målet med oppgaven. Det er sjelden at kvalitative studier er basert på så store utvalg ettersom forskeren da får liten anledning til å gå i dybden på de fenomenene undersøkelsen går ut på (Thagaard, 2003: 57). I følge Halvorsen (2008:72) vil begrepet *validitet* og *reliabilitet* ikke passe like godt inn i kvalitativ forskning som i den kvantitative forskningen. Dette er på bakgrunn av at man ikke nødvendigvis har på forhånd bestemt seg for hva man skal måle. For å måle kvaliteten kan man heller fokusere på *konsistens*, i stedet for reliabilitet. Her fokuseres det på fremgangsmåte, analyse og tolkning som mål på kvaliteten.

3.6 Tips til leseren

I funn og analysekapitlene blir alle sitatene fra intervjuene gjennomgått. Flere av sitatene kunne ha vært plassert under flere forskjellige delkapitler, ettersom de kan omhandle flere temaer innenfor ett sitat. Dette har gjort det noe vanskelig å plassere sitatene, men jeg har etter beste evne prøvd å plassere disse under en tematisk del hvor hovedpoenget kommer best frem. Likevel har jeg valgt noen få ganger, å gjenta enten sitatet i helhet, eller kun et tilbakeblikk på sitatet for å belyse dette også under ett annet tematisk felt. Dette vil da bli påpekt ved å benytte jamfør (jf.), og vise til hvor sitatet opprinnelig sto. De ulike teoretiske perspektivene vil også

flyte noe inn i hverandre, derfor er en sånn oppdeling noe vanskelig, men nødvendig for en oversikt over de ulike temaene. Leseren oppfordres derfor til å ikke se på de ulike kapitlene uavhengig av hverandre – men se de sammen i en større helhet.

4 Funn og analyse

I denne delen skal jeg presentere funnene fra min empiri – både intervjuene og dokumentene – gjøre egne analyser, samtidig som jeg setter mine funn og analyser opp mot de teoretiske perspektivene. Jeg har foretatt et tematisk oppsett for gjennomgangen av analysen. Noen av disse temaene vil flyte inn i hverandre ettersom de ulike perspektivene kan knyttes til flere temaer. Dette vil også gjelde for sitatene jeg har valgt ut fra intervjuene. Jeg har også valgt å diskutere funn og analyse sammen i dette kapitlet. En mer oppsummerende diskusjon vil bli presentert i kapittel 6. Jeg vil først ta for meg *'penal populism'* og se hvilke funn som kan knyttes opp mot dette teoretiske perspektivet. Her vil også *opinionsperspektivet* gås igjennom. Det vil deretter bli en gjennomgang av funn, analyse og diskusjon knyttet til *media og populisme*. Videre vil jeg ta for meg *rettsfølelsen og rettferdighet* og i forlengelse av dette – *offerperspektivet*. Jeg avslutter kapitlet med en gjennomgang av *rettsikkerhet* – under her vil også *materialitetsperspektivet* ligge.

4.1 Penal populism: straff, rett og populisme

Som nevnt i teorikapitlet ønsker jeg å finne ut om fjerningen av foreldelsesfristen og oppstarten av Cold case-enheten kan ses som en tendens til *'penal populism'* (Pratt, 2007). 'Penal populism' er som tidligere forklart, en terminologi for å forklare blant annet tendensene til *populist punitiveness*, eller *populistiske straffepolitikk* som Olaussen (2013: 26) kaller det. Så – hvilke tendenser fant jeg av 'penal populism' i min studie av Cold case-enheten og dens bakgrunn? Dette sitatet under er fra advokat Arild Dyngeland som var mitt første intervju til denne masteroppgaven. Gjennom dette intervjuet påpekte han flere ganger den populistiske tendensen rundt temaet om både fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten – men også i flere deler av det norske rettsvesenet i helhet.

(...) alt dette er bygget på det samme problemet; populisme. Det er så lett å ta tak i de tingene som folk er opptatt av, sette det i et forstørrelsesglass også definerer du hele samfunnet og løsningene ut i fra det gitte problemet, uten noen kontroll med om det passer som en god norm. Det er den samme greia som skjer i jussen, som skjer i samfunnet ellers. Det er farlig for folkeopplysningen og det er farlig for samfunnsutviklingen

– Arild Dyngeland

Dyngeland snakket raskt om populisme uavhengig av min intervjuguide – jeg spurte aldri et direkte spørsmål om populisme. I sammenheng med dette sitatet snakket han om at demokratiet har vært en god ting, men at han hadde begynt å bli skeptisk til det når man ser hva som er i ferd med å skje i USA og med Trump. Dyngeland snakket også om et veldig hastverk. Dette er et viktig moment å ta opp i forbindelse med fjerningen av foreldelsesfristen – hvor raskt den ble vedtatt og gjennomført. Dalberg-Larsen & Kristiansen (2014) hevder dette er en hyppig forekommende lovgivningsprosess – at man ser et sterkt *ønske* hos politikerne om en rask behandling for å gjennomføre politiske tiltak ved hjelp av ny lovgivning. Denne type lovgivningsprosesser kan føre til at reglene etter all sannsynlighet ikke får de tilsiktede virkningene som den er ment. Det er fare for at de kan få negative eller utilsiktede bivirkninger. Sånne trekk, som i følge Dalberg-Larsen og Kristiansen (2014) karakteriserer særdeles mange nye lovgivninger, betegner man oftest som eksempler på *lovsjusk* på dansk. En fri oversettelse av dette kan være *slurvete lovgivning*. Dette kan blant annet skyldes det hastverket i lovgivningsprosessen og det at mange politikere ønsker å profilere seg selv ved å foreslå en ny lov, hver gang de leser en sensasjonsartikkel om et samfunnsproblem som har blitt blåst opp i media. I mange av de tilfellene, hvor et lovforslag fremsettes med den hensikt å profilere den gjeldende politikeren, er denne ganske uinteressert i lovens faktiske virkninger. Dalberg-Larsen og Kristiansen (2014: 152) betegner dette som en *symbollovgivning* – noe de hevder de ser mer og mer av i utviklingen fremover.

I innstillingen fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 (foreldelse) blir det understreket hvor viktig det var å få på plass en rask lovendring. Justiskomiteen påpeker at det er avgjørende at denne lovendringen trer i kraft så raskt som mulig for å unngå at flere alvorlige straffesaker foreldes (Innst.263 L (2013-2014)).

Det var et veldig hastverksarbeid, fordi den Kristin-saken, de skyndte seg noe veldig for å avverge det. Det er også et eksempel på en sånn skrekk-lovgivning, når man skal bøte på noe heller enn å gå videre og forholde seg til de grunnprinsippene

– Arild Dyngeland

Dette hastverket henger sammen med ønsket om at ikke flere saker skulle falle under foreldelsesfristen. Vedtaket om fjerningen av foreldelsesfristen hadde likevel vært oppe til debatt allerede 9 år tidligere. Denne gangen i 2014 gikk den likevel igjennom tross noen få – men viktige innvendinger. Hva kan årsakene til dette være? Fremskrittspartiet fremmet forslaget om å fjerne

foreldelsesfristen tilbake i 2005, uten noe særlig enighet blant partiene. Ved det samme forslaget i 2013-2014 var det plutselig en bred enighet om dette lovforslaget. I følge Ellingsen er dette på grunn av regjeringsskiftet. Det kan tenkes at med et større fokus på Fremskrittspartiets handlingsplan og deres partipolitiske meninger – at dette kan ha skapt en vekselvirkning i samfunnet med tanke på hva folks holdninger til straff og straffeendringer *egentlig* viser.

(...) og det var jo en lov som var vanskelig å stå utenfor. Det tror jeg ville hatt en høy politisk pris

– Jan Arild Ellingsen

Fremskrittspartiet hadde jobbet for denne endringen i flere år, og Fremskrittspartiet hadde nå blitt stemt frem til å ha en plass i regjeringen. Kanskje vi her ser en tendens til «a decline in deference» som Pratt (2007) hevder er en av de bakenforliggende årsakene til «penal populism»? Muligens kan dette stamme fra en mangel på tillit til den foregående regjeringen og et ønske om en politisk endring som står for en mer aktiv politisk representasjon, ettersom Fremskrittspartiet som et populistisk parti sies å tilby enkle og fornuftige løsninger på problemene? Eller kanskje vi kan se på det sånn som Dalberg-Larsen og Kristiansen (2014) forklarer fremveksten av den nye formen for kriminalpolitikk i Danmark. Her peker de på utviklingen og endringene som har skjedd på bakgrunn av den borgerlige regjering – det samme som her i Norge, med en blå-blå regjering. De hevder det har skjedd et klart skifte med hensyn til hvilke aktørgrupper som spiller en avgjørende rolle. Før var det jurister og andre ekspertgrupper som hadde en avgjørende rolle, nå er det politikere og medier. Dalberg-Larsen og Kristiansen (2014: 155) hevder man nå interesserer seg langt mer for hvilke emner mediene skaper oppmerksomhet rundt, for så å profilere seg som en handlekraftig politiker som gjør noe med disse problemene. Om problemene er reelle eller ikke, og om man løser de eller ikke ved de forskjellige lovinitiativer, interesserer tilsynelatende politikere langt mindre enn om forslagene klarer å gjøre dem mer populære hos velgerne. Bak dette skiftet, med hensyn til dominerende aktørgrupper, peker Dalberg-Larsen og Kristiansen (2014) på at det ligger en rekke endringer på det samfunnsmessige plan. For det første er ikke lenger velgere like fast knyttet til et bestemt parti, men at de tar en politisk stilling ut i fra holdningen til de forskjellige enkeltsakene i for eksempel kriminalpolitikken. For det andre kan man også peke på generelle tendenser til at ekspertenes rolle innenfor politikken er avtagende, i det minste på en rekke viktige saksområder (2014: 255-256). Medienes påvirkning eller innvirkning, ulike aktørgrupper og ekspertene er temaer jeg vil komme tilbake til senere i analysen.

Fra et Stortingsmøte i 2014 ble endringen av foreldelsesfristen diskutert. Venstre, som eneste parti som stemte i mot dette forslaget, hevder at disse forslagene først og fremst hadde betydning som en politisk markering, mer enn en reell endring som vil føre til flere dommer. Sveinung Rotevatn, politiker i Venstre, sa her at de så en økende tendens til at landets lovgivende forsamling lar media og populistiske hensyn styre utviklingen av strafferetten og straffeprosessen (Stortinget, 2014b).

(...) «vi kan ikke gå inn i konkrete saker». Det sier de når det er opportunt for dem, fordi de vet at er ubehag forbundet med det. Men hvis det er en populistisk tanke i bunn, noe som de tenker at «dette er viktig at vi assosieres med, dette er et viktig innspill å komme med», så er de der med engang. Da mener de noe og bryr seg ikke nevneverdig om å anerkjenne at for det første, de som har truffet denne avgjørelsen kanskje har bedre kjennskap til faktum og vet hvorfor det er konkret tvil. For det andre så kommenterer de mer ut ifra smak og behag på hvordan man ønsker at ting burde være

– Arild Dyngeland

Dette kan også knyttes til *opinionsperspektivet*. Som vi så i teorikapittelet handler opinionsperspektivet om opinionsklimaet i samfunnet (Mathiesen, 2010; Waldahl & Beyer, 2015). Denne oppfatningen hevder at samfunnsmedlemmenes opplevelse av samfunnet også påvirker rettens utvikling. Kanskje vi også kan se en tendens som Ryberg (2006: 110-111) viser til – at endringer i befolkningens holdninger ofte kommer *etter* og ikke før de politiske initiativene. Et eksempel på dette finner vi i høringsvaret til Rettspolitisk forening (2013). Her bemerker de at tidligere justisminister Grete Faremo uttalte seg til mediene angående flere av forslagene, uten å nevne de alvorlige og prinsipielle betenkelighetene som fremgikk i både høringsnotatet og i flere av høringsvarene. Rettspolitisk forening hevder dette kan «medføre at det på unyansert grunnlag formes en opinion i tråd med justisministerens uttalelser». En uheldig konsekvens av dette, som Rettspolitisk forening påpeker, er at det blir vanskeligere å ta hensyn til de innvendinger som fremkom under høringsrunden. Faremo satt i en posisjon i samfunnet som gir henne definisjonsmakt over temaet, og dette øker også mulighetene til å vinne kampen om opinionen (Waldahl & Beyer, 2015: 39-40).

Sosiolog Katherine Beckett (referert i Ryberg, 2006: 111) nevner et interessant funn fra undersøkelser om amerikansk politikk – at når innholdsundersøkelser av aviser og TV-dekningen ble sammenlignet med resultater fra opinionsundersøkelser, så viste det seg et gjentagende mønster. Om politikere fokuserer på kriminalpolitikk eller om mediene øker deres kriminalitetsdekning – eller om begge deler finner sted – så vil dette også gi utslag i økt tilslutning til en håndfast politikk i opinionsundersøkelsene. Tilslutningen til en hardere politikk falt sammen med en sann politisk formulering. Hun sier videre at det ikke er den offentlige mening i seg selv

som fører til en hardere politikk, men at det er politikernes forslag og oppførsel som forårsaker endringene i den offentlige mening. Dette var også et poeng som Arild Dyngeland trakk frem i intervjuet.

Det å få denne innblanding fra politikere som skal sanke stemmer og som skal vise handlekraft - at de tar kriminalitet på alvor. De går inn og blander seg inn i konkrete vurderinger de ikke har forutsetninger å vite noe om, men de tar de vanlige forholdene om at det må være rett det de har lest i pressen og i så fall reagerer vi. Men de ser ikke at de legitimerer og skaper en holdning mot folk flest som blir litt farlig, fordi tilliten til rettsvesenet svekkes

– Arild Dyngeland

Som vi kan se ut av dette sitatet kan det være forskjellige måter en påvirkningsprosess finner sted. Media kan påvirke politikerne, politikerne kan påvirke media, og begge kan påvirke befolkningen. Det er usikkert om vi kan komme frem til et fullstendig svar her, men dette vil jeg gå igjennom i neste del om *media og populisme*. Det vi mest sannsynlig kan være sikre på, er at det er viktig i den politiske sammenheng å bli sett og blir hørt.

(...) og i politikken så handler det ofte om å være den som skal synes når noe tilsynelatende fornuftig skjer

– Jan Arild Ellingsen

Dette svaret kom i sammenheng med mitt spørsmål om mediedekningen av fjerningen av foreldelsesfristen og oppstarten av Cold case-enheten. Under Stortingsmøtet fra 2014 hvor fjerningen av foreldelsesfristen ble diskutert, var det omtrent en kamp om æren for gjennomføringen av lovendringen på talerstolen. Flere partier påpekte sin deltakelse i denne endringen og det så ut til å være en bred enighet om hvor viktig denne lovendringen var (Stortinget, 2014b).

Handlekraft er noe som går igjen i flere av mine intervjuer. Fremskrittspartiet som satt i regjering på tidspunktet hvor både foreldelsesfristen ble fjernet og når Cold case-enheten ble startet, har en streng og klar politisk handlingsplan når det kommer til straff og kriminalitet. De står også frem som den klare pådriveren for å få fjernet foreldelsesfristen og for initiativet til oppstarten av Cold case-enheten (Fremskrittspartiet, 2016; Fremskrittspartiet, 2017). Ivar Fahsing og Arild Dyngeland var to av mine informanter som stiller seg kritisk til denne *handlekraften* politikerne gjerne vil vise. De ser klare populistiske trekk som kan være diskuterbare.

Man skal handle for å vise handlekraft. Det er en betenkelighet ved dette. Man får påvirkning gjennom pressedeckningen (...). For dette er de spektakulære sakene som blir tatt av Cold case. Hvor mye skaper man av oppfatninger, tanker og bilder hos personer som aldri har vært der. (...) det er dette med populisme igjen da, folk opplever det ugreit og da må man gjøre noe med det. Da må man vise handlekraft

– Arild Dyngeland

Nok en gang nevner Dyngeland *handlekraft*. Hvor viktig det er å vise handlekraft – at de tar kriminaliteten på alvor. Særlig i media. Som sagt hevder også Thorsvik (2000) at det har blitt stadig viktigere for politikere å gi inntrykk av handlekraft på grunn av massemedias rolle i det politiske liv. Dette ønsket om å vise handlekraft kan føre til at politikere derfor velger ut mål ut ifra hva man ideelt sett burde ha gjort, i stedet for å basere mål og tiltak på utredninger og planer om hva som realistisk sett er mulig å gjennomføre. Et poeng som Fahsing også påpeker med «politisk orienterte hastetiltak».

Det andre er at veldig mange land har sånne Cold case-enheter. Så man har på en måte en oppfatning av at dette er noe som et velutviklet politikorps bør ha. (...) man kan ikke se bort i fra det også har en slags «svjong» over seg, hvor man får inntrykk av at nå, nå har vi det. Dette høres riktig ut å ha. Og så får da selvfølgelig en politisk verdi, at det er veldig konkret. Og de årene jeg har fulgt med på norsk justispolitikk preges jo av veldig mye, skal vi kalle det politisk orienterte hastetiltak. Hvor man får inntrykk av å være handlekraftig

– Ivar Fahsing

Konsekvensene av dette som Thorsvik (2000) påpeker kan være at det oppstår urealistiske mål som gjør at de ikke er i stand til å gjennomføre politikken i praksis. Både Dyngeland og det politiske partiet Venstre har pekt på hvordan denne lovendringen av foreldelsesfristen fungerer mer som en politisk markering uten et egentlig klart mål. Fahsing snakker om den sammen tendensen vedrørende Cold case-enheten. Denne tendensen kan i følge Thorsvik (2000), resultere i at politiske mål bare blir en symbolpolitikk i en politisk debatt, heller enn mål for konkrete handlinger i samfunnet. Dette var også noe Cecilie Lilaas-Skari, lederen av arbeidsgruppa som laget instruksen til Cold case-enheten, opplevde noe av før opprettelsen av enheten.

Mandatet svarte ikke helt til det som ble fremstilt i media. Justisministeren ønsket etablert en egen avdeling. En helt egen enhet og det ble snakket om at den skulle være uavhengig. Det var politiske ytringer og flere meninger utover det som mandatet omhandlet. Så forventningen til hva som skulle etableres var nok noe forskjellig

– Cecilie Lilaas-Skari

I teorikapittelet blir det påpekt at mediernes betydning for opinionsdanningen ligger i hvordan de styrer oppmerksomheten (NOU, 1982:30 s.110). Flere av mine informanter finner også denne sammenhengen og oppfatter det som et ledd i en populistisk politikk.

Det er jo mye mediefokus rundt drapssakene. Det er jo en eller annen slags populisme knyttet til dette i mange land. På godt og vondt

– Ivar Fahsing

På grunn av et stort mediefokus rundt drapssakene, som Fahsing påpeker, retter dette folks oppmerksomhet mot et felles fokus, og denne omtalen av drapssakene i media gjør at disse sakene får en stor betydning. I den rettspolitiske debatten vil opinionsklimaet og opinionsdanningen ha en sentral rolle og derfor er mediene også særlig relevant.

4.2 Media og populisme

Funnene knyttet til temaet *media og populisme* kan bestå av ulike poenger, avhengig av hvilken vinkling man velger. Jeg ønsker å se på medias påvirkning mot befolkningen, hvordan media kan påvirke politikerne og hvordan politikere eller politikk kan påvirke media.

En av mine antakelser før oppstarten av dette prosjektet var at mediene har hatt en påvirkning på oppstarten av Cold case-enheten. Drapssaker har generelt en stor medieomtale - drapssaker som ikke blir oppklart har en enda større og lengre medieomtale. True Crime-bølgen traff oss også her i Norge i 2015, med true crime-podcaster som for eksempel «Uløst» av VG, reportasjer om uløste drapsgåter i Norge over 30 år fra Dagbladet, og en generell interesse av gamle uløste saker i media. Her kan også «Åsted Norge» fra TV2 nevnes hvor de tok opp blant annet Trude Espås-saken.

Det ble et veldig press i media på alle politiets uopklarte saker. Kanskje spesielt knyttet til et par enkeltsaker. VG kjørte jo en kampanje, hvor de laget jo nærmest sin egen Cold case-gruppe. Men jeg tror det var enkelte saker som har plaget politiet mer enn det man på en måte kan leve med. Kanskje spesielt Birgitte Tengs-saken og Tina Jørgensen. Det er noe med disse sakene som ikke helt ligger i ro. En ting er at de ikke er oppklart, det tror jeg de fleste har en slags forventning om at kan skje. Men når de tas opp igjen, om man får et inntrykk av at; nå, nå blir de oppklart. Også blir de ikke det likevel, da blir det en unødvendig stor belastning for alle de involverte

– Ivar Fahsing

Min antakelse om medias rolle knyttet til Cold case-enheten ble støttet opp av flere jeg intervjuet, blant annet her ved Ivar Fahsing. VGs kampanje om alle de uløste drapene i Norge var stor og omfattende. VG, som Norges største avis, så er det grunnlag for å tro at dette ble sett og lest av en stor andel av Norges befolkning. I følge Pratt (2007:67) er det populærmedia som blir mest lest og sett på – og har derfor den største kapasiteten til å være en viktig opinionsdanner eller meningsdanner. Som vi har sett ble uløste drapssaker blåst opp i media. Det ble populært og spennende lesestoff, podcaster og TV. Særlig de store sensasjonelle enkeltsakene – som for eksempel Birgitte Tengs og Trude Espås-sakene – ble stadig og stort blåst opp i massemediene. Muligens kan vi trekke linjer til hvordan narkotikakriminaliteten ble en type «moralsk panikk» som Mathiesen (2011) hevder. Her er tanken at narkotikakriminaliteten ble så blåst opp i massemediene at det ga inntrykk av at det florerer mye mer enn det faktisk er grunnlag for å hevde. Mathiesen mener dette påvirker opinionsklimaet, som igjen virker inn på straffelovgivningen. Muligens kan enkeltsakene - i sammenheng med drapssaker og foreldelsesfrist som nærmer seg – ha virket inn på lovgivningen med hensyn til foreldelsesfristen? Jeg skal ikke trekke det så langt som å kalle det «moralsk panikk», men poenget her er at disse enkeltsakene som blir blåst opp i massemediene igjen og igjen har skapt et inntrykk av at dette er et mye større problem enn det faktisk er. Norge har ikke så mange uløste drapssaker sammenlignet med andre land, som for eksempel Sverige med sine 450 uopplarte drapssaker siden 1985 (Polisen, 2012). Det er verdt å nevne at et stort antall av disse er gjengdrap i kriminelle miljøer. Ved Cold case-enhetens oppstart var det *kun* oppført 32 uopplarte drapssaker i Norge fra 1989 og frem til 2015 (Politi, 2015a).

Ja, jeg er ikke tvil om at det skyldes at den oppmerksomheten som kommer mot uopplarte saker som oppleves som ubehagelig fordi pressen driver frem et fokus på dette og på at de ligger der. Og dette gjøres med et utgangspunkt i mangelen på erkjennelsen av at noen ganger kommer vi ikke lenger, noen ganger tror vi at vi vet hvem det er, men vi klarer ikke bevise det. Og da må vi falle tilbake på grunnprinsippet og den aksepten som ligger i det

– Arild Dyngeland

Christie (2004) hevder at vi opplever en økt avhengighet av media for å beskrive hva som skjer, og gi mening til hendelser som skjer. Vi ser til media for å opplyse oss, for å lære og for å få svar. Christie (2004) hevder dette også betyr en økt avhengighet av staten for å hankses med de farene vi leser om i media. Om vi opplever at staten ikke klarer nettopp dette – å hankses med disse farene – så mener Pratt (2007) at befolkningen vil se til populistiske krefter som kommer med lovnader om løsninger. Dette kan tenkes gir politikere og politiske partier et stort fortrinn i å få igjennom vedtak og lover de selv politisk står for. Ut i fra mine funn er det ikke utenkelig at

nettopp dette skjedde i forbindelse med fjerningen av foreldelsesfristen og oppstarten av Cold case-enheten. Gjennom lovprosessen ble det til stadighet poengtert hvordan Fremskrittspartiet i flere år har jobbet frem mot denne lovendringen, uten å få støtte på Stortinget. Dette kan for eksempel ses i Innst.263 L (2013-2014) hvor Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet ønsker å presisere hvor lenge de har vært en pådriver for denne lovendringen og at de nå er «tilfreds med at Fremskrittspartiet ikke lenger står alene i denne saken, og at det nå er et klart flertall på Stortinget for å foreta denne viktige lovreformen» (Innst. 263 L, 2013-2014: 5). Gjennom media har politikere – gjerne med en effektiv mediestrategi – større mulighet til å utøve en stor kriminalpolitisk innflytelse og påvirkning (Mathiesen, 2010; NOU, 2003:19). Men mediene har også selv en stor innflytelse på det politiske felt ettersom mediene har blitt en viktigere arena i kampen om velgeroppslutning. «Konsekvensene er at politikken vris mot det dagsaktuelle og bort fra det langsiktige og prinsipielle. Begrensede saksfelter, enkeltsaker og personlig velgerappell blir viktigere enn ideologisk baserte programpakker» (NOU, 2003:19 s. 50).

Som nevnt, hevder Fahsing at mediefokuset rundt drapssaker kan knyttes til populisme. Ett av kjennetegnene til populisme er som sagt at det benyttes en tabloid, retorisk form for kommunikasjon. En direkte, forståelig kommunikasjon ut til folket – gjerne personlige erfaringer og personlig retorikk om kriminalitet i stedet for statistikk (Canovan, referert i Pratt, 2007: 17). En tendens til dette kan vi se i prosessen frem til det som ledet til fjerningen av foreldelsesfristen. I flere nyhetsartikler hvor Fremskrittspartiet gikk ut i media og snakket om hvor viktig dette var, så benyttes konkrete saker som snart ville bli foreldet – for eksempel Therese-saken (se f.eks. Helsingeng, 2013; Jonassen, 2013; Fremskrittspartiet, 2016). Her kan det argumenteres for at de bruker en «personlig» retorikk for å få oppslutning til saker de ønsker å få vedtatt. Det hevdes at populistiske partier er bedre stilt til å «høre på folket» og har et partiprogram som gjør dem bedre stilt til å kunne følge opinionens svingninger (Gran, 2003). Generelt kan man se en tendens til en positivt rettet mediedekning av denne lovreformen enn de negative konsekvensene dette eventuelt kunne medføre. Innvendingene fra høringsvarene finner man ingen klare nyhetsartikler om. Dette samsvarer med hva Advokatforeningen (2013) fant, eller nærmere bestemt ikke fant, når de ga sitt høringsvar til Stortinget. I følge Advokatforeningen ble flere av forslagene fremstilt i media av departementets ledelse som at dette er forslag departementet allerede hadde bestemt seg for å gå inn for. I høringsnotatet som alle høringsinstansene mottok ble det derimot vist til at departementet selv så betydelige betenkeligheter ved noen av forslagene, og uttrykte tvil om endringene var ønsket. «Advokatforeningen ser det som uheldig at lovforslagene er blitt fremstilt på denne måten av departementets ledelse i media da

høringsnotatet fremstår som langt mer nyansert enn det man kunne få inntrykk av basert på uttalelsene i media» (Advokatforeningen, 2013: 1).

Hva om våre informasjonskanaler gir oss et skjevt bilde av hva som skjer? Eller om vi rett og slett blir feilinformert i saker og hendelser gjennom media? Dette kan gjelde befolkningen generelt men også inkludert – som Dyngeland hevder – politikerne.

Og da har du en meningsbærer som er pressen, som stortingspolitikere leser og som de danner seg en oppfatning av. Men den er ikke balansert, den er ikke riktig og den er ikke dekkende

– Arild Dyngeland

Det kan nok være litt av det Ryssdal (2007) mener vi kan se av mediene som aktører og ikke bare observatører. De er i hovedsak allmennhetens informasjonskanal og det kan være betenkeligheter med hvordan de velger å fremstille saker (se for eksempel Ryberg, 2006). Dyngeland påpeker at pressen ikke er balansert og ikke dekkende – til tider også uriktig. Både Maktutredningen (NOU, 2003: 19) og Mathiesen (2010) hevder at mediene kan presentere saker som ikke nødvendigvis gjengir et nøytralt og objektivt bilde av virkeligheten. De viser ikke en allsidig, representativ forståelse der alle de vesentlige momentene blir informert om.

Det er pressen som presser frem en ny håndtering av saken, det kan godt være at det var veldig riktig og at det er det riktige initiativet. Men så kommer mitt spørsmål; hvor er de når noen påstår seg uriktig domfelt, hvor er den kritiske holdningen når de sitter og dekker den saken i forhold til å se det objektivt?

– Arild Dyngeland

Dyngeland sier klart at det kan være et riktig initiativ å gjøre, men problemet faller likevel tilbake på at de ikke nødvendigvis er objektive, og dette er problematisk. Både Lund (2002) og Mathiesen (2010) påpeker hvordan kriminalstoffet gjerne får en mer fremtredende plass og behandling enn andre saker. Mediene har blitt mer avhengige av økonomien og markedet – og for kommersielle eiere vil inntjening være det viktigste målet. «De er ikke først og fremst opptatt av politisk styring og journalistikk, men av den generelle avkastningen på investeringene» (NOU, 2003:19 s.49). Man kan anta at uløste drapsmysterier er saker som selger godt og har en stor nyhetsverdi. Vinklinger på disse sakene er formet på en mer dramaturgisk måte enn en informasjonssikker fremlegging av sakens faktiske innhold. Dette kan belyse det Mathiesen (2010: 237) beskriver som *det individualdramatiske paradigmet* – hvor mediene understreker det individuelle, skjebneaktige, enkeltstående, dramatiske, avvikende og det samfunnstruende.

Men det var i kjølvannet av at det var saker der man så at når de ble tatt opp igjen, så var det et forbedringspotensial og det var mulig å få gjennombrudd i saken selv om den var gammel. Og om det var Monika-saken som var aktuell, eller om det var en annen sak som var relevant i mediene husker jeg ikke, men det hadde et tilsnitt til saker som var aktualisert i mediene

– Cecilie Lilaas-Skari

Aktualiseringen av de uløste drapssakene i mediene, som det Lilaas-Skari poengterer, kan være et eksempel på det Mathiesen (2010) kaller *indirekte atferdskanaliserings* – som innebærer at mediens belysning på disse sakene fører til en «kjedereaksjon» i det politiske miljø. Når mediene belyser en sak, som for eksempel fjerningen av foreldelsesfristen, kan det oppstå en reaksjon som Mathiesen kaller *triangelhypotesen*. Denne reaksjonen kan oppstå når mediene tar opp en sak som fører til at politiske myndigheter handler og «gjør noe». Triangelvirkningen er særlig sannsynlig i politiske situasjoner der myndighetene kan tape noe ved å ikke handle.

(...) og det var jo en lov som var vanskelig å stå utenfor. Det tror jeg ville hatt en høy politisk pris

– Jan Arild Ellingsen

Jeg velger å benytte dette sitatet fra Ellingsen en gang til (jf. s. 45), ettersom det gir et godt eksempel på et resultat av en slik mulig triangelvirkning. Gjennom et press fra media om de uløste sakene kan det ha oppstått en situasjon hvor det, som Ellingsen sier, ville hatt en høy politisk pris å stå utenfor. Mathiesen (2010) hevder en slik triangelvirkning er særlig relevant i perioder foran et valg. Det kan tenkes at dette var tilfelle i 2013 når Fremskrittspartiet sto foran Stortingsvalget den høsten. Tross kritikk rettet mot utviklingen av populisme og kanskje spesielt kritikk rettet mot Fremskrittspartiet i visse poenger, så blir det også hevdet at populisme er noe positivt for demokratiet og befolkningen. I følge professor i Statsvitenskap ved NTNU, Anders Todal Jensen, kan populisme oppfattes som et sunnhetsstrekk (Gran, 2003). Ettersom Fremskrittspartiet er den fremste eksponenten for retningen her i Norge, så hevder Todal Jensen at de kan fungere som en sikkerhetsventil, ved at de sørger for å få viktige sider av opinionen inn til eliten på Stortinget. Dette blir også fremhevet av Waldahl og Beyer (2015) og i tillegg påpeker de hvor viktig den offentlige opinionen er i det demokratiske samfunn. Ved at muligens *latente opinioner* nå kommer frem på Stortinget via Fremskrittspartiet er viktig for Norge som et demokratisk samfunn. Også Habermas (referert i Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014: 151) påpeker hvordan massemediene kan ses som en nødvendig forutsetning for en politisk debatt i et moderne samfunn. Etter hans formening må lover og regler debatteres i befolkningen først, for at de skal kunne være legitime sett i forhold til de demokratiske rettsstatsprinsippene. På den

andre siden påpeker også han at massemediene ofte vil forvri debatten og manipulere befolkningens holdninger, fordi de har deres egne interesser. Disse kan dels være å fremme bestemte verdier og interesser på bekostning av andre, og dels for å fremstille begivenheter og holdninger på en underholdende og sensasjonspreget måte som fremmer publikums interesse for deres medieprodukt.

Som vi har sett finnes det berettiget kritikk og skepsis rettet mot medias «utnyttelse» av de sensasjonelle sakene, medias innflytelse på opinionen, og politikernes påvirkning gjennom media. Det kan på den andre siden argumenteres for et positivt syn på medias rolle og oppmerksomhet knyttet til uløste drapssaker. I saker hvor etterforskningen har stoppet opp ser vi at politiet selv bruker media som et verktøy for å innhente tips og informasjon. Dette gjøres gjennom tv-programmer som for eksempel Åsted Norge, hvor de også benytter et tipsmottak i samarbeid med politiet. Dette ble også presisert i utkastet til instruksen til Cold case-enheten, hvor de sier at det i noen saker vil være behov for å koble inn media – «erfaringsmessig kan dette øke mulighetene for å fange opp nye tips» (Politi, 2015a: 12). Blant annet resulterte Åsted Norges reportasje om Trude Espås-saken til en «tipsflom» hos politiet på Sunnmøre – som resulterte i at de gjenopptok drapsetterforskningen (Brandeggen & Bakke, 2016). I en rapport om «Politiets medvirkning i TV-produksjoner» (Politi, 2017) evaluerer arbeidsgruppen politiets medvirkning, utfordringer og gevinstbilde, opp mot ressursbruk og effekt. I denne rapporten går de spesifikt gjennom politiets medvirkning i TV-programmet Åsted Norge. «Åsted Norge er uten tvil et nyhetsprogram, men går over tid- og inviterer til et utvidet samarbeid med politiet – med klare målsetninger om oppklaring og forebygging» (Politi, 2017: 19). Rapporten påpeker at et format som Åsted Norge kan være utfordrende fordi programmet mye tydeligere enn vanlig blir en aktør – programmet nøyer seg ikke med å avsløre eller konfrontere – men setter klare mål om oppklaring, både i enkeltsaker og som mål for det journalistiske arbeidet. Rapporten presiserer at programmet her er «en aktør for det aktverdige formålet å stoppe og oppklare kriminalitet – i samsvar med politiets mål» (Politi, 2017: 19). I tillegg trekkes det frem den positive effekten av å vise politiets arbeid, at det skaper en økt tillit til politiet og påtalemyndighetene. Til sammen hadde Åsted Norge 631.000 seere i første program. Nesten 550.000 så episode 2 direkte (Politi, 2017: 7). Dette er et program som interesser veldig mange i Norge - til sammenligning har Åsted Norge høyere seertall enn TV2s egne nyhetssendinger i gjennomsnitt (Politi, 2017: 32). Saker som preger den offentlige opinionen har gjerne vekket borgernes interesse (Waldahl og Beyer, 2015: 399) og det kan klart ses at uløste saker gjennom media fanger interessen til mange borgere.

Som sagt, kan opinionsklimaet i samfunnet bestå av en felles forståelse av hvilke holdninger som preger et aktuelt spørsmål, og dette klimaet formes av samfunnsdebatten og markerer seg som en aggregert størrelse når flere har en felles opplevelse av det (Waldahl og Beyer, 2015). Hvilke holdninger har gjort seg gjeldende i aktuelle spørsmål knyttet til fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten? Dette er blant annet ett av de sentrale spørsmålene jeg tar for meg i neste delkapittel.

4.3 Rettsfølelse og rettferdighet

Jeg vil finne ut hvordan bruken av rettsfølelsen og tanken om rettferdighet benyttes i begrunnelsen av både fjerningen av foreldelsesfristen og av Cold case-enheten. Gjennom intervjuene og datainnsamlingen har jeg sett at dette dukker opp som sentrale elementer i legitimeringen og begrunnelsen til disse to prosessene. Mine funn peker også på at disse to begrepene kan innebære forskjellig mening etter hvilket perspektiv du ser det fra. Her vil jeg også understreke at jeg har sett på og analysert en generell «følelse» om retten. Flere betegnelser blir brukt om følelser knyttet til retten, for eksempel, rettsbevissthet, rettsoppfatning, rettsfølelse, rettferd og rettferdighet. Disse trenger ikke nødvendigvis bli uttalt eller skrevet direkte, men jeg har valgt å tolke retoriske meningsdannelser knyttet til assosiasjoner rundt rettsfølelse og rettferdighet. Ved temaet om «rettferdighet» vil også aspektet om «rettssikkerhet» bli noe belyst.

I Proposisjonen om endringer i straffeloven vedrørende foreldelse, ser man klart et ønske om å veie hensynet til etterlatte en mye større plass. Tross motsigelsene de selv mener er rimelige i Proposisjonen, blant annet det at foreldelse kan gi gjerningspersonen et incentiv til å erkjenne handlingen lenge etterpå, så sier departementet «at hensynet til de etterlatte best ivaretas ved at det gjøres unntak fra reglene om foreldelse. Foreldelsesreglene innebærer blant annet at man ikke kan få domfelt en gjerningsperson dersom det dukker opp nye bevis uten at vedkommende tilstår, noe som kan virke støtende på etterlatte og allmenheten» (Prop. 96 L, 2013-2014: 10). Bruken av terminologien «støtende på etterlatte og allmenheten» kan tolkes som en relasjon knyttet til følelser og opplevelsen av rettssystemet.

Rettsfølelsen - for meg er det bare en legitimering uten innhold. For det er ingen som vet hva rettsfølelse er. Jeg føler meg helt satt til side når man snakker om allmennhetens rettsfølelse. Jeg er en del av allmenheten, men mine synspunkter teller ikke for politikere. Og jeg mener jeg er faktisk en av de som vet noe om dette, ettersom jeg jobber med det og opererer i det. Jeg har faktisk en mulighet til å se kontrasten i det faktiske grunnlaget

– Arild Dyngeland

For Dyngeland er «rettsfølelsen» bare en legitimering uten innhold. Hans forståelse av dette deler han med flere innen academia. I et høringssvar fra Rettspolitisk forening – angående høringen om endringer i Straffeloven om foreldelse - peker de på hvordan daværende justisminister Grete Faremo hadde uttrykt seg i media. Faremo hadde trukket frem *allmennhetens rettsfølelse* som begrunnelse for at foreldelsesfristen bør fjernes (Rettspolitisk forening, 2013, Dagbladet, 2013). Generelt kan man anta at politikere snakker til den allmenne rettsfølelsen når de uttaler seg i media og ut til opinionen. Politikere kan ofte gjøre dette for å påberope at rettsoppfatningen er forankret i *den allmenne rettsfølelse*. For politikere, og for Faremo spesielt i dette eksemplet, er det viktig å *føle* at en lov har bred oppslutning i folket. Loven må føles rettferdig og riktig blant folk flest (Blymke, 2016). Men burde ikke politikere prinsipielt benytte den informerte rettsfølelse? I likhet med Advokatforeningen er Rettspolitisk forening kritisk til bruken av begrepet *rettsfølelse* (se f.eks. Ryssdal, 2007). De sier det ikke er foretatt en konkretisering av hva denne skal gå ut på, og hvordan rettsfølelsen vil bli krenket. De mener at for å vektlegge et slikt argument, bør det stilles krav om et visst kunnskapsnivå om straffen og dens begrunnelse (Rettspolitisk forening, 2013). De sier videre at under disse forutsetningene som var på dette tidspunktet, er det langt fra åpenbart at rettsfølelsen blir krenket. Dette kan ses i tilknytning av hva Balvig (2006) kaller *den informerte rettsfølelsen*. Dette er, som definert i teorikapittelet, de holdningene og følelsene man har til straff når sakens grunnleggende karakter er kjent. I følge flere undersøkelser (se f.eks. Balvig, 2006; Ryberg, 2006; Olaussen, 2013) så er det ikke nødvendigvis samhold i det politikere *opplever* som befolkningens holdninger og de *faktiske* holdningene til befolkningen. Disse undersøkelsene viser at befolkningen ofte har manglende kunnskap om kriminalitets- og straffeforhold. Dette preger den allmenne rettsfølelsen som er uinformert og er derfor ikke en god politisk rettesnor. Den informerte rettsfølelsen burde være mer politisk relevant og det er viktig med kunnskap for å holde en rasjonell rettspolitisk debatt.

Som vi har gjennomgått er det flere som indikerer implikasjoner ved bruk av rettsfølelsen. Om det har seg sånn at politikere ikke kun responderer på – men også påvirker og former en befolknings meningsdannelse – da kan det å benytte bestemte argumenter som bærende begrunnelser for politikk også tenkes å ha en avsmittende effekt (Ryberg, 2006: 111). Men igjen, burde ikke rettspolitikk bygge på den informerte rettsfølelse? Rettsfølelsesargumentets gjentagende bruk kan gi begrunnelsen en tilsynelatende legitimitet, som påvirker og gis ytterligere næring til dens anvendelse. Befolkningen adopterer begrunnelsen, som igjen kan bestyrke politikernes bruk av den (Ryberg, 2006: 111). I følge Olaussens (2013) undersøkelser så kan de betydelige straffeskjerpningene som Stortinget vedtok i 2009 og 2010, ikke legitimeres med at de

var et folkekrav. Undersøkelsene som Olausen (2013) går igjennom viser at befolkningen undervurderte domstolenes straffenivå sterkt, og de var selv mindre innstilt på å gi fengselsstraff enn det domstolene var før straffeskjerpningen. Olausen mener at på bakgrunn av hans funn bør massemedier og politikere lytte mer kritisk til påstander om folkelige krav om strengere straffer fordi de kan være fremstilt på feilaktig grunnlag (2013: 204). Basert på disse undersøkelsene kan det være grunnlag for å tro at dette også er tilfelle ved endringen av Straffeloven i 2014, hvor de fjernet foreldelsesfristen på de mest alvorlige straffbare forholdene. På Stortingsmøtet hvor de gjennomgikk innstillingen fra Justiskomiteen kom det frem at «dette har vært en kamp mange har kjempet i mange år» og «mange pårørende har stått i første rekke i kampen om å fjerne foreldelsesfristen» og «vert imot bør ein lytte på folk som kjem med viktige synspunkt og bidrag og legg fram sine erfaringar» (Stortinget, 2014b).

For å høre mer om hva en politikers tanke er omkring fjerningen av foreldelsesfristen og Cold case-enheten, intervjuet jeg Jan Arild Ellingsen fra Fremskrittspartiet. Som nevnt tidligere er Fremskrittspartiet det partiet som tok initiativ til både endringen av foreldelsesreglene og Cold case-enheten. Ellingsen har selv hatt sentrale roller i denne prosessen, blant annet som saksordfører i Justiskomiteen under komitébehandlingen av Proposisjon 96 L (2013-2014).

Dette kom av en klar frustrasjon over at vi hadde en foreldelsesfrist på en del saker som åpenbart opprørte både de som var berørt, samfunnet også. Også utvilsomt de som sitter som Stortingsrepresentanter, så at man hadde et system som; hvis du greide å holde deg unna og ikke bli tatt, så var du «home free». Det var et dårlig system. Når vi da gikk inn og fikk opphevet foreldelsesfristen på de ulike paragrafene så var det også naturlig å se på mulighetene for å kunne etterforske sakene som var gamle, som ikke var kommet inn under foreldelse

– Jan Arild Ellingsen

Som man ser så bruker han ikke eksplisitt ordene *rettsfølelse* og *rettferdighet*, men man kan antyde at det er dette han snakker om i sitatet. Ellingsen bruker ordene *frustrasjon* og *opprørte* om de som var berørt av sakene, men også om samfunnet. Ellingsen – og underforstått hans parti – mente at foreldelsesfristen ikke var i overensstemmelse med hvordan det burde være. Han snakker om en følelse knyttet til retten – og det er nærliggende å si at dette dreier seg om rettsfølelsen. Stortingspolitiker Ellingsen mente derimot selv av rettsfølelsen ikke var et tema.

Rettsfølelsen er ikke et tema. På samme måte som at domstolene sier at man tar ikke hensyn til signaler fra Stortinget, fra lovgiver, man tar hensyn til vedtak. Det som er skriftlig regner vi som substans, i forhold til lovforarbeidene. Det Stortinget sier, det har mindre betydning. Og et signal er ingen lov. Det er jo en permanent dynamisk kamp mellom Stortinget som lovgiver og domstolen. Det er en kvalitet, for ingen har det absolutte svaret her

– Jan Arild Ellingsen

Man kan antyde en liten tvetydighet i svarene på spørsmålene i intervjuet. Hentydninger til en form for rettsfølelse - selv om ikke ordet brukes direkte – kommer opp ved flere anledninger. Men på et direkte spørsmål om «rettsfølelse» får man et mer veloverveid svar om at dette ikke er et tema når det kommer til de politiske avgjørelsene og stortingsvedtakene.

Det er en kontinuerlig håndbak mellom Stortinget og domstolen, det syns jeg er bra. Det styres ikke av hevnfølelser, det styres ikke av de på utsiden sine følelser. Selv om enkeltsaker påvirker. Stine Sofie-stiftelsen som eksempel. Men det styres ikke av folks følelser på utsiden, det må være konkretisert, og så må det jo være sånn at et flertall på Stortinget tenker at; her har du et godt poeng, det må vi kunne gjøre noe med. Vi bør gjøre noe med det

– Jan Arild Ellingsen

Ellingsen hevder politikere og lovgivere ikke styres av følelsene på utsiden, men dette samsvarer ikke med mine funn. Blant annet ble det fremhevet i Stortingsmøtet at flere løftet fram ofrene og den utrettelige kampen de har kjempet i debatten om denne saken - «og som har påvirket og gjort inntrykk på mange politikere og ført til at mange politikere har endret syn i saken» (Stortinget, 2014b). Ellingsen trekker selv frem Stine Sofie Stiftelsen i dette sitatet. Et sentralt spørsmål er da hvorfor hentydninger til «rettsfølelsen» kommer opp i sammenheng med disse temaene? Hvorfor blir den da brukt som et argument eller legitimering om den ikke en gang er et tema, i følge Ellingsen? Ellingsen hevder dette heller ikke styres av «hevnfølelser», her finnes det også noe uenighet.

Det ene momentet ved foreldelsesreglene, som Representantforslaget (Stortinget, 2014a) tar opp, er prevensjonsmomentet. Dette skal blant annet sikre at påtalemyndighetene etterforsker straffbare handlinger innenfor rimelighetens grenser. Representantene sier videre at drap skal prioriteres av påtalemyndighetene uavhengig av foreldelsesreglene, noe som medfører at dette hensynet dermed ikke kan vektlegges tungt. Rettspolitisk forening advarer sterkt mot en utvikling der man gradvis går bort fra prevensjon og samfunnsmessige behov som begrunnelse for utformingen av straffepleien. De nevner at vi i de senere årene har opplevd en utvikling der man stadig legger større vekt på hevnmotiver i utformingen av og debatten omkring straffepleien. De hevder at forslaget om å fjerne foreldelsesfristen for straffeansvar kan ses på som nok et skritt i denne retningen (Rettspolitisk forening, 2013). Dette er et av funnene jeg selv fant i min empiri. Stortingspolitiker Ellingsen fra Fremskrittspartiet ytret et klart standpunkt når det kommer til Fremskrittspartiets politiske agenda. Dette ser man også fra deres politiske plattform utad i form av annonser og reklame for partiet - med reklameplakater med teksten «Kriminelle skal aldri føle seg trygge» og «Mordere skal aldri slippe unna» (se for eksempel Facebook, 2016a; Facebook, 2016b).

(...) at man fant ut av hvem som var gjerningsperson, pårørende fikk mer kunnskap om hva som hadde skjedd, av hvem og hvorfor. Også forutsatte vi samtidig at domstolene vil ta hensyn til tiden og straffeutmålingen vil være i forhold til hvor lang tid det har gått i etterkant. Poenget var at ingen skulle slippe unna med den mest alvorlige typen kriminalitet

– Jan Arild Ellingsen

Hva er rettsfølelsens betydning for rettsutviklingen? Får den betydning? Skal den ha det? Hvis ja, i hvor stor grad? Hvordan? I følge Ellingsen er det de pårørende som står i fokus når vi snakker om rettsfølelse. Dette blir imidlertid en veldig selektiv utvelgelse av ofre. Her vil det finnes mange ulike kategorier – dreier det seg om det faktiske offeret eller de pårørende som et offer? Hva med de kriminelles pårørende, skal de medberegnes? Det finnes heller ikke kun én rettsfølelse, det er flere grupperinger. Er det den informerte eller den allmenne rettsfølelsen som skal være avgjørende? Som oftest vil det være snakk om den allmenne rettsfølelsen i den kriminalpolitiske debatten (Frøseth et al. 2016; Wandall, 2016). Men ettersom denne rettsfølelsen ikke er basert på en informert rettsfølelse, kan den da være gyldig?

For oss er ikke straffeutmålingen det viktigste, men at den som har gjort noe galt må stå til rette for det. For det som skjer i dag, om 5 år, om 10 år om 20 år. Så har de pårørende et åpenbart ønske og et krav på å få vite hva som skjedde (...) Vårt prinsipp er, at uavhengig av hva du har gjort så skal du stå til rette for det. For oss er det viktigste at rettferdighet skjer fyllest, ikke når men at det skjer

– Jan Arild Ellingsen

Terminologi betyr noe, og i den politiske debatten ser det ut til å bety veldig mye. Ord som «pårørende», «krav», «rettferdighet» og «ofre» har en retorisk tyngde. Om det har seg sånn, som Ryberg (2006: 111) er inne på, at politikere også påvirker og former en befolknings meningsdannelse, kan denne terminologien tenkes å ha en stor effekt. Terminologien som politikere bruker kan føre til at begrunnelsene gis en tilsynelatende legitimitet og gjør at de gis ytterligere næring ute i samfunnet. Dette igjen kan føre til en bestyrkelse i politikernes bruk av dem. På Fremskrittspartiets hjemmesider la de ut en form for pressemelding etter lovendringen av foreldelsesfristen (Fremskrittspartiet, 2016). Her også blir Ellingsen sitert, hvor han sier: «Veldig mange pårørende i uløste saker får aldri helt ro i kroppen og har vanskelig for å komme videre med livene sine. At denne regjeringen satser på uløste saker og opphever foreldelsesfristen på de mest alvorlige sakene, kan gi mange pårørende den rettferdighetsfølelsen de trenger». Her blir også de pårørende og «rettferdighet» lagt frem som en sentral begrunnelse. Det trekkes frem som viktig med en følelse av rettferdighet. I sitatet over fra intervjuet mitt med Ellingsen snakker

han også spesifikt om rettferdighet, men hva *er* målet på rettferdighet? Hva *skal* det være? Ofrene har forskjellig oppfattelse av rettferdighet og gjør at dette blir lite objektivt.

Dette perspektivet er også noe som dukket opp under mitt intervju med Arild Dyngeland. Generelt gjennom intervjuet med Dyngeland, fikk man en klar oppfatning om hans fokus på at vi trenger generelle regler, vi må holde ved prinsippene og at det kan ligge en fare i å inkorporere følelser i straffepleien.

Det er denne partiskheten og alle følelsene som settes i gang og som er noe av kilden til at vi får den pressedekningen som vi har nå, som for eksempel i den Kristin-saken. Der er det et veldig fokus på familien. Jeg skjønner at de har sine følelser og sine behov, men vi går altså bort ifra det tankesettet som alltid har vært i bunnen i moderne tid, at dette er samfunnets oppgjør. Nå blir det mer og mer gjort til det private oppgjør. Når du tillater det, at det skal bli det private oppgjør, så får du tilbake hele den stemningen og alt rundt den mediedekningen som politikere konfronteres med, så finner man årsakene til at de engasjerer seg i dette. Det er en samfunnsoppgave. Samfunnet klarer dette godt

– Arild Dyngeland

Dyngeland legger her vekt på at vi må beholde tankegangen om at straff skal være samfunnets oppgjør, og er inne på Durkheims fremstilling av straff – at den må ses på som samfunnets kollektive hevn (Dalberg-Larsen, 2013). Dette vil jeg fremheve nærmere i delkapitlet 4.3.1 som tar for seg «Offerperspektivet».

Rettsfølelsen bunner ut i verdier, moral og normer – men kan det brukes som en begrunnelse? Dyngeland mener det er noen grunnleggende prinsipper vi må holde fast på og fokuset må ligge på samfunnet som helhet og ikke det private oppgjør.

Jo flere av disse tradisjonelle skillene som du har hatt, og den tradisjonelle oppfatningen man har hatt på hva en straffesak er, jo flere av dem man visker ut, jo flere av disse prinsippene som vi bygger på i utgangspunktet faller – det er en farlig utvikling. Hvis alt blir u håndgripelig og alt kan endre seg, tilpasse seg i forhold til det konkrete behovet, da har du tapt av synet det som er poenget med generelle regler

– Arild Dyngeland

En forståelse av *prinsippene* som Dyngeland snakker om kan være likhet for loven - lik straff for lik handling. Lovene skal gjelde likt for alle, og alle har krav på samme behandling av myndighetene (Grothe Nielsen, 2000). Dette er også en forståelse av rettferdighet. En rettferdighet for de dømte eller mistenkte. Implikasjonene ved å la følelser eller andre ting påvirke rettssystemet kan være mange. Om ofrenes subjektive rettferdighet skal oppfylles vil ikke prinsippet om lik straff for lik handling bevares. Offerets inntog i rettsvesenets behandling av straffesaker fører til en

utvikling som mange frykter vil lede til at de tradisjonelle prinsippene må vike (Lernestedt & Tham, 2011: 13). Dette kan være en farlig utvikling, som også Dyngeland poengterer.

Til tross for klare innvendinger fra noen av høringssvarene om risikoen ved å fjerne foreldelsesfristen ble denne endringen vedtatt. I Proposisjonen (96 L, 2013-2014) var departementets vurdering at forslaget om å fjerne foreldelsesfristen for drap hadde fått bred støtte i høringen, og de gikk derfor inn for at drap etter straffeloven 1902 § 233 unntas foreldelse. De mente de hensyn som begrunner foreldelse, burde vike.

«Mange av høringsinstansene har pekt på at hensynet til fornærmede og etterlatte taler for å unnta drap fra foreldelse. De etterlattes behov for å få oppklart saken vil stå sterkt i drapssaker. Blant annet vil visshet om hvem som er ansvarlig for lovbruddet og omstendighetene rundt lovbruddet være viktig for å kunne forsone seg med tapet av ens nærmeste og for å kunne lukke et vanskelig kapittel i livet»
(Prop. 96 L (2013-2014) s.10).

Her kan vi se et klart fokus på ofrene og de etterlatte - og de følelsene som oppstår rundt et uoppklart drap og drap generelt. Behovet for oppklaring skinner igjennom hele prosessen med fjerningen av foreldelsesfristen, men i proposisjonen poengterer de dette i forbindelse med hva som taler for å unnta drap fra foreldelse. Innvendinger mot dette hadde blant annet Tankesmien Liberi. Deres bekymring var rettet mot at opphevelse av foreldelsesfristen kan medføre at saker forblir uoppklart og at sannheten holdes skjult for alltid. De antar selv at pårørendes behov for oppklaring og sannhet vil være viktigere enn straff (Tankesmien Liberi, 2013).

Politiet har jo aldri vært forhindret i å etterforske et drap selv om den er foreldet. Det er bare det at du ikke kan tiltale noen for det, det er jo det som er forskjellen

– Ivar Fahsing

I proposisjonen påpekes det at «de etterlattes behov for å få oppklart saken vil stå sterkt i drapssaker» (Prop. 96 L (2013-2014) s. 10). Som Fahsing presiserer her så har politiet aldri vært forhindret i å etterforske drapssaker, og dette gjøres nok mer enn hva befolkningen får med seg. Selv om lovendringen fører til at tid ikke lenger er et moment, så hadde sakene blitt etterforsket videre. Motargumentet her er at det antas å være en begrenset etterforskning i saker som har blitt foreldet (Stine Sofies Stiftelse, 2013). Ressursene som blir satt av til dette arbeidet er dog av uvisst omfang – dette er et punkt hvor legitimeringen av Cold case-enheten kommer tydeligere frem. Det trengs konkret, avgrenset tid og øremerkede ressurser. Et sentralt spørsmål her er hvordan en tiltale kan hjelpe? I følge høringsnotatet fra Justis- og beredskapsdepartementet (2013: 66) kan en tiltale på disse gamle sakene i større grad enn vanlig ende med en frikjennelse grunnet bevisets stilling. Spørsmålet blir da, hva skal veie tyngst? Er det straffen eller er det oppklaringen? En sånn

type rettssak kan også tenkes å bli en stor påkjennelse for de etterlatte. En følelse av urettferdighet kan i hvert fall fremtre i sånne tilfeller – du har en tiltalt, rettssaken gjennomføres, men den mistenkte blir ikke straffet på grunn av manglende bevis. Har man ikke tilstrekkelig bevis *må* man frikjenne. Foreldelsesfristen fører til at gjerningspersonen i praksis kan stå frem etter fristen uten å være i fare for å bli straffet. Om en oppklaring av saken for de etterlatte er det viktigste, så «taler» dette klart for en bevaring av foreldelsesfristen, ettersom et bortfall av straffeansvar kan øke mulighetene for en tilståelse. Her sier Stine Sofies Stiftelse seg uenig. De pårørende som de hadde vært i kontakt med mener det er bedre at saken blir henlagt på bevisets stilling enn om saken blir henlagt som foreldet.

Flere påpeker at tiden leger alle sår og at behovet for å straffe avtar etter hvert (Andenæs, 1974; Ot.ptp. nr. 90, 2003-2004). Dette er noe av bakgrunnen til hvorfor straffansvar foreldes. Også her var Stine Sofies Stiftelsen uenig. Stiftelsen er én av instansene som støttet forslaget om å fjerne foreldelsesfristen. I høringsvaret uttaler de følgende:

«Stine Sofies Stiftelse har i mange år kjempet for at drap ikke skal foreldes.(...) Belastningen og tapet for dem som sitter igjen, er det få som kan sette seg inn i. Spesielt tungt blir dette når politiet ikke klarer å oppklare drapet, slik at gjerningspersonen går fri. Det har vært argumentert med at tiden leger alle sår, men for etterlatte etter uoppklarte drap, så vil det ta svært mange år, om tiden i det hele tatt leger alle sår (...) Stiftelsen er enig i at det for mange etterlatte er viktigere å få vite hva som skjedde med den drepte, men for de etterlatte som Stiftelsen har vært i kontakt med oppleves det som svært urettferdig at drapspersonen skal gå fri»
(Stine Sofies Stiftelse, 2013).

Dilemmaet knyttet til vektleggingen av «rettsfølelsen» eller pårørendes og etterlattes «rettferdighet» kommer klart frem i dette sitatet fra Stine Sofies Stiftelse. Bakgrunnen til denne stiftelsen har en tragisk historie og det er vanskelig å *ikke* ta til etterretning deres tilbakemeldinger om dette temaet. Som nevnt tidligere kan det være implikasjoner ved å la følelser påvirke rettsutviklingen, men Stine Sofies Stiftelsens holdninger blir også fremhevet fra noen mer objektive og offentlige hold. Blant annet fra Kripos og Politihøgskolen. Kripos (2013) mener hensynet til lovbrøyteren bør få liten eller ingen betydning i saker som disse. «De etterlattes behov for å få svar på hva som skjedde med fornærmede vil sjelden eller aldri forsvinne, og samfunnets behov for å oppklare drapshandlinger vil også vedvare» (2013: 5). Dersom det viser seg at bevisene ikke holder, må løsningen bli henleggelse etter bevisets stilling på påtalestadiet. Kripos mener at i mange tilfeller vil en likevel komme nærmere et svar på drapsgåten enn om saken henlegges som foreldet uten at det gis anledning til å fremskaffe og vurdere de nye bevisene (Kripos, 2013: 5). Politihøgskolen påpeker at man kan legge vekt på at ikke bare straffen, men også det at rettssaken kan ha en god virkning på den sosiale roen. De hevder at dette kan tale for

at ansvaret for visse straffbare handlinger ikke skal kunne foreldes (Politihøgskolen, 2013: 7). I følge Greve og Snare (2011: 267) vil de fleste ofre isolert sett være bedre tjent med en avvisning på grunn av foreldelse enn en frifinnelse på grunn av manglende bevis. Vil sånne lovendringer strengt tatt være i ofrenes interesse? Er det virkelig den samme personen vi vil komme til å straffe, som den som begikk forbrytelsen 30-40-50 år tidligere?

Om man snur det på hodet kan det argumenteres for en rettferdighet for de mistenkte også. Politihøgskolen (2013) påpeker at for den uskyldige mistenkte kan det også være en fordel at en påstand om en alvorlig straffbar handling kan bli etterforsket, og ikke bare bli lagt vekk på grunn av foreldelse.

Det er jo dette med belastningen da, for pårørende. På den ene siden opplever de at deres kjære ikke blir glemt og at man ikke gir opp arbeidet med å finne ut hva som har skjedd. Men så har de kanskje gjennom årenes løp opplevd nye håp om å få svar på hva som skjedde, for så å bli skuffet gang på gang. Det er sammensatt

– Espen Erdal

Tidligere så det ut til å være en større tendens til et kritisk syn på rettsfølelsen. Ny forskning viser at det er rimelig å si at den skal ha noe å si, spesielt ut i fra et demokratisk prinsipp (Se for eksempel Ryberg, 2006; Ryberg & Roberts, 2014). Men i hvilken grad?

Det kan også se ut til at «de» (politikere og myndighetene) har blitt mer *var* på å benytte begrepet «den allmenne rettsfølelse». Tidligere ble dette eksplisitt brukt (se for eksempel Ryberg, 2006; Frøseth, 2016: 249), men det kan i dag se ut til at årenes kritikk mot «rettsfølelsen» har ført til at det ikke lenger brukes eksplisitt. Men basert på mine funn mener jeg å se en benyttelse av *tanken* om rettsfølelsen i retorikken de bruker, uten at de direkte benytter ordet «rettsfølelse». Det snakkes om opplevelse, rettferdighet, rettsvern osv.

Det vi fikk et klart inntrykk av – og dette kom fram av forskningsmaterialet – var at det vil være mange saker som preges av sterke følelser hos de etterlatte og at det ofte vil være det sterke engasjementet som gjør at de vil kunne ha behov for at etterforskningen skal fortsette. Det betyr ikke nødvendigvis at det er objektive holdepunkter for å skulle gjøre det. Men sterke følelser og engasjement, gjennom media kan lede til mye eksponering av en sak. Og hvis saken er spesiell eller det er omstendigheter som gjør at det kan få mye oppmerksomhet, så kan det medføre at saken «løftes». Det er viktig å prøve å se hvilke objektive holdepunkter man har som er relevante for å kunne løse eller oppklare en gammel sak

– Cecilie Lilaas-Skari

I utkastet til instruksen til Cold case-enheten påpeker de at en må være forberedt på at fornærmede, pårørende og media vil fremme anmodning om at uoppklarte saker skal gjennomgås

på nytt (Politi, 2015a: 7). Allerede har jeg foregripet litt på offerperspektiver knyttet til disse temaene, men i det neste delkapittel går jeg nærmere inn på offerperspektivet. Også her vil rettsfølelsen og rettferdighetsaspektet bli belyst.

4.4 Offerperspektivet

Gjennomgangen av rettsfølelse og rettferdighet viser en tydelig assosiasjon til offerperspektivet. Som sagt, ser det ut til å være et klart ønske om å styrke ofrenes stilling og hensynet mot de pårørende. I innstillingen fra justiskomiteen om endringer i straffeloven påpeker de at den retningen proposisjonen legger opp til, en retning der ofrenes stilling styrkes, er riktig vei å gå i kriminalpolitikken. Komiteens flertall – medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet mente at offerperspektivet tradisjonelt ikke har fått den oppmerksomheten det fortjener, og sier de er glad for at lovverket i større grad ble tilpasset ofrenes ønsker og behov (Innst.263 L, 2013-2014).

Man har en tradisjon her i Norge for å fokusere på gjerningspersonens rolle og posisjon i det her. Ikke på offeret. Offerets opplevelse må telle mye mer enn gjerningspersonens opplevelse. Hvis Fremskrittspartiet har gjort noe, på et mer overordnet nivå, så er det å ha et fokus på i mye større grad å forstå og basere straffeutmålingen på offeret sin opplevelse og del i det som har skjedd

– Jan Arild Ellingsen

Ett av Fremskrittspartiets målsettinger er, som Ellingsen poengterer her, «i mye større grad å forstå og basere straffeutmålingen på offeret sin opplevelse og del i det som har skjedd». I følge Greve og Snare (2011: 269) vil påleggelsen av straffansvar og utmålingen av straff ikke nødvendigvis ha noen sammenheng med respekten for offeret og offerets lidelser. Deler av offerbevegelsen har den motsatte oppfattelsen. Dette har ført til at ofrene blir brukt som en «løftestang» for den kraftige dreiningen av strafferettssystemet i en betydningsfullt mer repressiv retning siden omkring 1990. Greve og Snare (2011) mener dette ikke bare er et uttrykk for en mislykket tankegang, det medfører også det paradoksale, at rettssystemet på grunn av skjerpelsene produserer flere fremtidige ofre enn nødvendig. De hevder det er veldokumentert at skjerpelser av straffene fører til en økning i tilbakefall og dermed til flere ofre (Greve og Snare, 2011: 269).

Ellingsen snakker her også om ofrenes *opplevelse*. Det er nærliggende å tro at dette også handler om følelser. Ofrenes opplevelser er jo veldig forskjellige - selv om gjerningene er de samme. Derfor kan en offerorientert «opplevelses»-politikk bli for følelsesorientert og ikke systematisk og

forutsigelig. Tidligere, under kategorien «Rettsfølelse og rettferdighet», har vi sett at Ellingsen trekker frem de pårørende ved flere anledninger. Det ser ut til at Ellingsen også bruker de pårørende som en ren offerkategori. Ofrene kan være et virkningsfullt verktøy i argumentasjonen og legitimeringen av strengt tatt alle handlinger eller lovendringer. Men ofrene har forskjellige meninger og opplevelse av hva rettferdighet er. Hva med de pårørende til de mistenkte eller de dømte? Er de kategorisert som et offer? Er det ikke også legitimt å forstå de som et offer i dette? Som Christie (1986: 18) sier, så er ikke det å være et offer et objektivt fenomen. Dette gjør at det ikke vil være det samme for alle i ulike situasjoner, og det vil heller ikke oppleves som det samme. I Innstillingen 263 L (2013-2014) og i sitatet over kan vi se denne tendensen til en mer offerorientert kriminalpolitikk. Det interessante her er hva deres kilde er, til hva ofrenes behov og ønsker er? Hvem er ofrene? Hva vil ofrene egentlig? Er dette undersøkt? Om «ofrenes ønsker» blir brukt eller (mis)forstått på samme måte som «rettsfølelsen» kan det diskuteres hvor legitim denne bruken er. Terminologien som brukes rundt temaer som «rettsfølelsen» betyr noe. I den rettspolitiske debatt virker det til tider som om de betyr mye. Man kan jukse med språket og dermed også med kommunikasjonen mellom rettssystemet og borgerne (Greve og Snare, 2011: 255). Kanskje er også bruken av «offerets ønske» her et middel til hva Tham (referert i Ericsson, 2007) mener blir gjort for å legitimere og skape konsensus om en lovendring.

Fra Stortingsmøtet i 2014 vil Bård Vegard Solhjell (SV) utpeke de mange ofrene som har stått frem de siste årene og har satt denne saken på dagsordenen. Han sier at dette har påvirket mange politikere. Dette påpekte også Kjell Ingolf Ropstad (KrF) på samme møte, hvor han sier at flere har løftet frem ofrene og den utrettelige kampen de har kjempet – som har påvirket og gjort inntrykk på mange politikere og ført til at mange politikere har endret syn i saken om fjerningen av foreldelsesfristen (Stortinget, 2014b). I denne sammenheng er det viktig å påpeke at fjerningen av foreldelsesfristen ikke kun gjelder for drap, men det er også snakk om andre alvorlige forbrytelser. Det er derfor viktig å ha i bakhodet at flere uttalelser ikke kun dreier seg om drap, men det kan også dreie seg om alvorlige seksuelle overgrep. Selv om det vil finnes kritikk i akademia om *måten* offerorientert kriminalpolitikk blir brukt på, er det åpenlyst at dette forstås som en viktig og riktig vei å gå. Dette synspunktet er en sentral del av fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten – en rettferdighet mot ofrene og de pårørende. Også lederen av Cold case-enheten, Espen Erdal, trekker frem de pårørende som en sentral kategori.

Og så tenker jeg også at det har en stor betydning for de som har vært og er direkte berørt av disse sakene, pårørende spesielt. Men også lokalsamfunn og samfunnet i helhet. At man ser at det gjøres fornyet innsats, man prøver i alle fall å se om man kan komme videre i dag med muligheter som man ikke hadde den gangen

– Espen Erdal

Her nevner også Erdal eksplisitt *lokalsamfunn og samfunnet i helhet*. Det er flere som påpeker hvor viktig det er med gjenopprettende tiltak for samfunnet som helhet (Andenæs, 1974; Christie, 1978; Krehbiel, 2000; Dalberg-Larsen, 2013; Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014). Johs. Andenæs (1974: 95) skriver blant annet

«Når en forbrytelse av grovere art er begått, skaper det harme og utrygghetsfølelse, hos den krenkede og hos almenheten. Når forbryteren blir grepet og får sin straff, faller sinnene til ro.(...) Straffen kan i slike tilfelle ha en betydning for den sosiale fred og hindre selvtakt og lynchjustis. Harmen mot lovovertrederen avreageres gjennom straffen og det psykologiske grunnlag blir derved lagt for en forsoning».

Bygger man på de klassiske prevensjonsteoriene kan det virke unødvendig å føre saker med straff svært lang tid etter at handlingene er begått. Fjerningen av foreldelsesfristen er en lovendring som ser ut til å nærme seg gjengjeldelsesteorier mer enn prevensjonsteorier, hevder Politihøgskolen (2013: 6). Durkheim hevder at det sentrale i et rettssystem er rett, normer og moral. I følge Durkheim må forbrytelsene forstås som en krenkelse av de kollektive følelser, og straffen må derfor ses på som samfunnets kollektive hevn. Hevnen skal her tilfredsstillende de krenkede følelser og den kan videre fungere gjenopprettende eller som en forsterkelse av den kollektive bevissthet (Dalberg-Larsen, 2013: 266). Mathiesen (2010) hevder at typiske gjengjeldelses- og hevnmotiv har preget de siste års endring i det kriminalpolitiske klimaet. Dette kom også Dyngeland inn på i sitt intervju.

Jeg er litt redd for det private oppgjør, fordi jo sterkere du gjør den identifikasjonen med en som har partsinteresse i dette her, desto mer svekker du objektiviteten i det som skjer også går det ut over bevisbedømmelsen. Og da har du skapt et problem som gjør at vi får nye Moen-saker, Liland-saker og til og med Karmøy-saker. Du får sånne stemningsbølger og med den mediehverdagen som vi har fått nå, med at alt skrives i samtid, alle har tilgang til det og følger med på hva som skjer hele tiden – det gjør at du får en dynamikk i hvordan sånne ting skapes

– Arild Dyngeland

«Det private oppgjør» som Dyngeland refererer til her, er *ikke* basert på en krenkelse av de kollektive følelser. Dette relaterer jeg heller tilbake til en form for gjengjeldelses- eller hevnmotiv. Dyngeland er bekymret for hvordan dette kan svekke objektiviteten i saken og viser til tidligere saker hvor dette har skjedd, for eksempel Liland-saken, Moen-saken og Birgitte Tengs-saken.

Innenfor straffeteorier om gjengjeldelse og rettferdighet, overordnet kalt de absolutte straffeteorierne, så hevder som sagt Krehbiel (2000: 38) at disse ikke pålegger straff for å verne om offeret, men for å verne om samfunnets felles verdier og samhold. Han hevder da at offerets rettsfølelse derfor ikke er det bærende elementet i påleggelsen av straff, fordi en individualmoral ikke skal være avgjørende for hvorvidt samfunnets rettsmaskineri skal tre i aksjon med en offentlig påtale. Også her ser vi grensene for offerets innflytelse på straffeprosessen. Selv ved snakk om hevn. Kanskje innvendinger knyttet til at vi nærmer oss gjengjeldelsesteorier ikke da er like gyldige som det blir gitt uttrykk for?

For de pårørende og de etterlatte er det svært forståelig at de trenger svar. Flere påpeker hvordan fjerningen av foreldelsesfristen kan forhindre at gjerningspersoner står frem. På den andre siden kan det nettopp da være vanskelig å forsone seg med at gjerningspersonen ikke kan straffes (Politihøgskolen, 2013; Kripos, 2013; Stine Sofies Stiftelse, 2013). Ulf Leirstein sa i et Stortingsmøte at ofrene og pårørende fortjener svar, de fortjener respekt og de fortjener ikke minst å bli tatt på alvor. Her bruker Leirstein både de faktiske ofrene og de pårørende som en offerkategori. Blant annet nevner han «den sørgende og ensomme enken uten svar» (Stortinget, 2014b), som gir oss en klar assosiasjon til Christies (1986) *ideelle offer*. Leirstein viser her til en person som lettest blir gitt den fullstendige og legitime statusen av å være et offer, som for Christie er definisjonen av «det ideelle offer». I følge Pratt (2007: 12) vil den økende bruken av «offeret» i kriminalpolitikken fange den emosjonelle makten den bringer med seg. Dette fører til at det er større sannsynlighet for at de som snakker «på vegne» av ofrene vil bli hørt. I uttalelsene til både Ellingsen og Leirstein, begge politikere i Fremskrittspartiet, kan vi se en klar tendens av offerperspektivets utvikling innenfor «penal populism»-teorien. Offerperspektivet og rettferdighet henger tett sammen og knyttet til rettferdighet har vi sett at det argumenteres for at de fortjener at det gjøres en fornyet innsats i disse uløste sakene.

(...) på et generelt grunnlag er det betenkelig, bevisene blir ikke sterkere med tiden. På en annen side så vil det være en belastning for mange, spesielt for de pårørende. Det vil oppleves som totalt meningsløst hvis man finner bevis og ikke tiltaler. Så det er et dilemma

– Ivar Fahsing

Er ofrene ønsket? «Ja, når de forbedrer situasjonen til de som lider» (Christie, 1986:27). Kanskje offerretorikken som brukes ved disse uløste drapssakene forbedrer situasjonen til de som lider? De som sitter igjen, de som ikke har fått svar på hva som skjedde med deres kjære. I følge flere ved Stortinget er det nå, med denne lovendringen, at ofrenes rettigheter endelig får den oppmerksomheten de fortjener. Problemet er ikke nødvendigvis det at ofrene nå får den

oppmerksomheten de fortjener, problemet er vel heller måten dette blir «utnyttet» på i den offentlige debatten. Fremhevingen av offeret kan være et middel anvendt av staten og politikere for å skape legitimitet og konsensus (Tham, referert i Ericsson, 2007). Men hvis ofrenes følelser og perspektiver avdekkes ordentlig, systematisk og empirisk, så kan det jo være uttrykk for en demokratisk tanke å inkorporere deres perspektiv (Ryberg & Roberts, 2014). Det er også verdt å merke seg at offerets mer framtrædende rolle har ført til et skifte i måten lovbrøttere oppfattes på. Tham (referert i Ericsson, 2007: 39) påpeker at for en generasjon siden var også gjerningsmannen et offer. Han var et offer for oppvekst og miljø som han ikke selv rådde over. Dette har endret seg betydelig, og gir et klart bilde på en sentral endring i kriminalpolitikken.

«Man skal være trygg i samfunnet man lever i, uten å være omringet av forbrytere som aldri blir tatt. Alvorlige saker som ikke blir oppklart, vil skape tvil om både rettssikkerheten og den generelle tryggheten i samfunnet» (Stortinget, 2014b). Dette sitatet er hentet fra et referat av et Stortingsmøte hvor foreldelsesfristen ble gjennomgått. I dette sitatet kan man antyde en form for redsels-retorikk når han snakker om «at man skal føle seg trygg» og ikke være «omringet av forbrytere som aldri blir tatt». Som justispolitisk talsmann for Fremskrittspartiet er det nærliggende å tro at Leirstein benytter denne retorikken i uttalelser ut mot befolkningen også. Ved å antyde at foreldelsesfristen kan skape utrygghet i samfunnet bruker han en form for «moralsk panikk» i gjennomføringen av denne lovendringen (Mathiesen, 2011). Dette samsvarer også med hva Roberts et al. (2003) mener er en av måtene populistisk straffepolitikk oppstår på. Her kan det være snakk om en konsekvens av en intensjon om å utnytte allmennhetens angst for kriminalitet og deres aversjon mot forbrytere. Leirstein sier dette også vil skape tvil om rettssikkerheten – uten en nærmere definisjon på hva hentydningen til rettssikkerhet her innebærer. Men han knytter det til alvorlige saker som ikke blir oppklart, og man kan anta at han da snakker om den allmenne følelsen av «rettssikkerhet» i samfunnet. Med det mener jeg at han ser på rettssikkerhet for allmenheten, at samfunnet har tillit til at myndighetene gjenoppretter tilstanden som var før gjerningen skjedde. At vi har tillit til at staten utøver en gjenopprettende prosess og gjenoppretter rettferdigheten. Ivar Fahsing nevner i sitatet under, at saker som ikke blir oppklart, kan svekke legitimiteten til politiet. Her også kan vi tenke oss en svekkelse av *tilliten* til politiet og myndighetene.

Jeg tror ikke vi kan stikke under en stol at de sakene her har vært en stor belastning for politiet og for de pårørende. Det er jo ikke en hemmelighet. Det er klart at det er en belastning. Det er ikke heldig å ha høyprofilerte drapssaker liggende uopplært. Vår Riksadvokat og den engelske Riksadvokaten har uttalt noe sånt som at det er nettopp den type saker, altså de store drapssakene, som former folks inntrykk av politiet. Hvis du ikke får til de sakene, så går det ut over hele ryktet ditt. For at det er så mye prestisje, det har blitt brukt så mye ressurser. Hvis du ikke får til det så skapes det et inntrykk av at man generelt har manglende kompetanse, som igjen går ut over legitimiteten

– Ivar Fahsing

Fahsing trekker også frem belastningen dette kan påføre politiet. Høyprofilerte drapssaker som ikke blir oppklart, skaper mistillit til politiet og et inntrykk av manglende kompetanse. Dette blir også påpekt av Rachlew (2009: 3), hvor han sier at uløste saker er en belastning. Dersom det blir oppfattet at politiet ikke har utført etterforskningen optimalt, trues tilliten til rettsapparatet.

Til nå har vi sett en del skepsis og kritikk rettet mot ulike perspektiver rundt rettsfølelsen, rettferdighet og offeret. Derimot har vi også sett flere motsigelser til denne kritikken. I så alvorlige saker som denne oppgaven omhandler, så er det forståelig med ønsker og krav som muligens går i mot noen grunnprinsipper og en tradisjonell retning på vårt rettssystem. Kan vi finne noen indikasjoner på om rettsfølelsen, rettferdighet og offerperspektivet burde tillegges *avgjørende* vekt i utformingen av straffepolitikken?

I følge Habermas (referert i Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014: 150) skal lovgivningen ha en folkelig forankring, ettersom vi som borgere har inngått en *kontrakt* med representantene for statsmakten, hvor vi tildelte staten rett til å regulere samfunnet og befolkningen. Lovgivningen har kun en folkelig forankring om de utspringer seg fra debatter i befolkningen, preget av borgernes egne verdier. Deretter kan de føres inn til Stortinget og på avgjørende måte prege de politiske debattene og de vedtatte lovene. Ellers er, i følge Habermas, ikke disse lovene legitime, sett i forhold til de demokratiske rettsstatsprinsipper, uansett hvor fornuftig de eventuelt kan være. Dalberg- Larsen og Kristiansen (2014) påpeker at dette er en svært abstrakt idéhistorisk analyse, men at det har hold ettersom de antar at flere borgere har den samme antakelsen – om nye lover er vedtatt på en demokratisk, akseptabel måte. Også Balvig (2006: 311) hevder det er særdeles viktig for demokratiets legitimitet og effektivitet, at man kjenner til befolkningens rettsfølelse. Han hevder det er viktig at man skaper systemer som muliggjør at denne rettsfølelsen på en eller annen måte får sitt uttrykk i de straffene vi har, i straffeutmålingen og i den måten den utmålte straffen effektueres på. I likhet med Habermas mener Ryberg at det også kan tenkes en helt annen type begrunnelse, som ikke har fokus på straffeteori, men derimot på en mer generell politisk antagelse, nemlig det at straffene bør avspeile rettsfølelsen, fordi den uttrykker *folkets røst*.

At man som tilhenger av demokrati må mene at folkets røst i form av en befolkningsmajoritet i bunn og grunn bør være bestemmende for den politikk som føres, betyr naturligvis ikke at man hevder at det at det er flertall for noe, i seg selv gjør det en beslutning prinsipielt riktig. Spørsmålet er om befolkningens straffesyn i form av den allmenne rettsfølelse bør være bestemmende for den straffepolitikken et land fører. Det er ikke vanskelig å finne politikere som hevder at i et demokrati må vi respektere befolkningens ønsker, også når det gjelder straffeområdet (Ryberg, 2006: 77-78).

I følge Christie (1978: 116) er kjernepunktet i en kriminalsak det at prosessen er overført fra en konflikt mellom konkrete parter til en konflikt mellom en av partene og staten. Et sentralt punkt her hos Christie er at offeret har blitt fratrukket konflikten. Dette kan jo også utvides til å gjelde de pårørende og de etterlatte. Muligens kan dette være et argument for at offerperspektivet er viktig i denne sammenheng? Man skal ikke undervurdere at selv muligheten til en retts sak kan være en rituell og viktig begivenhet for å komme seg videre.

4.5 Rettssikkerhet

«Dette er et stort fremskritt for dem som er opptatt av rettssikkerheten og en naturlig oppfølging av at Stortinget har opphevet foreldelsesfristen i drapssaker og for alvorlige seksualforbrytelser» (Helsingeng, 2015). Dette er et sitat fra Anders Anundsen, daværende justisminister, i en nyhetsartikkel om opprettelsen av Cold case-enheten. Han påpeker spesifikt *rettssikkerheten* som et sentralt element i opprettelsen av enheten. Ved snakk om gamle drapssaker – ofte veldig gamle drapssaker - er rettssikkerhet en viktig faktor å gå igjennom. Som sagt tidligere, er rettssikkerhet et begrep det kan være vanskelig å definere (Bernt & Rasmussen, 2010). Rettssikkerhetsaspektet kan bli benyttet i politisk retorikk, hvor det i stor grad blir brukt som et honnørord og er uklar i sin avgrensning (Schartum, 1993), noe også mine funn indikerer. Rettssikkerhet som begrep kan fortone seg som rettssikkerhetsgarantier og rettssikkerhetskrav. I tillegg vil mange finne det naturlig å kreve at rettssikkerhet også har noe å gjøre med rettferdighet (Bernt & Rasmussen, 2010). Det er disse jeg i hovedsakelig grad vil fokusere på i denne analysen. Her under kapittelet om rettssikkerhet vil også materialitetsperspektivet gjennomgås.

Det å gå bort fra de grunnprinsippene, det er det som er farlige. Cold case-gruppen som sådan er ikke et problem her, men noen av de virkemidlene som de har fått er problematiske. Den grensen er det viktig å se på

– Arild Dyngeland

I sitatet snakker Arild Dyngeland om «grunnprinsippene». Dette kan det være sentralt å definere betydningen av, ettersom *prinsipper* går igjen i intervjuet jeg hadde med Dyngeland og i sitatene jeg har valgt ut til analysen i denne avhandlingen. Dyngeland er jurist og jobber som forsvarsadvokat – og det er hans juridiske bakgrunn som *prinsippene* forstås på bakgrunn av. En forståelse av *prinsippene* som Dyngeland snakker om kan være likhet for loven - lik straff for lik handling. Lovene skal gjelde likt for alle, og alle har krav på samme behandling av myndighetene (Grothe Nielsen, 2000). I høringssvaret fra Rettspolitisk forening (2013) angående fjerningen av foreldelsesfristen, blir dette også påpekt. De mener at de prinsipielle betenkelighetene ved at straffeansvar ikke skal foreldes er vel så viktige. «Utgangspunktet for diskusjonen må være at det er straffen som skal begrunnes, ikke friheten. Straffens begrunnelse blir sterkt svekket ettersom tiden går». De hevder at både de allmennpreventive og de individualpreventive hensynene som berettiger at samfunnet straffer mister mye av sin vekt etter så lang tid som 25 år. Jeg velger å gjenta et utdrag fra et sitat fra Dyngeland (jf. s. 44).

(...) Det er også et eksempel på en sånn skrekk-lovgivning, når man skal bøte på noe heller enn å gå videre og forholde seg til de grunnprinsippene

– Arild Dyngeland

Her kaller han fjerningen av foreldelsesfristen en «skrekk-lovgivning», ved at man forbigår grunnprinsippene og kanskje heller lar følelser påvirke rettssystemet. Når han sier «bøte på noe» gir dette meg også assosiasjoner til hva Sveinung Rotevatn sa på Stortingsmøtet som omhandlet fjerningen av foreldelsesfristen (Stortinget, 2014b). Her ble det påpekt at dette forslaget om lovendringen først og fremst hadde betydning som en politisk markering mer enn en reell endring som ville føre til flere dommer. Denne uttalelsen spurte jeg om Ellingsen kunne kommentere under vårt intervju.

Jeg tenker at han tar feil (kommentaren til Sveinung Rotevatn, min anm.). Fordi at, man kunne selvfølgelig bare latt ting være som de var, og så si at det er en god norsk rettstradisjon. Men da vil det bety at man aksepterte at en dato er et gitt punkt for at den som har begått alvorlig kriminalitet slipper unna. Er det et bedre prinsipp enn å si at; nei, jeg tror ikke vi kan ha det sånn

– Jan Arild Ellingsen

Her ser vi en klar uenighet mellom Ellingsen og Dyngeland. Ellingsen mener disse prinsippene i norsk rettstradisjon må utfordres. Dyngeland på sin side presiserer derimot hvor viktig det er å

forholde seg til disse grunnprinsippene. Når Rotevatn snakker om lovendringen av foreldelsesfristen som en politisk markering, beskriver dette hva Dalberg-Larsen & Kristiansen (2014: 152) betegner som en *symbollovgivning*. Dette hevder de vil skje i de mange tilfellene hvor et lovforslag fremmes med den hensikt å profilere den gjeldende politikeren, enn lovens faktiske virkninger.

Ett av disse prinsippene relatert til foreldelse, er at foreldelsesreglene for det første er begrunnet med at bevisene kan bli mer og mer usikre jo lenger tid det går fra det straffbare forholdet har skjedd, noe som kan forsterke faren for justismord, enten ved at bevis går tapt eller at de blir upålitelige. For det andre er foreldelsesreglene begrunnet med at behovet for å straffe avtar etter hvert. Både styrken av de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn avtar med tiden (Ot.prp. nr. 90, 2003-2004). Likevel støttet et stort flertall av høringsinstansene forslaget om å unnta drap fra foreldelse. Av totalt 27 høringsinstanser som uttalte seg var det kun fire som mente at straffansvaret for drap bør være gjenstand for foreldelse. En av disse høringsinstansene var Advokatforeningen. I deres hørings svar sier de at departementet er selv inne på en av de mest sentrale argumentene mot å unnta drapsforbrytelser fra foreldelse.

«(...) berunder hensynet til at bevis svekkes med tiden. Straffefølgning mange år etter handlinger er begått innebærer både praktiske ulemper ved etterforskning av sakene og det kan true rettsikkerheten til den tiltale» (Advokatforeningen, 2013)

For Advokatforeningen veier hensynet til faren for uriktig domfellelse tyngst i anbefalingen om ikke å unnta drapsforbrytelser fra foreldelse. De sier at man selvfølgelig kan tenke seg tilfeller hvor en gjerningsmann tilstår et drap etter lang tid, og det ikke er tvil om at tilståelsen er korrekt. Her mener de at gjerningsmannens tilståelse vil uansett foreldelse ha en betydning for etterlatte, og bortfall av straffeansvar kan muligens øke muligheten for en slik tilståelse, og dermed oppklaringen av saken for de etterlatte (Advokatforeningen, 2013).

I Proposisjonen (96 L, 2013-2014) vurderer de at bevissituasjonen i drapssaker gjør det mulig å etterforske drap lenge etter at handlingen er begått. Videre sier de at i drapssaker er det ofte sikret opplysninger om dødsårsak, samt tekniske og biologiske bevis fra funnsted og åsted. De mener derfor det er nærliggende å se for seg tilfeller der det er sikret biologiske spor fra gjerningspersonen, men at det kan ta lang tid før man kan benytte de biologiske sporene til å identifisere vedkommende. Mye av kritikken i mine funn dreier seg om risikoen av å jobbe med gamle saker og arbeidet med gamle bevis.

Jeg synes det bare er generelt betenkelig å tiltale folk i saker som er mer enn 25 år gamle. Bevisene må da være knyttet til så mye usikkerhet, (...) det er betenkelig for rettssikkerheten

– Ivar Fahsing

I likhet med Fahsing er også Rettspolitisk forening (2013) kritisk til bevisstillingen i de gamle drapssakene. «At påtalemyndigheten på enkelte områder har fått bedre etterforskningsmetoder, blant annet ved DNA-analyse, kompenserer ikke for at andre typer bevis svekkes». De påpeker at disse andre bevisene vil fortsatt gå inn som en del av vurderingsgrunnlaget til påtalemyndigheter og domstoler, og kan medføre feilaktige avgjørelser.

Advokat Dyngeland utdyper dette nærmere i sitt intervju. En ting er de kriminaltekniske bevisene og oppbevaringen av dem. Men han reiser også et viktig poeng med tanke på vitner, forklaringer og hukommelse.

Bevis er i veldig stor utstrekning en ferskvare, og du kan dele bevisene inn i grovt sett to forhold. Det ene er at du får bevis som ikke så lett kan påvirkes av tiden, dette kan være elektroniske bevis, fingeravtrykk, alle sårne ting som er sikret. Men så har du den andre bestanddelen som ligger i det som går på alle deler som er forklaringer og hukommelse, som etter hvert som tiden går blir disse vanskeligere og vanskeligere å ta opp. Når vi har hatt foreldelsesregler tidligere så har jo det vært med et sentralt utgangspunkt i nettopp det. Bevissituasjonen svekkes med tiden og med det flyttes rettssikkerhetshensyn seg og denne faren for å vurdere bevisene feil

– Arild Dyngeland

En nasjonal undersøkelse fra USA, foretatt av RAND Center on Quality Policing, kartla arbeidet med Cold cases (Davis & Kitchens, 2011). Ett av målene var å avklare hvilke type saker som hadde størst sannsynlighet for oppklaring. I deres undersøkelse var det kategorien *tilståelse eller ny informasjon* som ledet oftest til oppklaring og krevde relativt liten etterforskning. Denne undersøkelsen er ett av forskningsmaterialene, hvor arbeidsgruppen som laget utkastet til instruksjonen for Cold case-enheten, hentet informasjon fra. Det er nærliggende å tro at Cold case-enheten baserer en del av sitt arbeid på ny informasjon og det er derfor interessant da å se litt på problemene knyttet til forklaringen og hukommelse som Dyngeland poengterte i sitt intervju, og hvilke rettssikkerhetshensyn som oppstår her. Dette var et spørsmål jeg stilte lederen av Cold case-enheten direkte.

Ny informasjon basert på minner eller personers hukommelse må alltid understøttes av annen informasjon. Jeg forstår skepsisen knyttet til erindring og sånt, men en sak vil aldri kunne basere seg på det alene

– Espen Erdal

I følge han vil det ikke være en så stor risiko for rettssikkerheten som det advokat Dyngeland ser ut til å mene. Risikoen rundt gamle bevis blir også nevnt i deres høringssvar angående fjerningen av foreldelsesfristen. I dette svaret skriver de at motargumentet er det at bevis svekkes med tiden, men i følge Kripos trenger dette ikke være tilfelle for drapshandlinger. «Handlingens grovhet gjør at eventuelle vitneopplysninger ikke nødvendigvis forringes» (Kripos, 2013). Videre nevner de at den teknologiske utviklingen fører til at det er mulig å føre bevis lenge etter at det straffbare forholdet har skjedd, ettersom at ved så alvorlige handlinger som drap vil bevissikringen i initialfasen være grundig og omfattende.

Det er åpenbart betydelig mindre sjanse for å oppklare en uoppklart gammel sak, men en sentral del av tenkningen, sånn som jeg oppfatter det, er at på 10 år eller mer, så har det skjedd en utvikling metodemessig og teknologimessig som gjør at det også av den grunn kan være verdt å bruke litt ressurser på å se om man kan komme videre i dag, med dagens metoder, i en sak der man sto fast den gangen

– Espen Erdal

Flere av mine funn peker på utviklingen av DNA og nye analysemetoder som viktige faktorer for fjerningen av foreldelsesreglene og opprettelsen av Cold case-enheten. I utkastet til instruksen til Cold case-enheten står det blant annet at arbeidet med å løse uoppklarte alvorlige straffesaker er viktig av hensyn til rettssikkerheten, samfunnet og de berørte parter. «Erfaring har vist at ny teknologi og nye metoder kan gjøre det mulig å fremskaffe nye bevis i gamle uoppklarte saker» (Politi, 2015a). Hos Folkehelseinstituttet (2015) svarer de mer konkret på hvilke muligheter nye analysemetoder og teknikker gir i oppklaringen av «cold cases». Her nevner de nye analysesystemer, såkalte «analysekit», som ble innført i den rutinemessige analysen i 2013. Denne analysen inneholder 17 markører mot tidligere 11 markører – som øker sensitiviteten og sannsynligheten for DNA-resultater i sporprøver med lite DNA. Videre sier de at sammen med utvikling av nye «analysekit», kan kontinuerlig forbedring av teknikker, metoder og prosedyrer være med på å tilføre ny informasjon i uløste straffesaker. Dette vil derimot være avhengig av problemstillingen i saken, hvordan sporprøvene ble sikret og hvordan materialet er håndtert og oppbevart. «For at gamle kriminalsaker skal kunne undersøkes på nytt med mer følsomme teknikker, må behandlingen av spormaterialet ha fulgt særskilte krav for å unngå kontamineringen fra personer som undersøker og behandler materialet» (Folkehelseinstituttet, 2015). Det finnes få regler for hvordan oppbevaring av bevismateriale skal gjøres og trolig vil rutinene variere fra politidistrikt til politidistrikt (Norsk Politi, 2015). I tillegg er det nødvendig at DNA-profiler fra fornærmede, avdøde og mistenkte fortsatt er tilgjengelig for en sammenligning av sporprøver.

Det med forsvarlig oppbevaring av bevis, for å unngå smitte, er også viktig. Det er mange ting å ta hensyn til, som for eksempel DNA analyser og behovet for at man må være trygg på at det er oppbevart på en forsvarlig måte slik at det faktisk er mulig å analysere det forsvarlig. Det er jo derfor man har et system der en skal være transparente på hvilke metoder man bruker og hvilke bevis man legger frem. At det skal være mulig å stille spørsmål og etterprøve. Alle disse momentene har helt åpenbart betydning for kost/nytte-spørsmålet, de vurderinger man må gjøre seg og hvorvidt det er mulig å komme i mål med en sak.

– Cecilie Lilaas-Skari

Utviklingen av DNA-teknologi kan ses i sammenheng med Mathiesens (2011: 106) *materialitetsperspektiv*. Gjennom ny teknologi og nye utfordringer knyttet til dette har retten vært tvunget til å endre seg. Det har ført til omfattende ny lovgivning så vel som endringer av gamle rettsregler. I Proposisjonen (96 L, 2013-2014: 16) ser de ikke et behov for endring av i reglene om lagringstid for biologisk materiale i forbindelse med fjerningen av foreldelsesfrist i drapssaker. Dette på bakgrunn av politiregisterforskriften § 45 -18, hvor biologisk materiale med tilknytning til en uoppklart straffesak kan oppbevares så lenge det anses hensiktsmessig – og kan således bidra til oppklaring av gamle straffesaker. Likevel kan det tenkes å være noen problemstillinger knyttet til lovverket som Lilaas-Skari påpeker nedenfor.

DNA har jo veldig mange problemstillinger som også Datatilsynet er opptatt av. Særlig dette med sletting av allerede innhentet bevis. Det er regulert hva vi har lov til å ta vare på og hva vi ikke har lov til å ta vare på. Det vil ha noe å si i den grad ting fortsatt er tilgjengelig. Det er noen grensesnitt opp mot personvernet som vil kunne få betydning i disse type sakene her. Det er lov å ta opp DNA fra personer som har vært domfelt, men etter noens død for eksempel, så skal du slette det etter så så mange år. Det betyr jo at hvis du tar opp en gammel sak, hvor gjerningspersonen er død, så er det ikke sikkert det er så lett å innhente informasjon igjen. Fra vårt ståsted så vil jo de krysshensynene være problematiske eller skape utfordringer for det arbeidet. Og det er opp til lovgiver hvilke hensyn veier tyngst? Veier personvernens hensyn tyngst, eller veier muligheten å oppklare straffesaker tyngst?

– Cecilie Lilaas-Skari

Utfordringene knyttet til personvern og oppbevaring av DNA etter noens død er interessante temaer i denne sammenheng. Dette er åpenbart en sentral problemstilling for Cold case-enheten, men dessverre ligger dette utenfor denne oppgavens problemstilling.

Blant mine informanter virker det å være en todelt oppfatning med tanke på rettssikkerhetsaspektet hos enheten. På den ene siden har vi de som jobber i fagfeltet eller har jobbet for oppstarten – disse mener kravene til bevisførselen vil være det samme og ser det ikke som noe risiko for rettssikkerheten å jobbe med disse gamle sakene. De har generelt en mer positiv innstilling til de problemene og risikomomentene som kan oppstå. Dette kan leses av sitatene jeg oppgir nedenfor. Jeg spurte Ellingsen om de mest tungtveiende argumentene imot fjerningen av

foreldelsesfristen som ble belyst i høringssvarene – svaret her var hovedsakelig basert på faren for uriktig domfellelse og justismord.

For en total mangel på respekt for norske domstoler, er mitt svar på det. Helt åpenbart. Det er domstolen som i en hver straffesak, der strafferammene og straffeloven blir anvendt, så skal det være uomtvistelig at det har skjedd, hvis ikke kan de frikjennes. Og mangel på tillit til rettsapparatet har ikke jeg

– Jan Arild Ellingsen

Om vi går tilbake til poenget om *grunnprinsipper* er det interessant å se på svaret til Ellingsen her. Tidligere kom det frem hvor ulikt syn Ellingsen og Dyngeland hadde på *grunnprinsipper*. Ellingsen mente disse måtte utfordres. I intervjuet la han blant annet vekt på at man som rettsstat må tørre å utfordre egen treffsikkerhet, at vi tør å stille spørsmål og at vi tør å ikke godta et resultat bare fordi noen har sagt det. Knyttet til behandlingen i domstolen mente han derimot at «grunnprinsippene» består. Det kan tenkes at hans mening, i forhold til prinsippene, er det at man som politiker har mulighet til å utfordre systemet. Men at en behandling av saken i domstoler og når det er «inne» i selve systemet, så er prinsippene viktige og må opprettholdes. Mangel på tillit til domstolen hadde ikke Ellingsen, og denne tiltroen til domstolene deler han med de fleste i befolkningen. I følge tiltrouundersøkelsen fra 2014 sier nær ni av ti at de har svært stor eller ganske stor tiltro til domstolene. 32 prosent av de spurte oppgir at de har svært høy tiltro til domstolene. 56 prosent svarer at de har ganske høy tiltro, hvilket resulterte i den største andelen med domstolstillit som noensinne er målt. Denne undersøkelsen viser også at domstolene kommer bedre ut enn både politi, regjering og Stortinget (Domstol, 2014).

Det samme spørsmålet stilte jeg Lilaas-Skari hvor hun også mener at en behandling i domstolen ikke vil skape de samme risikoene som innvendingene poengterer. Kravene til bevis vil være det samme i disse gamle sakene.

Det stilles de samme kravene til bevis for å få en domfellelse i en gammel uoppklart sak. Og det henger jo også sammen med hvorfor det er så viktig å ha noen kriterier for hvilke saker man begynner å ta tak i på nytt

– Cecilie Lilaas-Skari

Her nevner hun også kriteriene for utvelgelsen av sakene som Cold case-enheten skal jobbe med. Dette er et sentralt punkt i instruksjonen til enheten – hvor det opplyses om at enheten skal prioritere sakene etter alvorlighetsgrad og mulighetene for oppklaring. Nærmere saks-kriterier for hvilke saker enheten skal jobbe med skal sjefen for Kripos fastsette (Politi, 2015b). Anbefalte saksområder blir gjennomgått mer spesifikt i utkastet til instruksjonen. Her sier de at et naturlig

utgangspunkt for enheten er blant annet drapssaker med ukjent gjerningsmann, men også uopklarte drap med en siktet eller tiltalt, hvor siktelsen eller tiltalen er frafalt og at det kan lanseres en teori om en alternativ gjerningsmann. I saknetsaker og mistenkelige dødsfall der det kan være grunn til å undersøke om det egentlig er et drap som har funnet sted (Politi, 2015a: 6). Mer konkrete kriterier de foreslår i utkastet til instruksen er «at saken må være forsøkt løst med adekvat etterforskning, at det bør være et kriminalteknisk og teknologisk potensiale og at det stilles krav til ny informasjon i saken – vitner eller mistenkte – som kan ha kjennskap til hendelsesforløpet» (Politi, 2015a: 7). Det samme synspunktet hadde også kollega Espen Erdal, lederen i Cold case-enheten.

Min tanke er det at det vil være akkurat de samme kravene til bevisførsel om en sak er 22 år gammel eller om den skjedde i går. Det er åpenbart at bevis vil være vanskeligere tilgjengelig i dag, og sånn sett vil det generelt være veldig mye mer krevende å jobbe med og lykkes med å oppklare en sak etter 20 år, enn det er på en ny sak. Men retten vil jo ikke senke terskelen for beviskrav av den grunn

– Espen Erdal

Ved Representantforslaget (Stortinget, 2014a) blir dette også gjennomgått. De mener at begrunnelser for opprettholdelsen av foreldelsesreglene ved drap blir av mindre betydning. En håndhevelse av loven i slike saker hevder de er viktig både for den enkelte og for samfunnet generelt. Representantene mener i likhet med, Ellingsen, Lilaas-Skari og Erdal, at endringer av reglene for foreldelsesfrist i drapssaker, ikke endrer straffevilkårene. I følge representantene vil da rettssikkerheten til den enkelte borger dermed bli ivaretatt.

Denne todelingen kommer nok på bakgrunn av fagfelt, og at de som stiller seg «positive» enten har jobbet med å opprette enheten eller jobber indirekte eller direkte i enheten, eller hos Kripos hvor enheten er plassert. Her kan det selvsagt være grunn til å tro at disse ikke vil uttale seg negativt om enhetens arbeid eller deres legitimitet. Ivar Fahsing poengterer også et annet viktig moment, som motsier denne «positive» forståelsen knyttet til bevisførselen.

Det finnes grensetilfeller her, men på et generelt grunnlag – som på en måte er betenkelig – er retningen på rettsvernet vårt. (...) og jeg mener at kanskje det er nettopp det som er faren med det ønsket og presset utenifra, i det å kanskje tillegge bevis større vekt enn det man ellers ville ha gjort. Og at det også kommer fra en ekspertgruppe. Det i seg selv gir bevisene en verdi enn det eller ville ha hatt. Det er det jo ingen grunn til

– Ivar Fahsing

Det at bevis fra denne ekspertgruppen kan bli tillagt mer vekt enn ved en vanlig etterforskning, er et interessant poeng. Ekspertene blir i økende grad benyttet i den moderne verden og gjør oss

avhengige av deres kunnskap (Giddens, 1997; Beck, 1997). Beck (1997) påpeker også hvordan ekspertene i det moderne (risiko)samfunn er mer preget av meningspluralisme enn tradisjonelt. Tidligere rådde det en større enighet blant ekspertene, mens de nå kan være uenig i oppfatninger og beregninger. Dette kan skape en stor forvirring i samfunnet. Ekspertene blir premissleverandørene på sine felt i retten (Giddens, 1997). Fahsing nevner her også hvordan dette kan oppstå basert på «det ønsket og presset utenifra». Dette er en problemstilling som kom frem flere ganger under min egen empiri – hvordan et press utenifra kan føre til risiko i arbeidet med disse gamle sakene.

Problemet er ikke at du skal løse en konkret sak, problemet er at du skal lage en generell regel som passer for alle. (...) det dragsuget som ligger der fra samfunnet, at noen skal tas for dette – det ligger der med samme tyngde. Der oppstår det risiko for at man gjør feil. (...) Problemet er ikke det at du har sikre saker med DNA-bevis. Problemet er at hvis du først åpner opp for det, så har du de andre tilfellene som ikke er like sikre som kommer med på lasset

– Arild Dyngeland

Her snakker Dyngeland om et typisk gjengjeldelses- eller hevnmotiv, som jeg igjen påpeker at Mathiesen (2010) hevder har preget de siste års endring i det kriminalpolitiske klimaet. Som nevnt under "Offerperspektivet", ser det ut til at lovendringen ved foreldelse reelt nærmer seg gjengjeldelsesteorier mer enn prevensjonsteorier. Dette nevner også Rettspolitisk forening (2013) i sitt høringssvar om endring av foreldelsesfristen. De advarer sterkt mot en utvikling der man gradvis går bort fra prevensjon og samfunnsmessige behov som begrunnelse for utforming av straffepleien. I stedet ser man en utvikling der man stadig legger større vekt på hevnmotiver i utformingen av og i debatten omkring strafferettspleien. Spørsmålet da er hva skal til for å oppfylle «hevnebehovet»? For det andre, nevner Dyngeland hvordan dette presset fra samfunnet kan føre til at man begår feil. Cold case-enheten jobber enkeltvis med store, velkjente saker, som fører til et klart fokus på deres arbeid. I dette kan det oppstå klare forventninger om hva resultatet skal være. Etttersom enheten jobber med disse store enkeltsakene vil det være vanskelig, i følge Dyngeland, å opprettholde de generelle reglene som skal fungere på alle saker. Sånn det normalt sett fungerer i strafferettspleien. For det tredje, så fortsetter han med denne tankegangen når han snakker om saker som inneholder klare DNA-bevis. I følge Dahl (2012) ser vi en overdreven tiltro til, og bruk av DNA-bevis. Det finnes fortsatt store usikkerhetsmomenter knyttet til bruk av DNA-bevis i etterforskning og i rettssaker. Denne usikkerheten er spesielt rettet mot at DNA-bevis vektet for tungt i strafferettspleien. Dette er generelle bemerkninger når det kommer til benyttelsen av DNA-bevis, så det er nærliggende å tro at dette vil være ekstra aktuelt i sammenheng med behandlingen av disse gamle sakene. Dahl (2012) påpeker også at produksjonen av DNA-bevis skapes gjennom flere ledd, såkalt «in action», og at det derfor ikke

kan tas som en objektiv sannhet. Ettersom oppbevaringen av bevisene i disse gamle sakene ikke har hatt en streng systematisk rutine, er det grunn til å være skeptisk til disse DNA-bevisenes «sannhet». Likevel kan man så klart komme over saker hvor man har sikre DNA-bevis, og at dette derfor ikke er et sentralt risikomoment. Men som Dyngeland poengterer så kan det være fare for at de andre sakene, uten klare DNA-bevis, vil følge med på «lasset» ettersom man ikke forholder seg til klare grunnprinsipper.

Dette presset som oppstår fra samfunnets side var noe også Fahsing kom inn på i sitt intervju. Han også nevner denne gjengjeldelses- og hevnkulturen, og hvordan dette kan være en kultur som også oppstår innen politiet, ikke bare i et generelt samfunnsperspektiv.

Det er etterforskning som er faget mitt, og jeg tenker at politiet i noe større grad må utvikle en kultur hvor man aksepterer at ikke alle saker oppklares. Og de må også stå for det i stedet for den naive innbittheten om at alt skal oppklares. Jeg tror det knytter seg til den kulturen om at; noen skal tas og noen skal stilles til ansvar. Det er noe som politietterforskeren ikke må ta inn over seg i det hele tatt. Jeg skulle ønske meg en noe mer avmålt holdning til det i politiet, hvor man sier at; vet du hva, nå har vi snudd hver stein, her finner vi ikke noe. Enhver dyktig forsker vil gjøre det; nå har jeg undersøkt det og jeg fant ikke noe. Det er i seg selv interessant. Det er ikke alle saker, av ulike årsaker, som har bevis nok i forhold til domfellelse. Sånn er det jo bare. Et sånt press skal ikke påvirke oss, mener jeg. Men det gjør det, klart det gjør det, i litt for stor grad. Politiet bør jo være styrt av hva samfunnet mener, men ikke i for stor grad

– Ivar Fahsing

Som en tidligere drapsetterforsker hos Kripos, er det sannsynlig å tro at Fahsing har følt på eller sett dette selv. I likhet med Dyngeland, poengterer han de risikomomentene som kan oppstå ved å ha et såpass stort press på seg. Ikke bare et press, men antageligvis et stort *ønske* om å oppklare disse uløste sakene. Dyngeland påpeker dette presset enda sterkere utover i intervjuet – og med en enda klarere uttalelse om risikoaspektene som kan oppstå.

Det er to ting som umiddelbart slår meg. Den ene er de sakene som de går og engasjerer seg for, det er de som har vært medieomtalt. Med medieomtalt så kommer det nesten en forventning om at noe skal skje. Det ligger en forventning fra pressen, det ligger en forventning fra politikere, det ligger en forventning fra samfunnet. Og det ligger en aksept i forhold til det som f.eks Aas sa; vi skal oppfylle, vi skal ta skurkene. Da har du begge sider, du har forventningene og du har svaret. Hvis det får prege holdningen; vi skal ta de! Så har du da fare for juks, for tilpasninger og for ting som skaper risiko

– Arild Dyngeland

I dette sitatet trekker Dyngeland også frem medias rolle, og den kunne derfor også plasseres under «Media og populisme» kapitlet. Men den klare uttalelsen om *forventninger* og *press* er årsaken til at jeg ønsker å analysere dette, og plassere den under «Rettsikkerhets»-delen i min avhandling. Først ønsker jeg å påpeke Dyngelands referanse til «Aas». Dette refererer til et spørsmål i mitt

intervju med Dyngeland, hvor jeg siterer Tone Aas, politijurist i Cold case-enheten, i et intervju hun gjorde med bladet Juristkontakt (Letvik, 2016). I dette intervjuet peker hun på «at det er viktig for et fungerende rettssamfunn at de skyldige får sin straff». Dyngeland mener dette kan skape fare for juks og tilpasninger – eksempler på rettssikkerhetskONSEKVENSER på lik linje som det Thorsvik (2000) gjennomgår. I følge Thorsvik (2000:159) kan det oppstå tilpasningsstrategier i situasjoner hvor man opplever et press – både i forhold til resultater men også ved urealistiske målsettinger. Dyngeland nevner her også de forventningene som enheten har fra media, politikere og samfunnet som helhet. Dette er i tråd med hva Thorsvik (2000:159) hevder er noe av bakgrunnen til disse urealistiske målsettingene. For politikere har det blitt stadig viktigere å vise handlekraft på grunn av massemedias rolle i det politiske liv. Dette kan føre til at politikere velger ut mål ut i fra hva man ideelt sett burde ha gjort, i stedet for å basere mål og tiltak på hva som realistisk sett er mulig å gjennomføre.

(..) at det medfører at de har en risiko for å bli farget av ståstedet og oppgaven er jeg ikke i tvil om. Jeg er hundre prosent sikker på at jeg er preget av min kultur, med den tenkningen som det jeg har og jeg er ganske sikker på at de andre ikke er så veldig mye bedre enn meg. De er også påvirket av sin kultur

– Arild Dyngeland

I diskusjonen om presset enheten står ovenfor er Fahsing og Dyngeland enige. De hevder begge at det er nært umulig, ikke å bli påvirket av dette presset, forventningene og kulturen som står i bakhånd. Dette presset er imidlertid ikke bare forbeholdt politiet og Cold case-enheten. Fahsing og Dyngeland mener dette presset også kan nå dommere og domstolen.

Selv materialet med relativt lav kredibilitet, men som plutselig gir et slags oppfattet klart svar, vil man risikere at blir brukt. Det er jo det som er faren her. Det tenker jeg man må advare mot. Men sånn jeg kjenner norsk rettsapparat så blir det selvfølgelig prosedert og vurdert. Men det ligger her også et betydelig press på domstolene. Man har en tendens til å tro at de er immun for det. De er jo ikke det, dommere er jo folk de og. De ønsker jo ikke å sitte der og ta beslutningen om at; nå gir jeg ikke disse foreldrene dette svaret. Det er selvfølgelig en viss fare for at det samme presset som virket på politiet også virker på dommene. Noe annet ville vært naivt å tro. Det er det ene, og det andre er jo det at det ikke er så veldig mange sånne saker så man har ikke så stor erfaring med det heller. Det er ikke sånn du gjør hver dag, det er mange dilemmaer, rett og slett

– Ivar Fahsing

For Fahsing kan de samme risikomomentene også nå rettssalen. For både han og Dyngeland ville det være naivt å tro at det samme presset ikke kan påvirke dommere. Her var de klart uenig med Ellingsen, Lilaas-Skari og Erdal (Lilaas-Skari og Erdals refleksjoner knyttet til dette kan derimot bære preg av deres stilling og hva de har mulighet til å uttale seg om, jf. metodekapittel 3.1.4). Presset på domstolene, som Dyngeland og Fahsing nevner, blir også fremhevet av Mathiesen

(2011: 154). Han hevder at domstolene på mange måter utsettes for press. Generelt i kriminalpolitikken pågår det en kontinuerlig debatt om rettslige spørsmål, som kan tenkes å innvirke på dommernes skjønn og beslutninger. Press på domstolene kan også komme fra «moralske panikker» i følge Mathiesen. Det er kanskje mer treffende å benytte begrepet «mediepanikker» fra Pollack, i sammenheng med mitt tema (jf. 2.2 Media og populisme). Uansett begrep vil opinionsklimaet her endre seg drastisk over kort tid, særlig gjennom de store massemediene vi har i dag. Begge disse eksemplene kan tenkes å innvirke på dommerne. Som Fahsing sier, «dommere er jo folk de og». Mathiesen (2011: 154) hevder det er i det hele tatt umulig å forstå vår egen tids domstoler uten å ta inn de mulige virkningene fra massemediene. Noe som helt klart bare har økt siden 2011. Undersøkelser som Mathiesen viser til, har vist at både advokater og dommere, på hver sin måte legger opp strategier i samhandlingen med media, slik at forholdet i utad i mediene i noen tilfeller synes like viktige som forholdet internt i retten. I likhet med Dyngeland, så mener Mathiesen det ikke er så urimelig å anta at dommere – både legdommere og fagdommere – kan påvirkes «av unisone «rop» i massemediene om at en spion, en drapsmann og liknende opplagt er skyldig og må straffes hardt» (2011: 154). Et slikt unisont «rop» mener Mathiesen vi så i Treholt-saken på 1980-tallet. Dette så vi også antydninger til i Birgitte Tengs-saken, med hennes fetter. En siste ting som Mathiesen viser til, er at sentrale politikere kan gå ut med åpne henvendelser til domstolene om å endre sin retning i en sak. Dette skjer også gjerne i forbindelse med moralske panikker. Både mediens eksplisitte eller implisitte signaler og politikernes henvendelser eller budskap innebærer at mektige institusjoner produserer mer eller mindre sterke signaler til domstolene om hvilken retning de burde ta, i følge Mathiesen (2011).

5 Cold case-enhetens fremtid

I mine intervjuer hadde flere personer også et klart ønske om å diskutere Cold case-enhetens utfordringer og muligheter, utenfor de teoretiske rammene jeg har oppstilt i funn og analysekapitlene ovenfor. Dette er temaer de selv belyste, gjerne avslutningsvis i hvert intervju. I de foregående kapitlene har man et blikk på fortiden – jeg ønsker her å presentere sitater og diskusjoner for fremtiden – veien videre for Cold case-enheten. Denne delen vil ikke være like preget at et teoretisk grunnlag, men fungerer heller som et perspektiv på Cold case-enhetens nåværende og videre arbeid.

5.1 Utfordringer

Ved opprettelsen av en hvilken som helst enhet kan man forvente visse utfordringer i startfasen. Seksjonen for alvorlige uoppklarte saker er en enhet som det kan forventes skal oppnå resultater – et press som vi har sett av gjennomgangen tidligere, muligens kan lede til visse problemer. Men hvilke andre utfordringer står de ovenfor?

Det er et par ting som er viktig. Det ene er det at de føler de har støtte i systemet sitt. At politidirektoratet og alle andre som er direkte og indirekte i berøring med Cold case-gruppa, støtter opp om det og sørger for at de får tilgang til kompetanse, ressurser og på en måte har rammevilkårene til stede for å kunne gjøre jobben sin

- Jan Arild Ellingsen

Stotte poengterer Ellingsen vil være viktig i Cold case-enhetens videre arbeid. De er avhengig av nok kompetanse, ressurser og riktige rammevilkår. I følge Politiforum (Trædal, 2015) opplevde Kripos problemer i oppstartsfasen til Cold case-enheten, ettersom det ikke var satt av nye midler til denne enheten. Jeg har ikke funnet nye oppdaterte tall på dette i skrivende stund, men Trædal (2016) opplyser at Kripos fikk tildelt 4 stillinger i 2016. Stillingene til gruppen ble hentet fra vanlige politistillinger politiet fikk på 2015-budsjettet. Dette var såkalte PB1-stillinger – nyutdannet politibetjent stillinger - og budsjettet til dette holdt ikke til å dekke personell som skal løse drapssakene i Cold case-enheten. Personell med særlig relevant kompetanse og erfaring koster mer enn en ordinær PB1-stilling. Det var heller ikke satt av midler til drift av enheten, som førte til at enheten var underfinansiert angående nødvendig utstyr, reiser og arbeidsmøter i forbindelse med etterforskning. Vagleik Antun, assisterende sjef i Kripos, sa til politiforum at

dette førte til at betydelige midler ble tatt fra Kripos sitt eget budsjett for å få Cold case-enheten på beina. I tillegg var dette med på å bidra til at Kripos ikke fikk ytt bistand i like stor som de ønsket, og at de måtte senke ambisjonsnivået når det gjaldt egne etterforskninger (Trædal, 2015; NRK, 2015). Dette var ett av faremomentene som Dyngeland tok opp.

Denne Cold case-enheten innebærer jo at man vedlikeholder og vedlikeholder hele tiden bruk av ressurser på gamle ting, og da er spørsmålet hvor får den kostnaden sin fra? Hvor tar man midler til å gjøre den tingen, hvor tar man det bort i fra? Det vil jo være en politisk prioritering hele tiden på hvordan man gjør det. Men risikoen er jo det at man fordeler bort ressurser fra etterforskning som gjelder dagsaktuelle ting og som man kanskje heller burde hatt fokus på og satset på å innrette de på en etterforskning som gjør at man ikke trenger en Cold case-enhet om 30 år

– Arild Dyngeland

Med bakgrunn i artikkelen fra Politiforum (Trædal, 2015) er det grunnlag til bekymring for hvordan ressursituasjonen har vært eller er hos Kripos. Dyngeland mener risikoen ved dette er at det vil påvirke etterforskningen av andre saker hos Kripos, dette er jo noe assisterende sjef i Kripos selv sa hadde skjedd ved oppstarten av Cold case-enheten. På et generelt grunnlag var Fahsing bekymret for situasjonen til norsk politi. Han trekker frem her hvordan kompetansen blir tynnet ut hvis hvert enkelt distrikt skal klare seg selv.

Dilemmaet er jo som vi var inne på litt tidligere, tofoldig. Det er jo ikke bare knyttet til bevisverdien. Det som jeg er mest skeptisk til angående gruppen er ikke den enkelte sak, men det er jo den totale ressursituasjonen til norsk politi. Det beste man kan gjøre for de i Cold case er å ha god kompetanse den dagen drapet eller det mulige drapet har skjedd, og det syns jeg ikke vi ser i dag. Det bygges ikke opp sterke fagmiljøer fra sentralt hold for drapssaker. Man satser på at det skal bygges opp på lokalt hold gjennom de såkalte felles kriminalenhetene i de nye politidistriktene. Også er tanken at de skal bli store nok til at de også utvikler kompetanse. Men jeg tror ikke det kommer til å skje. Jeg tror det fremdeles er for få drap i Norge til at den nye kompetansen kan bevares

– Ivar Fahsing

Et godt poeng som Fahsing kommer med her er hvor viktig det er å ha god kompetanse den dagen drapet har skjedd. Hva som ser ut til å motarbeide nettopp dette er oppstarten av Cold case-enheten ved at noen av landets beste etterforskere blir ansatt for å jobbe med gamle uopplarte drap.

Den praktiske etterforskningsenheten for drapssaker i Norge ser nå ut til å risikere i hvert fall å bli betydelig svekket. Det syns jeg er det verste. At man samtidig sier at vi skal lære slik at man ikke skal få nye uopplarte drap, det er jo flott. Men når konsekvensene er at de kan ansette de beste drapetterforskerne i landet og gruppa som burde hatt den ikke har det, det er paradokset. Man styrker kompetansen på de gamle sakene og de facto bygger den ned på de nye

– Ivar Fahsing

I utkastet til instruksen blir det påpekt at det bærende elementet for enheten må være solid kompetanse og erfaring med denne type kompliserte saker (Politi, 2015a). Dette ble også uttalt av Espen Skjeggstad, lokallagsleder i Politiets Fellesforbund: «Til en Cold case-gruppe ønsker man den høyeste kvaliteten man kan finne» (Trædal, 2015).

Også skjedde det jo også en sånn type «hyping» med denne enheten. Det er de som får mye oppmerksomhet og kredibilitet, mens de gamle drapsetterforskerne praktisk talt står igjen i skyggen. Det er jo de som skal oppklare sakene som skjer nå, så det burde jo ikke være sånn. Det å oppklare store saker, sånn som jeg ser det etter min erfaring fra Kripos, er at den selvtilliten som har blitt bygget opp i den spesialenheten over tid, den vissheten om at hvis vi holder på med den saken her over lengre tid, så løser vi den, den er ganske betydelig

– Ivar Fahsing

Denne «hypingen» av enheten så man klart i media ved oppstarten av Cold case. Dette virker å beskrive det samme som Rytterbro (2007) kaller en moderne kriminalpolitikk. Hun hevder at man kan se tendenser til at mote-forbrytelser styrer kriminalpolitikken. Noen forbrytelser ser ut til å ha en attraksjonskraft hos politiet, jurister, politiske makthavere, forskere og journalister. Eksempler på forbrytelser som trekkes frem her er hovedsakelig narkotikakriminalitet og voldskriminalitet. Etter min mening åpner dette opp for å utvide denne teorien til også å gjelde uopplarte drapssaker. True-crime serier og medias dekning av de uopplarte sakene har vist en klar attraksjonskraft her, særlig hos journalistene.

Det tror jeg på en måte har vært Kripos sin suksess, at det handler ikke bare om kompetansen, det handler om kredibiliteten til å stå i de beslutningene i en ellers presset politiorganisasjon der du kommer, som hverken har tid eller kompetanse

– Ivar Fahsing

Oppsummert kan man si at det vil være viktig med grundigere etterforskning og bedre kvalitet på drapsetterforskningen fremfor å spre ressursene enda tynnere og bakover i tid. Man frykter en rettstilstand der en fjerning av foreldelse åpner opp for gamle saker som er kompliserte å etterforske, og som i et allerede presset system fører til en nedprioritering av de nye sakene.

5.2 Muligheter

(...) det store fremskrittet med å etablere en sånn enhet er skjermet tid, det å kunne jobbe uforstyrret og det å kunne se på saken med nye øyne

– Espen Erdal

«Nye øyne» på saken har blitt trukket frem mye i forbindelse med opprettelsen av Cold case-enheten – det anses som en viktig faktor for en eventuell oppklaring av disse gamle sakene. Ivar Fahsing (2016) viser i sin doktoravhandling hvordan nyutdannede norske politibetjenter gjorde det bedre på tester enn erfarne norske drapsetterforskere. I denne studien fikk de fiktive oppgaver som var inspirert av virkelige drapssaker. Om du gjorde det bra på denne testen viser du evne til å motstå tunnelsyn og ensidig etterforskning. I følge tidligere drapsetterforsker på Kripos, Ola Thune, er tunnelsyn et stort problem i Norge (Jakobsen, 2016). Vi har flere eksempler på dette som jeg har nevnt tidligere i denne oppgaven, med blant annet Birgitte Tengs-saken, Fritz Moen-saken og Liland-saken. Her er det tegn på at politiets tunnelsyn har ført til dårlig etterforskning og ikke minst et justismord. Cold case-enheten er opprettet for å ta tak i disse sakene, men enheten er i dag kun bestående av etterforskere og ansatte med en lang erfaring. Lang erfaring var også et krav i instruksen til enheten. Basert på funn i Fahsings (2016) doktoravhandling kan det tenkes at enheten ikke burde utelukke nyutdannede som mulige kandidater til dette arbeidet.

Hvis vi ser bakover i tid er det jo ikke noe nytt at man jobber med etterforskning av det man kaller for Cold cases. (...) Det har i tidligere år i perioder vært fokus på om man kunne få til en tydeligere satsning på etterforskning av kalde saker, for den typiske utfordringen var jo at man begynte med en slik sak, og så skjedde et nytt drap i Norges land, og så måtte man legge til side det man holdt på med. Og så var man gjerne borte i tre måneder i forbindelse med en ny sak, før man kom tilbake og kunne fortsette med den uløste saken. Dette resulterte i mangel på kontinuitet. Det er med andre ord ikke noe nytt at man jobbet med uløste saker, men det nye er at man nå har en skjermet, dedikert gruppe som ikke blir forstyrret av nye saker og andre prioriterte oppgaver

– Espen Erdal

Det å kunne jobbe dedikert og skjermet med disse uløste sakene er en klar fordel og unik mulighet for de ansatte i Cold case-enheten. Som vi har sett hadde Fahsing klare formeninger om hva som var faremomenter ved oppstarten av Cold case-enheten, men som han sier selv, så var ikke dette på bakgrunn av gruppa alene. Dette er mer knyttet til systemutfordringer som helhet innenfor norsk politi. Som Fahsing påpeker nedenfor kan Cold case-enheten også være en stor ressurs for et fremtidig løft i den norske drapsetterforskningen.

Jeg syns jo ideelt sett at det er flott å ha en erfaren gruppe med dyktige folk, som får lov til å jobbe over tid og bygge opp kompetanse. Og som jeg har forstått mandatet så er det ikke bare for å oppklare saker, de er der også for å bygge kompetanse, for å lære av feil. Hva gjorde vi feil i denne saken i 1993 som vi ikke må gjøre i morgen. Det er derfor vi ikke oppklarte saken da. Det er også et ganske viktig mandat hos Cold case-gruppen som kanskje ikke har kommet så godt frem

– Ivar Fahsing

Mandatet eller instruksen til enheten påpeker at læringsperspektivet skal stå sentralt for denne enheten, men i likhet med Fahsing mener jeg også at dette ikke har kommet like godt frem som det kanskje burde ha gjort. Enhetens egne ansatte viser likevel at dette er et sentralt element for deres arbeid.

Også er det dette med læringsperspektivet, som også instruksene peker på. Der føler jeg meg ganske sikker på at også i de sakene som vi ikke lykkes i å oppklare, så vil arbeidet uansett ikke være bortkastet fordi vi trekker ut og registrerer læringspunkter og prøver å gruppere det i mønstre som går igjen, sånn at politiet kan lære av feil eller mangler som er begått tidligere. Det tenker jeg er et stort pluss

– Espen Erdal

Basert på feil politiet har gjort i fortiden, som for eksempel ved Birgitte Tengs-saken og i Monika-saken, kan enhetens fokus på læringsperspektivet og oppbyggingen av kompetanse ses som svært viktig.

Med ny teknologi åpnes det også opp muligheter for de som er feilaktig dømt. Det verste var jo Fritz Moen-saken. Hvor det ble bevist at han ikke kan ha gjort det, som gjorde at han ble frikjent etter at han hadde gått bort. Som er en skam, en skam for den norske rettsstaten. Og så da går det tilbake til hva jeg sa i stad, to av de beste kvalitetene vi har er Cold case-gruppa og Gjenopptakelseskommisjonen. Fordi de gir oss mulighet til å stille spørsmål ved egen treffsikkerhet

– Jan Arild Ellingsen

Et annet sentralt poeng for Cold case-enheten er muligheten til å benytte nye metoder. I tiden fra de gamle sakene ble begått og frem til nå har det skjedd en formidabel utvikling innen DNA og andre analysemetoder i politiet.

Drapsaker har alltid blitt prioritert høyt. Derfor har det vært en kompetent enhet ved kripes som har reist ut og understøttet arbeidet med drapsaker i politidistriktene - slik at en skal forsøke å gjøre det man kan for å oppklare drapsaker. Så har man etterhvert sett at i andre land - så har man opprettet enheter for cold cases. Man ser at ny teknologi har kommet til og som gjør at det er aktuelt å ha noen dedikerte som kan gå igjennom materialet på nytt. Også var det dette aspektet med å se på ting med nye øyne, at man burde ha andre som kan gjøre en kvalitetssikring. Det var ikke i mandatet at man skulle etablere en gruppe som skulle kvalitetssikre politidistriktene. Men at det kan være en egen enhet som er dedikerte til å gå igjennom gamle saker. Ellers vil de gamle sakene stå i fare for å bli prioritert vekk ettersom det alltid dukker opp nye saker. I tillegg var det vel også en anerkjennelse av at disse sakene er viktige, være seg om de er 10 år gamle eller 3 dager gamle

– Cecilie Lilaas-Skari

6 Oppsummerende diskusjon

Bakgrunnen for opprettelsen av Cold case-enheten er, som vi har gått igjennom i analysen, svært sammensatt. Det tyder på å være flere faktorer som spilte inn på tidspunktet som sammen har dannet prosessen frem til opprettelsen. I analysen ble både dokumenter og intervjuer analysert opp mot de teoretiske perspektivene. Disse ulike teoretiske perspektivene flyter inn i hverandre og har ikke nødvendigvis et klart behov for en oppdeling. Oppdelingen etter teoretisk perspektiv ble gjort i analysen for å systematisere gjennomgangen. I dette kapittelet før avslutningen ønsker jeg å diskutere mine funn samlet, og fremheve noen av de vesentlige perspektivene.

Samlet sett tyder det på at fokuset på uløste drapssaker i media, foreldelsesfrister som nærmet seg, pårørende som ønsker svar, politikere som vil vise handlekraft, rettferdighet, rettsfølelsen og nye teknologiske metoder – har hatt en innvirkning på fjerningen av foreldelsesfristen og oppstarten av Cold case-enheten.

Mine funn viser at man kan se en bakenforliggende påvirkning fra populisme i opprettelsen av Cold case-enheten. Mye kan tyde på at det politiske klimaet rundt tidspunktet for opprettelsen var preget av et nært regjeringsvalg og et ønske om en politisk kommunikasjon ut til folket som viser en klar handlekraft. Lovgivningen kan ha både politiske og ideologiske funksjoner. Politikere kan ønske å fremstå som handlekraftige, og som et ledd i sanne forsøk kan de utstede ambisiøse lover som ikke nødvendigvis holder opp til det de lover. Hvis folk faktisk oppfatter politikerne som handlekraftige på grunn av sanne «prestasjoner», kan virkningen sies å være oppnådd – uansett videre forløp av lovendringen. Denne funksjonen kan betegnes som en *ideologisk funksjon* av lovgivningen (Mathiesen, 2001; Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014: 271). Herved forstås en funksjon som har å gjøre med hvordan loven påvirker folks holdninger til lovgiverne eller til samfunnet generelt. Som forklart i metoden vil det være metodiske problemer knyttet til å måle virkningene av lovendringen av foreldelsesfristen, særlig enda. Det vil være vanskelig å studere om lovens intensjon har blitt oppfylt og et eventuelt resultat av oppklaring av flere saker (jf. metodekapittel 3.3.3).

Flere av de sterkeste innvendingene mot forslaget er at departementet foreslo betydelige og prinsipielle endringer, uten å drøfte hensynet bak de gjeldende reglene godt nok. Flere påpeker et stort problem ved at politikernes valg i kriminalpolitikken hovedsakelig synes å være basert på hvordan en sak ser ut på forsiden av tabloidene, og ikke tar utgangspunkt i straffens formål og

samfunnsnytte. Media har vist seg å ha en stor innflytelse på det politiske liv, og har et stort potensial for påvirkning av politiske prosesser og politiske avgjørelser. Media bestemmer dagsordenen, og om medias utvalg av dagorden er basert på bakgrunn av befolkningens ønsker og meninger, kan dette også fungere demokratisk ettersom politikere i dag er mer tvunget til å prioritere og å ta stilling til de sakene som mediene velger ut. Likevel er ikke medias utvelgelse av dagsorden nødvendigvis basert på hva befolkningen egentlig trenger, eller basert på hva som virkelig er viktig. Mediene er ikke nødvendigvis objektive, media vil prioritere, filtrere, redigere og vinkle sine saker etter profitt. Media fungerer derfor som *den redigerende makt* (Lund, 2002). Mathiesen (2010: 162) argumenterer for at maktbalansen muligens har tippet over fra den politiske og byråkratiske eliten, over i mediens favør.

Man kan også peke på generelle tendenser til at ekspertenes rolle innenfor politikken er avtagende (Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014: 255-256). Sånn sett ser vi en tydelig endring i hva Christie (1978) tok for seg i «Konflikt som eiendom». Her var det rettet redsel mot ekspertenes overtakelse i rettssystemet, mens nå ser vi en tydeligere rolleendring ved at politikere og medier tar over. Det kan være god grunn til skepsis overfor troen på at eksperter kan sikre en krisefri samfunnsutvikling frem mot stadig bedre tilstander. En for stor makt til eksperter utgjør også et demokratisk problem. Den politiske makten i rettsstaten må ha demokratisk legitimitet. Med dette synspunktet kan man anta at rettsfølelsen, rettferdighet og ofrenes inntog i rettssystemet er viktige elementer som bidrar til å sikre demokratiet. Den offentlige opinion har en viktig rolle i demokratiske samfunn. Både media og populisme hevdes å kunne være en sentral bidragsfaktor til dette. Massemediene kan ses som en nødvendig forutsetning for en demokratisk politisk debatt, mens populisme sørger for at viktige sider ved opinionen kommer frem. Kanskje vi nå har «fikset» det ekspertveldet som Christie fryktet ville overta rettssystemet? Derimot er vi kanskje på vei til å tippe for langt over? I følge Dalberg-Larsen og Kristiansen (2014: 256) er det et dårlig alternativ å la utviklingen bli styrt av mediens sensasjonspregede reportasjer, og av politikere som primært er interessert i å profilere seg selv fremfor å fokusere på langsiktige løsninger på samfunnets problemer.

Mine funn viser at assosiasjoner til rettsfølelsen og tanken om rettferdighet er sentrale elementer i både fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten. Det er uenighet blant mange om hvordan rettsfølelsen skal defineres og inkorporeres, eller om den i det hele tatt skal være relevant i den kriminalpolitiske debatten. Dette går også ut på hvilken rolle opinionsmeningen skal ha. Det blir et normativt spørsmål, men kanskje disse følelsene kan ha en innvirkning om det kan gjøre debatten mer demokratisk enn politisk? Hvis hensynet til

rettsfølelsen skal ha en innvirkning, og gjøres relevant, kan det være sentralt med en systematisering av dens innhold. Ryberg og Roberts (2014) tar for seg tre tilnærminger til en modell, med hensyn til i hvilken grad opinionsmeningen skal spille inn i forhold til straffeutmålingen. Her tar de for seg hovedsakelig opinionens meninger i innvirkning på *kun* straffeutmålingen, men det kan også tenkes at denne er anvendbar på et generelt grunnlag i kriminalpolitiske debatter og problemstillinger vedrørende en forståelse av rettsfølelsen. Den første modellen, er hva de kaller «direct importation model». Det sentrale er her at samfunnsverdiene skal ha en innvirkning i praksisen rundt straffeutmålingen. Den andre modellen er en «exclusionary model». Her vil alt av samfunnsverdier og følelser bli ekskludert fra hele straffepolitikken, som også totalt ekskluderer en demokratisk innvirkning. Den tredje, og siste modellen, er «qualified public input». Denne siste modellen ligger i en posisjon mellom de to første. Flere følger den siste modellen for en utforskning av rettsfølelsen og opinionens påvirkning i den kriminalpolitiske debatt (Se for eksempel Ryberg, 2006). Problemene ved å la opinionsmeninger få innflytelse, er ofte at dette er basert på politikernes *antagelse* om hva befolkningens holdning er. Denne er ofte basert på befolkningens allmenne, uinformerte rettsfølelse, i stedet for den informerte rettsfølelsen, som vi har sett vil resultere i en helt annen holdning knyttet til utmåling av straff og andre problemstillinger innen den kriminalpolitiske debatt (Balvig, 2006; Olaussen, 2013).

Ved gjennomgang av høringssvarene til fjerningen av foreldelsesfristen ser det ut til at innvendingene kom fra den akademiske fagkretsen. Her så man en frykt for å vike vekk fra grunnprinsippene i rettssystemet. Hos de fleste andre ser det ut til å være viktigere å fokusere på rettferdighet. Dette funnet fra dokumentanalysen samsvarer også med mine funn fra intervjuene. Her er det viktig å bemerke at «rettferdighet» kan forstås på ulike måter. Rettferdighet i denne sammenhengen går ut på en rettferdighet for ofrene og de pårørende. Det er snakk om en generell, allmenn rettferdighetsforståelse. Det er ikke opphøyd til å være rettferdighet for de mistenkte og dømte, og deres krav på en rettferdig behandling i rettsvesenet. Her kommer problemstillingen til syne vedrørende den subjektive rettferdighet. Om den generelle, allmenne og subjektive rettferdighet skal oppfylles, så frykter mange at dette vil lede til at de tradisjonelle prinsippene må vike. Dette funnet fra min empiri samsvarer med teorien på feltet. Mye tyder på at man kan se utviklingen av en ny offerdiskurs. De pårørende har inngått som en offerkategori som det nå vies fokus på. I gjennomgangen av datamateriale ser man et klart ønske om å styrke ofrenes stilling og hensynet til de pårørende. Dette har også fremkommet i mine intervjuer. Vi har også sett på problemstillingene rundt det å fokusere på en offerorientert politikk, ettersom

dette skaper et lite objektivt fundament å basere lovendringer eller straffeskjerpelser på. Likevel ser man at legitimeringen blir basert på ofrene og de pårørendes rettferdighet, og det argumenteres for at dette blir gjort, nettopp fordi det er et svært virkningsfullt verktøy i de fleste handlinger og lovendringer. Dette appellerer til følelsene i befolkningen og innen kriminalpolitikken kan dette være svært effektivt - dette er også svært vanlig å gjøre. En appell til følelser finner vi ikke bare i kriminalpolitikken, jussen er også full av appellord. Ord som ved siden av sin betydning er egnet til å fremkalle følelser hos tilhøreren. Dette er for eksempel tilfelle med sentrale ord som «rettssikkerhet», «rettsfølelse» og «justismord» - alle ord hvor det analytiske innholdet er omstridt, men som likevel er gjengangere i den juridiske analyse (Graver, 2016: 68).

Rettsikkerhet i denne oppgavens sammenheng har gjerne bestått av to forskjellige betydninger. Den ene går ut på den generelle rettsikkerheten i samfunnet, eller i hvert fall *følelsen* av rettsikkerhet. Den andre går mer på den materielle rettsikkerheten knyttet til bevis og analysemetoder. Basert på teoribidragene om rettsikkerhet er det også her rettsikkerhetsaspektet skal ligge juridisk. Likevel ser det ut til at «rettssikkerhet» blir tillagt flere ulike, muligens vage betydninger. Ved snakk om så alvorlige handlinger som drap, ser det også ut til å danne seg visse forventninger og krav om «rettssikkerhet» for de etterlatte og de pårørende. Men også et ønske om rettsikkerhet for samfunnet i helhet. I en populistisk forstand ser det ut til at rettsikkerhet blir brukt som et retorisk virkemiddel i den politiske debatten. Fra et juridisk ståsted rettes det kritikk mot dette ved at «rettssikkerhet» misbrukes i ulike sammenhenger. Fra et rettsosialogisk ståsted vil jeg derimot hevde at «rettssikkerhet» innebefatter flere ulike deler av samfunnet. Muligens har rettsikkerhet fått en videre betydning enn hva den opprinnelig hadde fra den juridiske verden. Ut ifra mine funn kan det se ut til å være et ønske og krav om en «rettssikkerhet» i en forlenget anseelse. Kanskje må vi ha et eget, nytt ord for meningen bak rettsikkerhet for de etterlatte. Rettferdighet ser ut til å bli benyttet til dette formålet, men det ser ikke ut til å holde? Både fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten ser ut til å bli gjort både på tross av rettsikkerhetsproblematikken, og på bekostning av prinsippene.

Det finnes flere faktorer av betydning for rettsreglers virkninger. Den viktigste aktørgruppen her er ofte borgerne selv – de borgerne som direkte eller indirekte blir berørt av loven. Hvis borgernes holdning til lovens budskap er positiv, har den selvsagt lettere for å slå igjennom enn ellers. Holdningene henger ofte sammen med borgernes interesser på området. Også lovgivningens politiske bakgrunn og de aktuelle politiske maktforholdene spiller inn. Selv om det ut i ifra et maktfordelingssynspunkt burde være sann at politikken og dens mekanismer slutter å fungere når loven først er vedtatt, så er dette dog ikke alltid tilfelle i praksis. De politiske

maktforholdenes mange kanaler kan få betydning for hvordan loven realiseres. Spesielt vil det bety mye å sitte inne med regjeringmakten (Dalberg-Larsen & Kristiansen, 2014: 267-268). I kapitlet om Cold case-enhetens fremtid så vi informantenes synspunkter på hva som ville være sentrale faktorer for Cold case-enhetens videre arbeid. Det interessante ved Dalberg-Larsen og Kristiansens poeng er om lovendringen av foreldelsesfristen vil på noen måte bli påvirket av en annen regjeringsmakt i senere tid. Om den muligens ikke blir «realisert», selv om den tross alt er endret nå. Kanskje heller det faktum om den ikke blir lagt vekt på i praksis, og med det mener jeg at fokuset på de gamle sakene mister ressurser eller mister fokuset som den har i dag. Et avgjørende element for Cold case-enhetens fremtid vil også være tilførselen av ressurser. Budsjettet til Cold case-enheten styres av hvor mye Kripos mottar i tilskudd – et budsjett som vedtas hvert år. Her kan en endret regjeringssammensetning ha stor betydning. Dette igjen legger et press på Cold case-enhetens resultater. Det er mest sannsynlig, sett fra et politisk-økonomisk hold, ikke grunn til å finansiere noe som ikke gir resultater. Hvis disse elementene ikke blir opprettholdt, så kan vi *i hvert fall* se antydningen av en symbolpolitikk.

7 Avslutning

I denne masteroppgaven har jeg sett på ulike teoretiske perspektiver for å studere opprettelsen og bakgrunnen til Cold case-enheten. Oppgaven er basert på en dokumentanalyse av tilgjengelig informasjon om prosessen rundt fjerningen av foreldelsesfristen og oppstarten av Cold case-enheten. I tillegg har jeg utført 5 intervjuer med sentrale fagpersoner, for å få innblikk i hvilke forestillinger, oppfatninger og meninger de har vedrørende denne prosessen.

Mine funn viser at opprettelsen av Cold case-enheten er basert på en rekke ulike påvirkningskrefter og ulike tendenser som foregikk på dette tidspunktet. Mye tyder på at det ikke finnes ett konkret svar på min problemstilling, men at opprettelsen av Cold case-enheten er et resultat av en rekke utviklingstrekk i samfunnet. Som vi har gjennomgått i funn og analysen, har ikke disse utviklingstrekkene en klar «bane» man kan følge systematisk, men jeg vil her i avslutningen kort ta for meg det jeg ser på som de viktigste årsakene bak opprettelsen av Cold case-enheten, og hvordan denne prosessen har blitt begrunnet og legitimert. Kort fortalt, svaret på min problemstilling.

Min analyse tyder på at bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten er basert på fremveksten av en ny form for kriminalpolitikk. Populisme som et politisk fenomen i Norge anser jeg som en sentral årsak blant flere av de teoretiske perspektivene i denne oppgaven. Fokuset i denne oppgaven har vært på Fremskrittspartiet, som er Norges mest fremtredende populistiske parti. I tiden rundt opprettelsen av Cold case-enheten ser vi at det politiske klimaet var preget av at Fremskrittspartiet fikk en større gjennomslagskraft. Utviklingen av den populistiske påvirkningen har jeg vist til ved blant annet å belyse et tydelig skifte med hensyn til hvilke aktørgrupper som spiller en avgjørende rolle. Tidligere hadde jurister og andre ekspertgrupper en avgjørende rolle, nå er det politikere og media. Dette ser man spesielt med tanke på medialisering av politikken. Mine funn tyder på at media er en sentral aktør i prosessen mot fjerningen av foreldelsesfristen og opprettelsen av Cold case-enheten. Dette har jeg argumentert for ved å vise til hvordan media fungerer som en opinionsdanner, men også en skaper av holdninger. Gjennom media har politikere større mulighet til å utøve en kriminalpolitisk innflytelse og påvirkning. Men mediene har også selv en stor innflytelse på det politiske felt ettersom mediene har blitt en viktigere arena i kampen om velgeroppslutning. Disse to faktorene er sentrale i opinionsdanningen ettersom befolkningen i det moderne samfunn er

mer avhengig av media for å få sin informasjon. Her reiser det seg derimot problemer knyttet til hvordan media fremstiller saker, ettersom de ikke nødvendigvis gjengir en nøytralt og objektivt bilde av virkeligheten.

Funnene peker også på ofrene som en indirekte, men sentral aktør. Jeg argumenterer derimot for ett nytt offerperspektiv, hvor fokuset ligger på de *pårørende* som en ny offerkategori. Min analyse har vist at henvisinger til de pårørendes rettferdighet og ønsker blir brukt som legitimering for både lovendringen av foreldelsesfristen, og opprettelsen av Cold case-enheten. En av årsakene til at politikere benytter denne legitimeringen er gjerne på grunn av hvor virkningsfullt verktøy, dette kan være. Gjennom oppgaven har det blitt diskutert ulike problemstillinger ved å la en offerorientert politikk forme og innvirke på rettssystemet. Ett av de aktuelle funnene her er hvordan dette kan forringe grunnprinsippene i en rettsstat. Et krav om rettferdighet for de pårørende blir også lite objektivt, ettersom rettferdighet er et så abstrakt fenomen – det er ikke likt for alle og det argumenteres derfor at det heller ikke vil være mulig å legitimere en lovendring basert på rettferdighet. I forlengelse av dette har jeg vist hvordan assosiasjoner til rettsfølelsen også har blitt benyttet i begrunnelsen og legitimeringen av prosessen til lovendringen og Cold case-enheten. Mine funn her kan dermed sammenlignes med en utviklingen vi ser generelt i strafferettssystemet – at befolkningens antatte følelser knyttet til rettens rimelighet og rettferdighet har betydning for hvordan retten utformes og praktiseres. Derimot er det stor uenighet om hvordan rettsfølelsen skal inkorporeres, eller om den i det hele tatt skal ha en sentral betydning i strafferettssystemet.

Mine funn viser at holdningene til spesielt fjerningen av foreldelsesfristen er delt. Den ene siden peker på at dette var en etterlengtet og rettferdig avgjørelse. Den andre siden peker på risikoen som oppstår ved å etterforske disse gamle sakene som nå blir aktuelle. Som vi har sett finnes det ikke et *entydig* eller nødvendigvis *riktig* svar på denne avgjørelsen, men særlig fra et juridisk ståsted vil det være store risikomomenter ved å ha fjernet foreldelsesfristen. I tillegg pekes det på problemene ved det å svekke rettsstatens grunnprinsipper, hvor foreldelsesfrist har vært et sentralt prinsipp. Noe av de klare innvendingene mot lovendringen var faren for uriktig domfellelse og risikoen knyttet til så gamle bevis. En sentral begrunnelse for enhetens opprettelse fra regjeringens side, var utviklingen innen DNA-teknologi og nye analysemetoder – hvor det da blir påpekt at risikoen minskes betydelig. Som vist ved Dahl (2012), er det en fare å ha overdreven tro på og tillit til bevis i strafferettspleien. Dette påpekte også to av mine informanter. Før oppstarten av mitt prosjekt antok jeg at rettssikkerhet ville ha en mer sentral rolle enn det den har hatt i min oppgave. Kun to av mine informanter pekte på sentrale

rettssikkerhetsmomenter i tilknytning til mitt tema. Selv om mye av teorien tyder på sentrale risikofaktorer relatert til foreldelsesfrist og arbeidet med gamle saker, og dette har også fremgått av dokumentanalysen, har likevel ikke dette blitt tillagt så mye vekt som det mine to informanter mente det burde.

Funnene som har blitt fremstilt i denne oppgaven peker på at utviklingen i kriminaldebatten rundt narkotikakriminalitet og strengere straffer, også har påvirket opprettelsen av Cold case-enheten. Det ser ut til å være på bakgrunn av de samme utviklingstrekkene dette har skjedd – ikke nødvendigvis bare på bakgrunn av et ønske om å gi de pårørende og ofrene rettferdighet, sånn som det kanskje blir fremstilt. I Christies ånd, har kanskje konflikten på sett og vis blitt gitt tilbake til de pårørende – men at de også blir utnyttet i media for sensasjonelle saker til salgs, og av politikere som søker å profilere seg. Ofrenes inntog i kriminalpolitikken og medias rolle i denne prosessen kan ses som noe positivt for demokratiet – men det reises flere sentrale risikomomenter knyttet til fravikelsen av grunnprinsippene i rettsstaten og neglisjeringen av ekspertgruppene på feltet.

Fjerningen av foreldelsesfristen ble gjennomført tross sterke innvendinger fra ekspertene. På dette punktet kan man se antydningen av en forvitring av rettsliggjøringen på dette feltet, selv om rettsliggjøringen egentlig har preget mye av den moderne utviklingen i rettssystemet. I stedet for å fokusere på ekspertenes råd, har det blitt inndratt følelser og en tanke om rettferdighet, som ikke nødvendigvis har hold rettslig sett. «En utvikling hvor ekspertsynspunkter i stigende grad fortrenses til fordel for rent politiske synspunkter, og i den forbindelse får også mediene en stigende betydning i lovgivningsprosessen» (Dalberg-Larsen og Kristiansen, 2014: 260). På samme måte som Dalberg-Larsen og Kristiansens konklusjon, kan dette også samsvare med mine funn knyttet til fjerningen av foreldelsesfristen og oppstarten av Cold case-enheten.

Dette oppsummerer hovedfunnene i oppgaven. Cold case-enheten er fortsatt relativt ferskt, og det finnes ikke mye forskning på enheten enda. Noen av de teoretiske perspektivene jeg har benyttet for å belyse Cold case-enhetens opprettelse derimot, har blitt forsket mye på i de senere årene i Norden. Som for eksempel rettsfølelsen og offerperspektivet i kriminalpolitikken. Basert på det rammeverket for opprettelsen av enheten jeg har presentert i denne oppgaven, håper jeg at videre utforskning kan ta for seg Cold case-enheten mer konkret, og se på deres arbeid etter at de har fått vært i gang en stund.

Jeg kan konkludere med at det vil være viktig å unngå at Cold case-enheten faller i fallgraven av politisk handlekraft, og kun blir et resultat av politisk symbolpolitikk. Det finnes åpenbart delte

meninger om opprettelsen av enheten, men det er viktig at de får nok ressurser for å kunne vise sitt potensial. Som et svar på en eventuell kritikk mot Cold case-enhetens opprettelse kan det være nødvendig med en vurderingsrapport om enheten, deres utfordringer og deres resultater.

7.1 Videre forskning

Perspektiver som falt utenfor min problemstilling var blant annet Cold case-enhetens utfordringer knyttet til personvern. Dette kunne vært et annet sentralt perspektiv å ta for seg i en annen studie. Et nytt forskningsprosjekt noen få år etter at denne oppgaven blir publisert, hadde vært spennende. Da kan man mest sannsynlig få innblikk i en vurderingsrapport av enhetens arbeid, og om det har vært mulig å oppklare noen av disse uoppklarte drapene. Det interessante hadde da vært å se på reaksjonen og behandlingen av dette i den kriminalpolitiske debatten. I evalueringsrapporten for enheten kunne man også fått innblikk i hva de opplever av problemer for sitt arbeid, om det er noe lovverk som har hindret dem i deres arbeid, om de har for liten kapasitet til å ta for seg sakene. Etter denne evalueringsrapporten kunne det vært interessant med en studie av hva som kunne gjøres for å forbedre enhetens arbeid, eller en studie som tar for seg en evaluering av ressursutnyttelsen ved å ha denne enheten.

Det hadde også vært interessant å se en undersøkelse på befolkningens holdninger til fjerningen av foreldelsesfristen – og i tillegg en undersøkelse som tar for seg befolkningens holdninger til opprettelsen av Cold case-enheten og Cold case-enheten i seg selv. Kanskje også deres tro på enhetens arbeid?

Antall ord: 39 657

(+ forside, sammendrag, forord, innholdsfortegnelse, litteraturliste og vedlegg)

Litteraturliste

- Advokatforeningen (2013). Høringssvar. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/148a74343f914cfbbca15244601a2e9a/dna.pdf>
- Andenæs, J. (1974). *Alminnelig strafferett*. 2. rev. Utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aubert, V. (1982). *Retts sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Balvig, F. (2006). *Danskernes syn på straf*. København: Advokatsamfundet.
- Beck, U. (1997). *Risikosamfundet: på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels forlag.
- Bernt, J.F. & Mæhle, S.S. (2007). *Rett, samfunn og demokrati*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bernt, J.F. & Rasmussen, Ø. (2010). *Fribagens forvaltningsrett*. Bind 1. (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Blymke, Ø. (2016). Personvern og rettsikkerhet i rettspolitikken: om følelser og rettsfølelse i lovgivningsprosesser. I A.M. Frøseth, L. Gröning & R. H. Wandall (Red.), *Rettsfølelsen i strafferettssystemet*. (s. 110-136). Oslo: Gyldendal.
- Boe, E.M. (2012). *Grunnleggende juridisk metode: En introduksjon til rett og rettsenkning* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bottoms, A. (1995). The Philosophy and Politics of Punishment and Sentencing. I C. Clarkson & R. Morgan (Red.), *The Politics of Sentencing Reform*. (s. 17-49). Oxford: Clarendon Press.
- Brandeggen, T. & Bakke, P. (2016, 1. september). Gjenopptar drapsetterforskningen etter tipsflom i Espås-saken. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/8560344>
- Bratberg, Ø. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Christie, N. (1978). *Som folk flest – artikler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christie, N. (1982). *Hvor tett et samfunn?* (2. rev. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Christie, N. (1986). The ideal victim. I E.A. Fattah (Red.), *From crime policy to victim policy. Reorienting the justice system*. (s. 17-30). London: Macmillan.
- Christie, N. (2004). *En passende mengde kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dagbladet (2013, 4.februar). Faremo vurderer å fjerne foreldelsesfristen. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/nyheter/faremo-vurderer-a-fjerne-foreldelsesfristen/64005269>
- Dahl, J.Y. (2012). Overdreven tro på og tillit til bruk av DNA-bevis i strafferettspleien?. *Sosiologi i dag*, 42(2), 29-47. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/1039>
- Dahl, J.Y. og Lomell, H.M. (2013). *Fra spor til dom: En evaluering av DNA-reformen*. PHS forskning, 2013:2). Oslo: Politihøgskolen.

- Dalberg-Larsen, J. (2013). Émile Durkheim og funksjonalistisk retts sosiologi. I O. Hammerslev & M.R. Madsen (Red.), *Retts sosiologi: Klassiske og moderne perspektiver*. (s. 259-293). København: Hans Reitzels forlag.
- Dalberg-Larsen, J. & Kristiansen, B.L. (2014). *Lovene og livet: En retts sosiologisk grundbog*. 6. Utg. København: Jurist- og økonomforbundets forlag.
- Davis, R. C., Jensen, C., & Kitchens, K. E. (2011). *Cold-Case Investigations*. RAND Corporation. Hentet fra http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2011/RAND_TR948.pdf
- De Keijser, J. W. (2014). Penal Theory and Popular Opinion: The Deficiencies of Direct Engagement. I J. Ryberg & J.V. Roberts (Red.), *Popular Punishment: On the Normative Significance of Public Opinion*. (s. 101-118). New York: Oxford University Press.
- Domstol (2014). Rett på sak. Hentet fra https://www.domstol.no/globalassets/upload/da/internett/domstol.no/domstoladministrasjonen/publikasjoner/rps_4-web.pdf
- Ericsson, K. (2007). En ny offerdiskurs? I H. von Hofer & A. Nilsson (Red.), *Brott i välfärden: Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik*. (s. 37-48). Stockholm: Kriminologiska institutionen
- Facebook (2016a, 3. november). Kriminell skal aldri føle seg trygge. Enig? Hentet fra <https://www.facebook.com/fremskrittspartiet/photos/a.439639759045.231176.14095969045/10155397211289046/?type=3&theater>
- Facebook (2016b, 19. desember). Mordere skal aldri slippe unna. Hentet fra <https://www.facebook.com/fremskrittspartiet/photos/a.439639759045.231176.14095969045/10155563591319046/?type=3&theater>
- Fahsing, I. (2016). *The Making of an Expert Detective: Thinking and Deciding in Criminal Investigations*. (Doktorgradsavhandling). Department of Psychology. University of Gothenburg. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2428006/The%20Making%20of%20an%20Expert%20Detective-%20Thinking%20and%20Deciding%20in%20Criminal%20Investigations.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Fangen, K. (2004). *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Folkhelseinstituttet (2015). Spørsmål og svar om DNA-analyser i straffesaker. Hentet fra <https://www.fhi.no/historisk-arkiv/nyheter/sporsmal-og-svar-om-dna-analyser-i/>
- Fremskrittspartiet (2016, 11. juli). Fjernet foreldelsesfrist. Hentet fra <https://www.frp.no/aktuelt/2016/07/fjernet-foreldelsesfrist>
- Fremskrittspartiet (2017, 22. februar). Gamle drap glemmes ikke. Hentet fra <https://www.frp.no/aktuelt/2017/02/gamle-drap-glemmes-ikke>

- Frøseth, A.M. (2016). Voldsoffererstatning som kriminalpolitikk forankret i den alminnelige rettsfølelse. I A.M. Frøseth, L. Gröning & R.H. Wandall (Red.), *Rettsfølelsen i strafferettssystemet*. (s. 231-261). Oslo: Gyldendal.
- Frøseth, A. M., Gröning, L. & Wandall, R. H. (Red.). (2016). *Rettsfølelsen i strafferettssystemet*. Oslo: Gyldendal.
- Giddens, A. (1997). *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax forlag.
- Gran, E. (2003, 12. februar). Populisme – et sunnhetstrekk? Hentet fra <http://forskning.no/historie-demokrati-valg-politikk-statsvitenskap/2008/02/populisme-et-sunnhetstrekk>
- Graver, H.P. (2016). Trollmannen fra Oz: følelsenes plass i rettsfortellingen. I A.M. Frøseth, L. Gröning & R.H. Wandall (Red.), *Rettsfølelsen i strafferettssystemet*. (s. 47-72). Oslo: Gyldendal.
- Greve, V. & Snare, A. (2011). Offeret og kriminalpolitikken: Strafferetlige perspektiver. I C. Lernerstedt & H. Tham (Red.), *Brottsloven og kriminalpolitikken*. (s. 245-277). Stockholm: Norstedts Juridik.
- Grothe Nielsen, B. (Red.). (2000). *Kriminalitetens ofre og straffesystemet*. Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Hamremo, E. (2016). *Kriminalteknikk: Første enhet på åstedet*. 2.utg. Oslo: Gyldendal.
- Helsingeng, T. (2013, 26. september). Foreldelsesfristen kan bli fjernet i dag. *Verdens Gang*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/frp/foreldelsesfristen-for-drapssaker-kan-bli-fjernet-i-dag/a/10104201/>
- Helsingeng, T. (2015, 27. april). Nå skal Kripos finne superdetektiven. *Verdens Gang*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/uloeste-norske-drap/naa-skal-kripos-finne-superdetektiven/a/23440806/>
- Hydén, H. (2002). *Normvetenskap*. Lund: Lunds universitet.
- Ihlen, Ø., Skogerbø, E. & Allern, S. (2015). Introduksjon. I Ø. Ihlen, E. Skogerbø & S. Allern (Red.), *Makt, medier og politikk: Norske politiske kommunikasjon*. (s. 11-21). Oslo: Universitetsforlaget.
- Innst.263 L 2013-2014 (2014). Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2013-2014/inns-201314-263/?lvl=0>
- Jakobsen, S.E. (2016, 14. desember). Tunnelsyn er et stort problem i norsk drapsetterforskning. Hentet fra <http://forskning.no/2016/12/tunnelsyn-er-et-stort-problem-i-norsk-drapsetterforskning>

- Jonassen, A.M. (2013, 6. juni). FrP vil stanse foreldelsesfristen i løpet av fire uker. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/norge/Frp-vil-stanse-foreldelsesfristen-i-lopet-av-fire-uker-117380b.html>
- Justisministeriet (2014). Tryghed og holdning til politi og retssystem. Hentet fra <http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2014/ESS%20rapport%202014.pdf>
- Justis- og beredskapsdepartementet (2013). Høringsnotat. Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--endringer-i-straffeloven-1902-og/id714312/>
- Karlsnes, B. & Larsson, A.O. (2015). Med makt til å like? Sosiale medier og politisk kommunikasjon. I Ø. Ihlen, E. Skogerbø & S. Allern (Red.), *Makt, medier og politikk: Norsk politisk kommunikasjon*. (s. 219-231). Oslo: Universitetsforlaget.
- Krehbiel, S. (2000). Teoriens ofre – Straffeteori i et offerperspektiv. I B. Grothe Nielsen (Red.), *Kriminalitetens ofre og straffesystemet*. (s. 27-48). Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Kripos (2013). Høringssvar. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/148a74343f914cfbbca15244601a2e9a/kripos.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lenke, L. (2007). Kriminalpolitiken som partipolitisk «högerprojekt» - en evig självklarhet? I H. von Hofer & A. Nilsson (Red.), *Brott i välfärden: Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik*. (s. 225-239). Stockholm: Kriminologiska institutionen
- Lernestedt, C. & Tham, H. (Red.). (2011). Innledning. I C. Lernestedt & H. Tham (Red.), *Brottsoffret och kriminalpolitiken*. (s. 13-20). Stockholm: Norstedt Juridik.
- Letvik, T. (2016, 2. mars). Skal finne drapsmenn og gi pårørende svar. Hentet fra <http://www.juristkontakt.no/i/2016/2/juko-2016-02b-19>
- Lomell, H.M. (2006). Menneskerettigheter er vel og bra, men for hvem? Offeret eller gjerningsmannen? *Nordisk tidsskrift for menneskerettigheter*, 24 (1), 59-73
- Lund, A. B. (2002). *Den redigerende magt*. Århus: Århus Universitetsforlag.
- Lynggaard, K. (2010). Dokumentanalyse. I S. Brinkman og L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: en grundbog*. (s. 137-152). København: Hans Reitzels Forlag.
- Maras, M. (2012). The social consequences of a mass surveillance measure: What happens when we become the 'others'? I *International Journal of Law, Crime and Justice*, vol. 40, Issue 2.
- Mathiesen, T. (1977). *Rett og samfunn*. Oslo: Pax forlag.
- Mathiesen, T. (2010). *Makt og medier: En innføring i mediasosiologi* (5. utg.). Oslo: Pax forlag.
- Mathiesen, T. (2011). *Retten i samfunnet: En innføring i retts sosiologi* (6. utg.). Oslo: Pax forlag.
- Mæhle, S.S. (2007). Rett og politikk. I J.F. Bernt & S.S. Mæhle. *Rett, samfunn og demokrati*. (s. 331-349). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Nord, L. (2015). Svenskt perspektiv: «It's the periphery, stupid!» I Ø. Ihlen, E. Skogerbø & S. Allern (Red.), *Makt, medier og politikk: Norsk politisk kommunikasjon*. (s. 271-278). Oslo: Universitetsforlaget
- Norsk politi (2015). Nr.4. Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_3465.pdf
- NOU 1982: 30 (1982). *Rapporten om massemedier*. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/b9211c36c79034acebe78e529e5d4cf1.nbdigital?lang=no#0>
- NOU 2003: 19 (2003). *Makt og demokrati*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/316f4765f7c44a2c8def9dcdb5da8f30/no/pdfs/nou200320030019000dddpdfs.pdf>
- NOU 2009: 15 (2009). *Skjult informasjon – åpen kontroll*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/ac3de9f4288f481e8d6b7971a82310d1/no/pdfs/nou200920090015000dddpdfs.pdf>
- NOU 2017:7 (2017). *Det norske mediemangfoldet*. Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/179403/1/Kap5- Kleven.pdf>
- NRK (2015, 22. desember). Uløste saker går ut over andre Kripos-oppgaver. Hentet fra <https://www.nrk.no/hordaland/-uloste-saker-gar-ut-over-andre-kripos-oppgaver-1.12716561>
- Olaussen, L. P. (2013). *Hva synes folk om straffenivået?: en empirisk undersøkelse*. Oslo Novus forlag.
- Ot.prp. nr. 90 2003-2004 (2004). *Om lov om straff (straffeloven)*. Justis- og politidepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/43d34ad472404159a827a3bf62e822f1/no/pdfs/otp200320040090000dddpdfs.pdf>
- Politi (2015a). Utkast til instruks for enheten for alvorlige uoppklarte saker (cold case). Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2932.pdf
- Politi (2015b). Instruks for enheten for alvorlige uoppklarte saker. Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/Vedlegg_3020.pdf
- Politi (2017). Politiets medvirkning i TV-produksjoner. Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_3714.pdf
- Politihøgskolen (2013). Høringssvar. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/148a74343f914cfbbca15244601a2e9a/politihogskolen.pdf>
- Polisen (2012) Kalla Fall. Hentet fra https://polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Tillsynsrapporter/2012/Kalla_fall_120829.pdf
- Pratt, J. (2007). *Penal populism*. London: Routledge.

- Prop. 96 L 2013-2014 (2014). *Endringer i straffeloven 1902 (foreldelse og forvaring)*. Oslo: Justis og beredskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/93bcb42ae6db4a25af156376a63cba81/no/pdfs/prp201320140096000dddpdfs.pdf>
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning – noen eksempler og forskningsbaserte tiltak*. (Doktorgradsavhandling). Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Rettspolitisk forening (2013). Høringssvar. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/148a74343f914cfbbca15244601a2e9a/rpf.pdf>
- Roberts, J. V., Stalans, L. J., Indermaur, D., & Hough, M. (2003). *Penal populism and public opinion: Lessons from five countries*. Oxford: Oxford University Press.
- Ryberg, J. (2006). *Retsfølelsen*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Ryberg, J & Roberts, J.V. (2014). Exploring the Normative Significance of Public Opinion for State Punishment. I J. Ryberg & J.V. Roberts (Red.), *Popular Punishment: On the Normative Significance of Public Opinion*. (s. 1-13). New York: Oxford University Press.
- Ryberg, J. (2016). Retsfølelse og kriminalpolitikk. I A.M. Frøseth, L. Grønning & R.H. Wandall (Red.), *Retsfølelsen i strafferettssystemet*. (s. 29-46). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Ryssdal, A. (2007). Den allmenne rettsfølelse. Hentet fra <https://www.advokatforeningen.no/PageFiles/2245/Arstalen%202007.pdf>
- Rytterbro, L. (2007). Modern kriminalpolitikk: Två åtgärdsmodeller mot brott tolkade ur ett modeperspektiv. I H. von Hofer & A. Nilsson (Red.), *Brott i välfärden: Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik*. (s. 307-320). Stockholm: Kriminologiska institutionen
- Schartum, D. W. (1993). *Rettsikkerhet og systemutvikling i offentlig forvaltning*. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/2248294955d05f7f936b863b6916c0b1.nbdigital?lang=no#49>
- Schiefloe, P. M. (2003). *Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Stine Sofies Stiftelse (2013). Høringssvar. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/148a74343f914cfbbca15244601a2e9a/sss.pdf>
- Stortinget (2014a, 6.desember). Representantforslag 14 S. Dokument 8:14 S (2013-2014). Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2013-2014/dok8-201314-014.pdf>
- Stortinget (2014b, 16.juni). Stortingsmøte. Sak nr. 5. Innstilling fra Justiskomiteen. Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/referater/stortinget/2013-2014/s140616-ny-des-2014.pdf>
- Tankesmien Liberi (2013). Høringssvar. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/148a74343f914cfbbca15244601a2e9a/tankesmienliberi_p.pdf
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (Vol. 2). Bergen: Fagbokforlaget.

- Tham, H. (2011). Brottsoffrets oppkomst och utveckling som offentlig fråga i Sverige. I C. Lernestedt & H. Tham (Red.), *Brottsoffret och kriminalpolitiken*. (s. 23-49). Stockholm: Norstedts Juridik.
- Thorsvik, J. (2000). Rettssikkerhetsproblemer i forvaltningen og betingelser for ivaretagelsen av rettssikkerhet. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 151-180.
- Trædal, T.J. (2015, 22. desember). Underfinansiering av Cold case-gruppen går utover andre Kripos-oppgaver. *Politiforum*. Hentet fra <http://www.politiforum.no/no/nyheter/2015/desember/Underfinansiering+av+%C2%ABCold+case%C2%BB-gruppen+g%C3%A5r+utover+andre+Kripos-oppgaver.d25-T2BDUZR.ips>
- Trædal, T.J. (2016, 10. mars). 347 nye stillinger er fordelt på distrikter og særorganer. Hentet fra <http://www.politiforum.no/politiforum.nono..temaerno.notemaerno/nyheter/2016/mars/347+nye+stillinger+er+fordelt+p%C3%A5+distrikter+og+s%C3%A6rorganer.d25-T2JjG1U.ips>
- Waldahl, R. & Beyer, A. (2015). Offentlig opinion og politisk kommunikasjon. I Ø. Ihlen, E. Skogerbø & S. Allern (Red.), *Makt, medier og politikk: Norsk politisk kommunikasjon*. (s. 34-46). Oslo: Universitetsforlaget
- Wandall, R.H. (2016). Det «almene» i den almene retsfølelse – og legitimitet under tiltagende kulturell diversitet. I A.M. Frøseth, L. Gröning & R.H. Wandall (Red.), *Rettsfølelsen I strafferettssystemet*. (s.74-98). Oslo: Gyldendal juridisk

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Del 1. Mitt prosjekt, formål, samtykke

- Presentere meg selv og mitt prosjekt
- Fortelle om hvorfor han/hun ble plukket ut
- Hvor lang tid intervjuet vil ta og hvordan opptak og dokumenter vil bli oppbevart
- Tilby sitatsjekk før publisering av oppgaven
- Spørre om lov til at han/hun står med fullt navn og stilling
- Informert samtykke 2 eks.
- Spørre om de kort kan si litt om seg selv, bakgrunn, stilling

Del 2: Bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten

- Hva tror du var den førende årsaken til at Cold case-enheten ble opprettet?
- Hvordan opplevde du prosessen med oppstarten?
  - Vilje/motstand?
- Hvilken debatt tok sted om enheten?
- Deltok du/din avdeling i oppstarten av Cold case-enheten?
- I ditt fagfelt, har dere diskutert Cold case-enheten?
- Hvorfor tror du det tok så lang tid å få på plass en sånn enhet i Norge?
- Hvilke aktørgrupper tror du hadde mest å si for opprettelsen?

- Finnes det en tydelig samfunns- eller politisk endring som satte i gang denne prosessen?
- Hadde det vært behov for denne enheten tidligere?

Del 3: Diskusjon

- Fjerningen av foreldelsesfristen for drap.
- Finnes det en tydelig samfunns- eller politisk endring som satte i gang denne prosessen?
- Hva er dine kommentarer/tanker om innvendingene fra høringssvarene vedrørende foreldelsesfristen?
  - Risiko, bevis, faren for uriktige domfellelser
- Hvilke utfordringer er det enheten møter og kan møte i fremtiden?
- Kan du si noe om risikoen av å jobbe med gamle saker?
- Hvilke tanker gjør du deg ifb. med «rettssikkerhets-aspektet» til enheten?
  - Hvilke utfordringer vil dette føre til for enheten?
- Flere har brukt «rettsfølelse» som begrunnelse for både fjerningen av foreldelsesfristen og for Cold case-enheten? Hva legger du i begrepet rettsfølelse?
- Hva er din formening om de klare fordelene med enheten?

Hva tenker du videre om Cold case-enheten?

Har du noe annet du eventuelt vil tilføye?

Har du noen tips til meg for videre arbeid?

Vedlegg 2: Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjekt

FORESPØRSEL OM DELTAGELSE I FORSKNINGSPROSJEKT – INTERVJU

«Bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten i Norge»

Mitt masterprosjekt i rettssosiologi ved Universitetet i Oslo handler om Cold case-enheten i Norge. Mitt prosjekt går ut på å finne ut bakgrunnen til opprettelsen av Cold case-enheten, se på prosessen mot oppstarten og begrunnelser og legitimeringer brukt for enheten.

For å undersøke dette vil jeg intervju sentrale personer i denne sammenhengen. Dette vil være kvalitative intervjuer med bruk av lydopptak. Lydopptak av intervjuene vil bli lagret, slik at jeg kan transkribere intervjuet i etterkant. Etter transkriberingen vil lydopptaket bli slettet. Intervjutiden vil variere, men vil neppe ta mer en én time.

Det er helt frivillig å delta, og det vil ikke bli spurt om noen form for sensitiv informasjon. Jeg ønsker av denne grunn heller ikke å anonymisere intervjudeltagere i min oppgave. Med tillatelse ønsker jeg å oppgi fult navn og stillingsbeskrivelse i mitt prosjekt. Jeg tilbyr også sitatsjekk før publisering av prosjektet. Hvis du noen gang har lyst til å trekke deg, kan du gjøre dette uten å oppgi noen grunn.

Hvis du har noen spørsmål, er det bare å ringe meg på 46442224, eller sende mail til kinebekkhagen@gmail.com. Hvis du heller vil kontakte min veileder Peter Scharff Smith, kan han nås på p.s.smith@jus.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD).

Med vennlig hilsen

Kine Bekk Hagen
Nordahl Bruns Gate 17
0165 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt skriftlig informasjon og er villig til å delta i studien.

Underskrift: _____

Dato: _____